SLOVENSKÁ REČ

MESAČNÍK PRE ZÁUJMY SPISOVNÉHO JAZYKA

ROČNÍK DESIATY

10

JÚN 1943

DIGUJE ANTON JÁNOŠÍK S JOZEFOM ŠKULTÉTYM

YDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVENSKÁ REČ

vychádza mesačne okrem júla a augusta.
Vydáva Matica slovenská.
Rediguje Anton Jánošík s Jozefom Škultétym.
Predplatné 45 Ks na rok.
Redakcia a administrácia v Turčianskom Svätom Martine

OBSAH

Strana

Ján Stanislav: Z miestnych názvov z okolia Nitry . . 305
(*Hyndice-Chyndice* 305. — *Gýmeš* 306. — *Gesť* 306. — *Kalaz* 309.)

Vlado Uhlár: Zvlášť, zvlášte, zvláštny, zvláštnosť. (Dokončenie.) 310

T. B.: Formy prídavného mena *nákladný, nákladový* v železničnej terminologii? 321

Václav Polák: K problému vplyvu slovenčiny na češtinu. (Pokračovanie.) 323

Jozef Vavro: Predložka *o* v slovenčine 327

P. P. Zgúth: Nárečové slová. (Turiec II.) (Dokončenie.) 335

Poznámky a zprávy

L. M. Jánsky: Slovenčina našich kníh 360. — (*Zlatko Milkovič: Prebudenie.* Román. Z chorvátčiny preložil Karol Študenc. Vydal „Čas" v Bratislave 360. — *Štefan Gráf: Cesta za snom.* Román. Vydal „Čas" v Bratislave 362.)

Rozličnosti

smes = miešanina? 364. — *najdený?* 366. — *nakrivit?* 366. — *dojčenecký?* 367. — *ročná dovolenka a ročitá dovolenka* 367. — *zdánlivý, zdánlive?* 367. — *četba = čítanie* 368. — *zosilit = zosilnieť* 368.

LOVENSKÁ REČ

ČNÍK PRE ZÁUJMY SPISOVNÉHO JAZYKA

ROČNÍK DESIATY

SEPTEMBER 1942—JÚN 1943

ÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK X. ČÍSLO 10.

Ján Stanislav:

Z MIESTNYCH NÁZVOV Z OKOLIA NITRY.

Hyndice-Chyndice.

Táto obec leží od Nitry na východ v okrese Vráble. Máme Malé a Veľké *Hyndice.* Po maďarsky sa volá *Hind.* Starý doklad je *Hymd* r. 1274. Uvádza ho Šmilauer vo *Vodopise* 118 (Haz. Okm. VIII, č. 128).

Jej názov z dnešného slovenského slovníkového pokladu nevysvetlíme. Treba si vziať na pomoc iný slovanský jazyk. U južných Slovanov v srbch. nachodíme adj. *hin* ‚klamlivý, lživý', subst. *hin, hina, himba* ‚klam, lož', sloveso *hiniti* ‚decipere, fallere, fingere, simulare' (Rječn. jugslav. Akad. II, 602—3). V tomto jazyku sú známe aj ženské osobné mená *Hinda, Hindja, Hindija* (tamže na str. 603). Máme tvorenie príponou *-da* ako v priezviskách *Kalda, Šalda, Klinda* ap. Ženské meno *Hinda* označuje teda ‚klamlivú, lživú ženu'.

Treba pripomenúť, že srbch. *h* označuje spoluhlásku *ch.* Meno našich dvoch obcí má teda znieť *Chyndice.* Tvar s *h* je vzatý z maďarskej formy. Podľa sčítania r. 1930 v Malých Hyndiciach bolo Slovákov 471 a Maďarov 49, vo Veľkých H. Slovákov 69 a Maďarov 414. Tu je teda vysvetlenie, prečo aj do slovenského tvaru preniklo *h* miesto *ch.*

Uveďme si priezviská a miestne názvy z iných slovanských jazykov okrem už uvedených dokladov: čes. priezv. *Chýn,* miestne názvy *Chýň, Chýnov, Chynín, Chýňava, Chýnava* (Kotík, NP. 115), poľ. *Chiny, Chynów, Chynowa* (Kozierowski, *Badania* I, 100, VI., 61), rus. priezv. *Chinevičъ, Chinjutinъ* (Tupikov, *Slovarь* 805), slovin. miestne názvy *Hince, Hinje,* srbch. miestny názov *Hinjevac* (Imenik-Registar II, 1063—4).

Na tomto názve zas vidíme, že naši predkovia mali neraz iné slová, ako ich máme dnes. My dnes nehovoríme **chyniť*

‚klamať, luhať', ale starí Slováci takto hovorili a pamiatka na takéto slová ostala práve už len v tomto názve.

Gýmeš.

Ktosi sa pýtal z čitateľov SR, akého pôvodu je názov dediny od Nitry na východ *Gýmeš*, po maďarsky *Ghimes*. Obec sa spomína už r. 1113 ako *Gimes* (Fejérpataky, *Kálmán király oklevelei* 60).

Jej názov nie je slovenského pôvodu. Patrí k maď. *gím* ‚jeleň', *gímës* ‚cervabus copiosus' (Oklevélszótár 301). A tak teda v slovenskom preklade mali by sme tu *‚Jelenec, Jeleňová'* ap. Je to stará maďarská kolónia. Dnes je tu tretina Slovákov (450) a dve tretiny Maďarov (843).

Gesť.

Takýchto názvov je viac. Má ho aj obec pri Nitre. Táto obec má r. 1930 49 Slovákov a 342 Maďarov. Doklady na názov sú: *Guestha* 1232 (Mon. Strig. I, 286), *Gezt(h)e* 1287/falzum podľa orig. z r. 1300 (tamže II, 227), 1300 (tamže 490) *Geezth* 1304 (tamže 546). Po maďarsky sa volá *Geszte*.

V Bratislavskej stolici je *Gest* na Dudváhu. R. 1903 je tu 537 Slovákov a 2 Maďari. Obec sa spomína ako *Gezt* 1266, *Kezt* 1282/tr. 1325. Doklady uvádza Šmilauer, *Vodopis* 26.

V Boršódskej stolici je tiež *Geszt* s dokladom *Gezth* 1447 atď. (Csánki I, 172).

Šmilauer (*Vodopis* 495) zaraďuje takýto názov do kapitoly „osobné mená maďarské, turecko-maďarské a neistého pôvodu". Tento názov nie je však ani maďarský, ani turecko-maďarský a ani neistého pôvodu.

Základom je tu subst. *gostь ‚hosť'*. Podľa maďarského tvaru *Geszte* sa možno domnievať, že tieto názvy pôvodne znely *Gostьje*, stsloven. **Gosté*. To je práve starý tvar. V maďarčine nastal v prvej slabike priechod do palatálneho radu, čo je častý zjav v maďarčine. Tak vznikol tvar *Geszte*. Pre tvary *Gest* by bolo treba predpokladať starú slovenskú formu *Gosti;* v maďarčine koncové *-i* odpadá. Je však možné aj to, že *Gostь* bolo v niektorom prípade osobným menom, ktoré sa stalo miestnym názvom a to v tvare nom. sing., event. plur. s novotvarom na *-i*. Prosté osobné meno mohlo byť v slovenčine miestnym názvom. My však vidíme na nitrianskom doklade, že popri tvare *Geszte* bol aj novší tvar *Geszt*, ktorý sa vyvinul z dlhšieho odpadnutím *-e* v maďarčine. O tom hovoria uvedené zápisy. Netreba sa teda utiekať k iným výkladom.

Správnosť týchto výkladov sa nám potvrdzuje aj inými odvodeninami od *gostь*.

Tak máme v Zemplínskej stolici *Gestel,* maď. *Gesztely, Geszthely* s dokladmi ako *Gezthel* 1475 (Csánki I, 348); tento názov pochádza zjavne z osobného mena *Gostil-,* k čomu môžeme uviesť srbch. osobné meno *Gostilo* (Miklosich, Bildung 51) a miestny názov *Gostilj* dva razy, *Gostilja, Gostilje* (Imenik-Registar I, 269).

Nad Hokovcami v Honte je vŕšok *Gesztence,* čo je zo stsloven. *Gostěnica,* k čomu porov. čes. *Hostěnice.* V Mošonskej stolici dnešná Puszta-Somorja sa volala aj *Gesztence* s dokladmi *Gueztenche* 1279, *Geztenche* okolo 1296 atď. (Csánki III, 685).

V Zalánskej stolici bola obec *Geszteréd, Geszterégy* s dokladmi *Gestred* 1019/1370 (PRT. VII, 39, 495), *Gueztered* 1264, 1271, *Gezthregh* 1422 (Csánki III, 55). Tu máme osobné meno *Gostirad* a v zápise *Geztheregh,* t. j. *Geszterégy,* odvodeninu prisvojovacím sufixom *-jь,* čiže slovan. **Gostiradjь,* starosloven. **Gostiradź* (sloven. *dź* > maď. *gy*). Tu môžeme uviesť slovanské paralely: poľ. *Gościradz, Gościradów,* čes. *Hostiradice* (Miklosich, Bildung 143, Černý—Váša, Morav. jm. m. 71).

Gemerské *Hostice* sa volajú po maďarsky *Gesztete* s dokladmi *Gezthete* 1431 (Csánki I, 135). Základom maďarského tvaru je slovan. osobné meno *Gostata,* známe zo starej češtiny ako *Hostata* (Mikl., Bildung 51). Gemerské *Hostišovce* sú po maďarsky *Gesztes.*

Tekovské *Hostišovce* sa po maďarsky volajú *Gesztőcz.* Doklad je *Hestheolcz* 1486 (Magyarország várm. és városai. Bars várm. 37).

Tieto doklady nás bezpečne presvedčujú o tom, že v názvoch *Gesť, Gest* sa previedol maďarský priechod do palatálneho radu. Takýto priechod si uveďme napr. v slovan. *solnica* > maď. *szolonca* > *szelence* (Šmilauer, Vodopis 510).

A tak teda tieto názvy užívame dnes v maďarskej forme. Slovenská forma by dnes mala byť asi *Hostie,* event. *Hostice* ap.

Spoluhláska *g* nás poučuje, že tieto obce existovaly pred druhou polovicou XII. stor., keď sa *g* mení postupne v *h.* Skutočnosť, že sa nám tu nezachovala slovenská forma, nehovorí azda o tom, že niekedy v XIII. stor., odkiaľ máme zápisy s maďarskou formou, tu Slovákov už nebolo.

Do listín sa zapisovaly v najväčšej väčšine prípadov úradné maďarské tvary názvov, aj keď v obci bývali Slováci. Stáva sa, že Maďari dva razy preberajú ten istý názov a to vždy podľa pokročilejšieho vývinového štádia v slovenčine. Ale nebolo tomu tak vždy. Preto v mnohých prípadoch máme zazna-

čenú staršiu slovenskú formu, v maďarčine potom ďalej vyvíjanú podľa maďarských hláskoslovných zákonov. To je práve aj prípad názvov *Gesť* a *Gest,* resp. podobných. Stávalo sa, že sa tlakom úradnej maďarskej terminologie zabudol slovenský ľudový tvar, t. j. forma v slovenčine ďalej vyvinutá. Príklady na zabudnutie starej slovenskej formy už v novej dobe máme z okolia Nitry v názve obce *Branč.* V tomto tvare *(Bránč)* zapisuje ho ešte Lipszky (*Repertorium,* Budín 1808, str. 51), ale potom sa udomácnil maďarský tvar *Berencs* a v najnovších časoch sa hovorilo aj po slovensky *Berenč,* hoci začiatkom XIX. stor. sa užíval celkom bezpečne etymologický tvar *Branč,* resp. *Bránč.*

Teda zabudnutie náležitého slovenského tvaru nehovorí ešte o pomaďarčení obce. O tom hovoria pomery v uvedených obciach: bratislavská obec *Gest* je čisto slovenská, ale už nitrianska *Gesť* je skoro celá pomaďarčená.

Slovom tvary *Gesť* a *Gest* sú pomaďarčené. Dnes by sme mali mať formy na *Host-* — azda najskôr *Hostie* alebo *Hoste.* V Nitrianskej stol. v Bánovskom okrese sú *Hoste,* u Lipszkého (250) *Hostj* vel. *Hostjé.* Forma *Hostjé,* t. j. *Hostie* je staršia (porov. staroslovien. *gostьje*).

Od iných Slovanov si uveďme: čes. *Hostějoves, Hostěradice, Hostětinky, Hostice, Hostičkov, Hostikovice, Hostimice, Hostín, Hostavice, Hostačov, Hostinná, Hostinné, Hostinov, Hostinovec, Hostišov, Hostišovice, Hostivary, Hostivař, Hostivice, Hostkovice, Hosty, Hostyně* a iné; srbch. *Gostivar, Gostilovina, Gosteče, Gostilj, Gostinica, Gostinca, Gostinci, Gostinjac, Gostičaj, Gostiradići, Gostovići, Gostun, Gostuša* a iné (Imenik-Registar 269—270); bulh. *Gostilja, Gostilica, Gostina, Gostuna, Gostunъ* (Spisъkъ 266); poľ. *Gostojewice, Gostom, Gostów, Gostumia, Gostusza, Gostyczyma, Gostyń, Gostynia, Goszcz* (sloven. by bol zodpovedajúci tvar **Hošť:**, *Goszczanie, Goszczanów, Goszczewice, Goszczewo, Goszczujewo, Goszczury, Goszczyn* a iné (Kozierowski, *Badania* I, 256—7). Napokon ešte sloven. *Hostie* (Topoľčianky; stará forma), *Hostovice, Hoštiná.*

---

* Na existenciu predpokladanej formy **Hošť* v slovenčine zjavne poukazujú odvodeniny s príponou *-ák, -iak: hošťák, hoštiak,* ktoré uvádza Kálal s vysvetlením ‚hosť, host, příchozí' (Slovník 180). Na západnom Slovensku je známy tvar *hošták. V Opatovej* pri Trenčíne slovom *hošták* označujú cudzieho človeka z nižšej vrstvy, ktorý sa do dediny prisťahoval, teda nie pôvodného obyvateľa, ale v istom smysle len „hosťa"; miestami má názov „hofer". Priezvisko *Hošták* je v Uhrovci (blízo Bánoviec). Časť Smoleníc, ktorá nepatrila do voľakedajšieho hradného mesta, volajú *Na Hoštákoch.* Podobne podľa Dr. Alexandra Hirnera, referenta MS, v Rimavskej Seči je *Hóšťa:* býva *na Hóšťi* (tamojší úzus). — *Red.*

Kalaz.

Kalaz, po maďarsky *Kalász,* leží v okrese Vráble, od Nitry na juhovýchod. Obec vstupuje do histórie r. 1111 listinou zoborského opátstva. Kláštor sv. Beňadika na Zobore mal medzi inými právami aj právo vyberať mýto (clá) na Váhu v okolí Nitry a v Trenčíne. Prislúchala mu tretina mýta. O to vznikol spor medzi opátstvom a kráľovskými výbercami mýta *Kalizmi, Chvalizmi.* Títo chceli opátstvo obrať o príjmy. Opátstvo sa nedalo a tak vznikol súd. Dvanásť nitrianskych veľmožov, z ktorých niektorí mali už vyše 80 rokov, slávnostne prisahá v kostole sv. Emeráma, Andreja a Beňadika; k nim pristúpilo ešte jedenásť iných vážených svedkov. Všetci dosvedčovali práva zoborského opátstva oproti Chvalizom, z ktorých dvaja sa volali *Porcus* a *Etheius;* prvý bol centurio. Listina ich volá *Institores ... regii fisci, quos hungarice caliz vocant,* teda *caliz* „Chvalizi".

R. 1156 sa už spomína obec *Qualiz* (Mon. Strig. I, 108). To je práve dnešný *Kalaz.* R. 1232 je záznam *Kaluz* (Mon. Strig. I, 286).

Fejérpataky *(Kálmán király oklevelei* 42—44) vydal listinu z r. 1111. Tu v poznámke na str. 44 vysvetľuje, že Kinnamos (lib. III., cap. 8 a lib. V., cap. 16) dva razy spomína ľud *Chalisios* (prepisujeme), ktorý bojoval spolu s Maďarmi proti Grékom. Podľa neho boli židovského náboženstva. Ďalej uvádza, že Nestorov ruský letopis Kašpické jazero volá *Chwalis*-kým morom.

Ich národná príslušnosť nie je celkom vyriešená. Literatúru uvádza Kniezsa (AECO. IV, 351—2). Mal to byť turecký ľud a to vojenský národ, ktorý sa zaoberal skôr aj obchodom a peňažníctvom.

A tak teda *Kalaz* bol pôvodne tiež obývaný Chvalizmi, ktorí sa, ako vidíme, zaoberali naozaj obchodom a peňažníctvom.

Dnes má obec 194 Slovákov, 95 Nemcov a 637 Maďarov (sčít. r. 1930). Forma mena v slovenčine je prevzatá od Maďarov. Z dokladov sme videli, že ešte r. 1156 je neporušený vokalizmus názvu, čo znamená, že pomaďarčenie, resp. prispôsobenie maďarskému vývinu ešte nenastalo. Okolie Kalazu bolo vtedy ešte zjavne čisto slovenské. Len Ďarmoty a vyššie Gýmeš boly maďarské.

Táto obec by sa teda mala po slovensky volať *Kvalizy* alebo *Kalizy.*

Vlado Uhlár:

ZVLÁŠŤ, ZVLÁŠTE, ZVLÁŠTNY, ZVLÁŠTNOSŤ.

(Dokončenie.)

II. Pri príslovkách *zvlášť, zvlášte* a ich obmenách *obzvlášť, obzvlášte* sme zistili, že ich v slovenčine bez všetkých ťažkostí možno nahradiť domácimi tvarmi prísloviek, významom im zodpovedných. Popri nich vyskytujú sa v spisbe aj adverbiálne tvary, tvorené od adjektíva *zvláštny: zvláštne,* ktorým rovnako treba v slovenčine vyhýbať. V spojitosti s nimi pousilujeme sa v širšom okruhu synoným súčasne si tiež objasniť prípady, nakoľko bez potreby používame prídavného mena *zvláštny.*

1. Prídavné meno *zvláštny* vo význame ‚čím sa voľačo *oddeľuje, odchyľuje* od iného, voľačoho, čo je celkom iné v pomere k celku alebo čo samo osebe stojí' neraz dobre možno nahradiť adjektívami s blízkym, podobným významom, synonymami, ako napríklad *osobitý, osobitný, rozdielny, samobytný, samostatný, odchýlny, vlastný, mimoriadny* ap.; k nim synonymum je adjektívum *špeciálny.* V ľudovej reči zaň obyčajne užívajú nesklonný tvar *extra.* Príklady:

a) *osobitý, osobitný:* Sedmík musel s mnohým zúčtovať... kým sa mu podarilo ako-tak smieriť sa s *osobitou* zákonitosťou, s *osobitými* názormi tejto triedy (Urb., Hmly 449, vyd. 1930), približujúc sa k češtine, v nejednej veci stieral *osobitý* ráz strednieho nárečia (Vlč., Dej. 251, vyd. 1923); Hora je *osobitný* uzavretý svet, svet nevľúdny a podozrievavý, nepohostinný (Hron., Podpol. rozpr. 178), *Osobitnú* kategóriu germanizmov tvoria preklady jednotlivých hriechov (Isačenko l. c. 13), ... z ktorých (kvetov) každý pre seba žije život *osobitný,* rozkošný (Vans., I², 11), „Ale keby to bolo aspoň v *osobitnej* izbe?!" (II, 209), My jednoročiaci dostaneme *osobitný* vozeň (Hruš., Zo svet. vojny 34), vo všetkých... kmeňoch slovanských sa budila snaha, jasno vyraziť v literatúre svoju *osobitnú* jazykovú a kmenovú individualitu (Vlč., Dej. 31);

b) *rozdielny* (blízke synonymum v niektorých spojeniach): „Hjah! kasnár a hinšpektor, to sú celkom *rozdielne* veci!..." (Vaj. VIII, 223), Zdá sa byť *rozdielnou* od druhých dám na ulici (Tim. V, 106), „Štefan Moyses... nepodporoval zaraz aj úmysle niektorých výtečníkov našich, z v l á š t n u od českej *rozdielnu* pre národ náš slovenský literatúru utvoriť a založiť sa vynasnažujúcich..." (Vaj. XV, 69), Po kútoch sú rozostavané pušky *najrozdielnejších* systémov (Kuk. IV¹, 34), to bola polemika vecná a slušná, v ktorej sa bona fide konštatovalo,

že ide o dve *rozdielne* hľadiská (Urban, Gardista zo dňa 17. júna 1943, str. 4c);

c) *samobytný:* Negovala fakt, že náš národ predstavuje nezadržiteľnú prírodnú, ako i mravnú silu, ktorou sa nikdy nevzdá práva na slobodný, *samobytný* vývin (Gašp., V. rok 36), Ale nepredpojatý čitateľ márne by hľadal takéto vlastnosti v Hrdošovi, je on samo sebou, niečo temnou, ale celkom *samobytnou* básňou, ktorá sa dá porozumieť bez všetkých poťahov a podkladaní smyslov (Vaj. XVII, 30), Ako rád by som, aby sa rozlialy tieto *samobytné,* čerstvé prúdy po Tatrách, aby zjasňovaly... naše duše (126), — A to bohatstvo rýdzoslovenské, ktoré... utvaruje sa v hotové, *samobytné* skvosty (Šolt. II², 192);

d) *samostatný:* Uhorsko podľa Széchényiho musí byť najprv vzdelané a bohaté, aby mohlo byť politicky *samostatné,* podľa Wesselényiho však musí byť vraj najprv politicky *samostatné* (Rap., Dej. 5), Až koncom osemnásteho storočia Bernolák a v polovici veku devätnásteho Štúr, Hodža a Hurban dávajú vznik a základ *samostatnej* literatúre slovenskej (Vlč., Dej. 2);

e) *odchýlny:* v Prímorí záujem svetového obchodu, ako aj *odchylná* reč vlašská... vyžaduje ustanovenia *zvláštneho* (Rap., Dej. 45), ja, ktorý som v ocenení Tomáša z Aq. *odchýlnej* mienky, tiež nemienim svoje stanovisko v tomto článočku obšírne odôvodniť (Kvač., Viera 117);

f) *vlastný:* Pochybujem síce, že by práve tieto 3 ťahy boly *najvlastnejšie* ťahy prvého kresťanstva; a sostavenie ich neukazuje veľké nadanie systematisujúce (Kvač., Viera 15), *Vlastnia* literatúra slovenská trvá málo vyše sto rokov (Vlč., Dej. 2), škola je základom budúcnosti. Tam nassaje dieťa *vlastného* ducha, tam pestuje, utvrdzuje, cibrí sa v ňom tak, že ten duch osobitný, zvláštny ostane v ňom... v celom živote (Janoška II, 126).

Takto by malo byť za prídavné meno *zvláštny* iné, napríklad *osobitný* vo vetách: Pani (oblečená za dedinskú ženičku, s mnohými sukňami, ale bez „zvláštneho" krojového rázu). (Stod., Keď jubil. 70, vyd. 1941), Boh začal tu veľké, slávne dielo, keď poslal Slovensku „zvláštnych" apoštolov, aby v mladosti začali našu národnú výchovu (Gašpar, V. rok 7), Izba so „zvláštnym" vchodom (úzus), Za to sa platí ešte „zvláštny" poplatok (úzus) ap.

2. Za prídavné meno *zvláštny* s významom ‚niečoho, čím *sa* voľakto al. voľačo *líši* od voľakoho al. voľačoho, čo je celkom *neobyčajné*' máme synonymá: *neobyčajný, zriedkavý, neví-*

daný, neslýchaný, zaujímavý, divný, podivný, čudný, ohromujúci ap. Príklady na jednotlivé významy zo spisby:

a) *neobyčajný:* Myslela si totiž, že keď sa vydá, stane sa čosi *neobyčajného* (Tim. I², 8), Oči svieťa jej *neobyčajným* leskom (Tim. II, 182), A Otila dvíha hlavu, *neobyčajným* citom (Tim. III, 170), Slúžka Mara usmiala sa, keď zazrela človeka, ako by videla čosi *divného* a *neobyčajného* (Tim. IV, 41), Výraz tvári má naozaj ako nejaký vodca a oči akési *divné, neobyčajné* (Tim. V, 149), Šafárik... dal tlačiť... básne, ukazujúce mnoho pozoruhodného, najmä *neobyčajný* vzlet ducha, tento *zvláštny* dar nebies (Škult., O Slov. 134), Dávali (na Maticu) nielen zámožní. ... dávali i chudobní... úradníci celý svoj výťažok alebo dôchodok ročný. To bol zjav veru *neobyčajný* (Vlč., Slov. 186), Oba octli sa neďaleko Gregušovského stola. Okolo nich prebehol Hlaváň *neobyčajným* chvatom a zmizol v tlačenici (Vaj. XI, 109), Prišiel (Komár) na dovolenú a doniesol prestrelenú ruku, ktorá sa tešila *neobyčajnej* pozornosti celých Ráztok (Urb., Živý bič 8), Slaninová... a tu zrazu, keď otvorím oči, zažiari akési *neobyčajné* svetlo, hora mi zmizne s očí (Stod., Minist. 27), A preto všemožno usiloval sa bratranca svojho, Jaroslava, ktový(!) bol pre svoj vtip, učenosť, miernu povahu a *neobyčajnú* krásu na dvore Matiašovom vysokoctený, na svoju stranu pritiahnuť (Kal., Pov. II, 67), začula zvnútra otcov pozdvižený hlas a zdalo sa jej, že má akýsi *neobyčajný* prízvuk (Šolt. I², 114);

b) *zriedkavý* (v trochu prenesenom význame): — Kôstky... potískala mu (Karolína) *zriedkavú* lahôdku do dlaní (Gabaj, Otec, 115), *Zriedkavý* výber sa mu (Socovskému) ponúkal. To alebo to? (Gašpar, Karamb. 157), je skromný, čo je teraz *zriedkavé* u mladých ľudí (Tim. III, 82);

c) *nevídaný:* „...*Neobyčajné, nevídané,* nádherné oči!" (Tim. III, 27), „Krása *nevídaná!* Bože, Bože!... Taký kraj..." (105), „A tam mňa čaká šťastie *nevídané",* pomyslím (Tim. VII, 107), Celý kraj prijal nový, *nevídaný* výzor, poliaty kúzlom jej vnútorného pohnutia (Kuk. IV¹, 167), Bolo v ňom päť eminentes; u mňa *nevídaní* hostia (Kuk. X, 7), „Dosť zlá cesta teraz, nie pre kone, ale pre cestujúcich, lebo je sneh a mráz ani o pol zime, až uhly treštia. To je veru *nevídaná* vec vo februári", začal už raz Paľko... „Čo, že *nevídaná?"* ozvala sa Anča. „Práve teraz je čas zimy." (Kuk. XII, 40), Sokol zato cítil v sebe horkosť *nevídanú.* (Vaj. I¹, 7), Najviac desila maďarónov *nevídaná* rýchlosť, jakou sa šírilo národné povedomie (Vaj. VI, 60), Obracali (Ráztočania) ju (prestrelenú ruku), prezerali ako *nevídanú* zvláštnosť (Urb., Živý bič 8), — Hobľa

mu! ... — Ľudkovia, pokoj, pokoj mi dajte ... — jačal Áron ... detváky pri dverách pišťaly od radosti nad *nevídaným* divadlom (Urb., Živý bič 331, vyd. 1941), Všetky deti, dievky a ženy ... drkotajúc pospolu: „Prečo asi robí farár taký *nevídaný* pohreb decku chudobného robotníka?" (Blaho, Slabí 306), stratil som oči v *nevídaných* krásach (Hlbina, Dúha 29), Tu dozvedel som sa od neho *nevídanú* vec, že za uverejnenie článkov v parížskych deníkoch(!) treba platiť. (Bodic., Rozpr. 250), i rozplamenilo sa oko jeho ohňom *nevídanej* pomsty, jaknáhle slyšal, že vrah ... nachádza sa v rukách jeho (Kalinč., Pov. II, 106), Díval sa na ňu, díval, a nemohol sa prenadiviť, kde sa mohla vziať tam taká *nevídaná* krása (Dobš., Pov. I[3], 10), Ale tu veru milé dievča strašne naľakalo sa takého *nevídaného* zvera (Dobš., Pov. VII[3], 118);

d) *neslýchaný:* škreči *neslýchaným* nárekom, čo jej hrdlo stačilo (Tim. III, 22), Čože to vykonala? Či nie niečo naozaj *neslýchaného?* (Tim. V, 194), Len na vinice aké choroby padly *neslýchané!* (Kuk. IV[1], 17), Ide kalich v dlaň zo dlani, každý pije jako môže; ale div to *neslýchaný:* vyprázdniť ho, nedaj Bože! (Botto, Spevy 50), Lukovec sa usiloval ututlať *neslýchaný* škandál pod viechou, jednako už na druhý deň bolo plné mesto fantastických zvestí o tom (Boden., Zapál. srdce 75), No neboly to skupiny akosi presne od seba *odlíšené.* Boly v nich všetky tie znemravňujúce a spoločenstvo rozbíjajúce prvky vojny, ktoré bujnely a rozrastaly sa do *neslýchaných* rozmerov (Urb., Živý bič 72, vyd. 1941);

e) *vzácny* (v prenesenom smysle *zriedkavý, neobyčajný):* Joachym Kalinka, superintendent bánovský, *vzácny* rečník, umrel vo vyhnanstve (Vlč., Dej. 12), Tento deň ... stal sa im v svojich následkoch požehnaným a zostal im navždy vo *vzácnej* rozpomienke (Šolt. II, 234);

f) *zaujímavý:* Jean. A *najzaujímavejšie* je, že si to ujko usporiadal všetko pre seba (Stod., Minist. 99);

g) *divný: Divný* tvor je človek! Vraví sa, že reč má na vyjadrenie myšlienok a citov! Práve naopak: na ich zatajenie (Kuk. XII, 40), V sklepe pomáhal mi už, pravda, mal on (Dezider) aj tu *divné* pochopy, ktoré musely sme mu vyháňať (Vans. III, 20), „Nič mi je!" zavolal on *divným,* podráždeným hlasom (Tim. IV, 129), Moc božia *divná* a nevymluvná (svätá pesnička);

h) *podivný* (od neho slovenskejšie je synonymum *čudný*): ... rozviazala sa mu smútočná kravata a nikto mu nechcel pomôcť pri viazaní okrem istého *čudného* človeka, ktorý mal však

pred viazaním *podivné* požiadavky. (Hron., Cesta I, 418), (Anna spravila k týmto posledným slovám milo-*podivnú* tvár, že sa vážny ináč Branský ľahko usmial) (Vaj. VIII, 146), oko jeho spočinulo na krásnej panne, zahorelo *podivnou* žiarou, líce jeho ešte vätšmi(!) zbledlo (Kal., Pov. II, 20), Mne nápis citovaný zavčasu prichodil *podivným* (Hurb., Ľ. Štúr I, 8);

ch) *čudný:* Zo škatuľky podlávenej vykĺzla sa veľmi *čudná* vec a potom sa na ostatné zabudlo. Vec prepodivná: malá plechová jaternička s hlavičkou (Hron., Med. srdce 70), Suseda nevedela, čo na to povedať, no nezabudla na to *čudné* slovo (soldat) (Hron. I, 193), Horí jej v oku *čudný* plameň odhodlanosti, že sa viac ponižovať nedá! (Kuk. IV[1], 27), Dobrovský bol veľký človek, ale — *čudný;* (Škult., O Slov. 159), Slaninová... Vieš, my ženy máme svoje zkúsenosti, ako s chlapmi narábäť, lebo chlap ti je *čudné* zviera (Stod., Minist. 33), Takto ovocie jej ducha zrelo v samote; ale kto zahryzne do jeho hrubej... kôry, najde *čudnú,* trpkastú chuť, ktorá si ho podmaní navždy (Tim., Novohrad. ded. 212), Ja vidím u teba jedno, Peter Pavlovič, ty blúdiš v akýchsi *čudných* sférach, kde je nespokojný tvoj duch a nemôžeš sa vynajsť (Kavec, V rud. hmlách II, 50), A nenazdal sa, iba keď akási *čudná* pomstivosť, malá, zlá nenávisť voči Kalnickému zaplavila mu dušu (Urb., V osídl. 148), Hovorili o *čudnom* pomere šeptom i hlasne (Vaj. X, 32), A medzitým to malé dievčatko... chodilo po kuchyni... veselo švítoriac, miešajúc maďarské a slovenské slová v jednu *čudnú* reč. (Vans. III, 16), Ďaleká, *čudná* naša pieseň. Jej nezná tento cudzí svet (Krčm., Herbar. 9), *Čudná* myšlienka prebehla jej vňútornosťou a beda Bozkovcovi, ak sa kedy v skutok uvedie (Kal., Pov. II, 74), v r. 1841 zvolili si ho za ev. farára v Rankovciach. Tu sa počínajú *čudné* osudy Záborského (Vlč., Dej. 270), Napred! — Tak v mene božom si idem hore starými cestami — tu zrazu v kýsi *čudný* kraj príjdem, až ma celého omámi (Botto, Spevy 66), — Taký obraz, krajan! — zhíkol. — Veď je to príšerné len predstaviť si, nie maľovať!... — Vy ste *čudný,* majster, — usmial sa Vinco smutne (Boden., Zapál. srdce 213), Bola to *čudná* zima, tá prevratová. Akosi ani nesnežilo, ani nemrzlo (Gráf, Zmätok 7);

i) *neobvyklý* (knižné slovo): V isté... ráno nás... naložili do vozňov a prehnali do Jekaterinoslava. Ledva sme sa spamätali nad *neobvyklou* ruskou rýchlosťou, už sme boli postavení pred veľmi ťažkú robotu (Jes., Cestou 56), No keď prešla ulicou mladá deva, strojná pani, zagánil na *neobvyklý* zjav závistným okom (Vaj. I, 70), ...zádumčivosť... na tejto tvári... zdá sa byť cudzou, *neobvyklou* (Šolt. II, 109);

j) *tajomný:* Posadla ju *tajomná* sila. (Kuk. IV[4], 95), Veselo, bezstarostne kráča (Niko) hore brehom do mesta, ako by ho nosila *tajomná* sila; i pohvizduje si. (Kuk. IV[1], 228), Dozrel (Niko) odrazu v muža akýmsi pochodom *tajomným* (Kuk. IV[1], 204), Neraz sa ozvú ztamtadiaľ tiahle zvuky národnej piesne, dojemnej a smutnej, sťa by tam oddychoval *tajomný* sprievod pohrebný, (Kuk. XIV, 121), Už pračlovek, ktorý uctieval *tajomné,* záhadné sily prírody, pripisoval psovi rôzne démonické vlastnosti (Nová žena, roč. VI, č. 24, str. 10a), Sme znova pri *tajomných* sviatkoch turíčnych (Bučko, NN zo dňa 12. júna 1943, str. 1);

k) *ohromujúci:* Tu to teda bolo. Úvod *ohromujúci,* ale sama vec návštevy ešte *ohromujúcejšia.* Anjel rozprával prosto a otvorene (Nová žena, roč. VI, čís. 13, str. 3) ap.

V štýle básnickom adj. *zvláštny* označuje mnohoznačnú, neurčitú náladu. Som tej mienky, že v spisovnej reči dobre vystačíme s uvedenými našimi domácimi slovami. — Ak ide o pomer adjektív *divný, podivný* a adjektíva *čudný,* pokladá sa *čudný* za slovenskejšie, keďže ho niet v češtine. No adj. *divný, podivný* majú priam také domovské právo v slovenčine. Adj. *divný* má za základ *div* ‚zázrak' a adj. *podivný* možno pokladať za deverbatívum od slovesa *podiviť sa.* Vyjadruje jemnejší, slabší odtienok tej istej vlastnosti ako adj. *čudný.* Vo vyššom štýle, najmä v svätých pesničkách užívame adj. *divný,* prípadne *podivný: Divné* sú cesty Pána Boha. — Náš Jano má *čudnú* náturu (úzus). Hovoril *divnou* (nie: zvláštnou) rečou. Odpusťte mu jeho *čudné* držanie (nespr. „zvláštne" chovanie). Voľakto sa naňho díval *divným* (nie: zvláštnym), strašne ostrým a prenikavým zrakom.

V tejto významovej skupine adjektívu *zvláštny* so svojím významom sú najbližšie adjektíva *neobyčajný, divný, podivný* a najmä *čudný;* nimi adj. *zvláštny* dalo by sa nahradiť napr. vo vetách: „Zvláštna" láska k slovenčine bola by sa zobudila v Oskárovi Asbóthovi, profesorovi slovanských reči na peštianskej univerzite (Škult., O Slov. 32), Polia boly rozryté, mestá nehorely a krv, akási „zvláštna", krásna krv, bezbolestne vytekala z rán (Urb., Živý bič 7), on celý deň bude môcť byť v jej blízkosti. Cyrilovi zdal sa tento deň nevysloviteľne „zvláštnym" a on i cítil sa akosi inak... ako vo sviatok. (Tim. I[2], 13), „Zvláštny" bol pomer medzi oboma bratmi... Ako bratia sa radi videli, ale delila ich politika: Andrej bol tuhý Slovák, Teodor tuhý Maďar (Bod., Rozp. 24), Tobias Godofredus Schroer... v literatúre nemeckej ako estetik, básnik a historik čestne známy, bol „zvláštny" zjav tohoveký (Hurb., Ľ.

Štúr I, 48), — Vás to ani neprekvapuje? — *čuduje sa* mladík. — Niet na tom nič „zvláštneho", — hovorím mu s pretvárkou (Figuli, Tri kone 98), skutočne hľadal samotu a mnoho plakával. „Zvláštneho chlapca spozoroval nadaný šuhaj Miroslav Štrbík a z ľútosti ujal sa opusteného (Vaj. X, 41), Sám rešpicient pozastavoval sa na jej „zvláštnom" zjave (Kuk. IV[1], 87) ap. Porovnaj aj ľudový výraz: Však si ty len *čudný* (nie: zvláštny).

III. Od adjektíva *zvláštny* utvorilo sa aj adv. *zvláštne,* ktoré používajú spisovatelia pravidelne s významom základného prídavného mena *zvláštny* 2. prípadu ‚divne, čudne, neobyčajne, veľmi'. Už týmto činom adverbium *zvláštne* dá sa nahradiť adverbiom s významom príslušného prídavného mena tejto skupiny, napríklad: Jeho starostlivosť dotýka sa jej tak *„zvláštne"* akosi (Kuk. IV[1], 156), Katedrála sv. Jakova... je tak „zvláštne" vystavaná, že jej štýl i laika musí *neobyčajne* zaujímať (Kuk. XV, 10), — Žiaľbohu, velebný pane, ale na svete niet už nič dobrého, — povedala Ilčíčka. — Je, len sa ho musíme naučiť vidieť, — odvetil dekan Mrva „zvláštne" pokojným hlasom. (Urb., Živý bič 42, vyd. 1941), Na takzvaných „balegov", novoprišlých študentov, mali „zvláštne" s breha. (Vaj. X, 77) ap. Napríklad v uvedenej prvej vete: ‚Jeho starostlivosť dotýka sa jej tak „zvláštne" akosi' ľahko nahradíme adverbiom od prídavného mena *čudný* — *čudne* ap.

IV. Podobne príponou *-osť* od adjektíva *zvláštny* je tvorené aj podstatné meno *zvláštnosť,* a to v obidvoch významoch, ktoré sme uviedli pri základnom prídavnom mene *zvláštny.*

1. Zriedkavejšie sú príklady na podstatné meno *zvláštnosť* od adj. *zvláštny* s významom 1. prípadu ‚čím sa voľačo *oddeľuje* od iného'; miesto neho už samo od seba prichodí do úst alebo do pera *osobitnosť* alebo *samostatnosť,* napríklad v spojení: Hájili sme *osobitnosť* alebo *samostatnosť* slovenského národa; sotva by sme tu mohli užiť „zvláštnosť" slovenského národa, hoci ináč adj. *zvláštny* v spojení: Slováci sú *zvláštny* národ ‚samostatný národ' je zaužívané. Príklady:

a) *osobitný-osobitnosť:* reč je... najbezpečnejšou známkou akosti a *osobitnosti* toho-ktorého národa (Rap., Dej. 102), Uvedením slovenčiny ako reči spisovnej bol vývoj k slovenskej národnej *osobitnosti* v podstate dovršený (114);

b) *samobytný-samobytnosť:* Ale s Matúšom Čákom trenčianskym... padá na počiatku štrnásteho veku i tento pomník *samobytnosti* slovenskej, ‚Mátyás földje' splýva v tesný politický sväzok s kráľovstvom Uhorským (Vlč., Dej. 4), Teda, ako

povedám, keby to nebolo niečo veľkolepého, reč a *samobytnosť,* tak by sa nedali preto prenasledovať na príklad Poliaci (Kavec, V rud. hmlách II, 18), Slovo chcelo byť telom. Tak podobne i myšlienka *samobytnosti* slovenského národa (Gašpar, V. rok 34), Štúr mohol sostaviť požiadavky v mene národa, v ktorých sa dostatočne prejavovala jeho *samobytnosť* (Rap., Dej. 143), Jadrom ich (slavianofilov) učenia bolo: Chrániť *samobytnosť* ruského národa, nepodliehať západnému duchu (Škult., O Slov. 113), Jestli dostúpime rozvoja a *samobytnosti,* za ktorou tak upia duše naše, verím, že slavianska žena vyvinie sa širšie, duchovne svobodnejšie, než u západných národov (Vaj. III, 128);

c) *samostatný-samostatnosť:* Pokrok stal sa psychologickou školou Herbarta, ktorý jako známo zapiera *samostatnosť* duševných schopností, prízvukuje jednotu duše (Kvač., Viera 22);

d) *rozdielny-rozdielnosť:* Slováci praví s Čechmi opravdovými, pri všetkej *rozdielnosti* svojich nárečí, nikdy neodstrkovali druh druha (Hurb., Ľ. Štúr I, 13), Hlavná príčina roztržky medzi Štúrom a Kalinčiakom bola teda v *rozdielnosti* ich povahového ustrojenia (Mráz, Kalinčiak 53) ap.

2. V druhom význame podstatné meno *zvláštnosť* označuje ‚vzácnu vlastnosť, neobyčajnosť veci'; možno ho nahradzovať podstatnými menami na *-osť,* ktoré sú odvodené od príslušných synonymov prídavných mien, zastávajúcich význam adj. *zvláštny* pri 2. prípade:

a) *neobyčajný-neobyčajnosť:* „Ale to je divná kačka", zažartoval jeden. „Má až hen tri páry nôh". A skutočne, mladý náš učenec z piatej triedy, študujúc zoologiu správne vytkol *neobyčajnosť* toho zjavu (Kuk. X, 167), Jej od detinstva páčily sa *neobyčajnosti,* ju nudily veci *všedné* (Vaj. III, 127), „...okrem tejto *neobyčajnosti* je cele normálne a rozumne ustrojený človek..." (Šolt.. I², 12);

b) *zriedkavý-zriedkavosť:* Napokon hanba len tomu, kto sa narodí bez otca, ale bez matky dostaviť sa na svet, to bolo by skôr na chválu, čo už len pre samu *zriedkavosť* (Hron. I, 269), Staré vydania Palkovičove... staly sa už bibliografickými *zriedkavosťami,* vydanie Viktorinovo taktiež (Vaj. XVII, 6), Návštevy dekana Mrvu patrily medzi *zriedkavosť* (Urb., Živý bič 95, vyd. 1941), Kvitnúce nevoľné drevo (brečtan) u nás patrí ku *zriedkavosťam,* a preto divili sa (Kmeť, Veleba Sitna 90);

c) *vzácny-vzácnosť:* „Nitra" z r. 1846 stala sa bibliografickou *vzácnosťou* (Vlč., Dej. 217), Literatúra odborná oby-

čajne po latinsky písaná, hoci aj Slovákmi, sa do slovenského literárneho života nezahrnuje. Keď sa predsa niekto opováži aj tú *vzácnosť* pripísať národnému životu, tak nechýba v motivácii argument, že to dôkaz vitálnosti Slovákov, že darovali komusi koľko velikášov (Z prednášky Dr. Hirnera na pléne vedeckých odborov MS r. 1943);

d) *divný-div:* To je *div,* že si k nám prišiel (úzus);

e) *čudný-čud, čudo:* „...Veď nie *čudo,* že ste takí ako poparení, že..." (Tim., Novohrad. ded. 26), „...Trochu roztýlenia, iných myšlienok! Takto nie *čudo,* že ti je smutno," dohovárala jej Oľga (Urb., V osídl. 245);

f) *zaujímavý-zaujímavosť:* keď Maďari pripoja sa k slovanskému svetu... to dodá Slovanstvu farby, *zaujímavosti* (Škult., O Slov. 271), (Tiež J. Martinka sviežou knihou „Predkovia" vytvoril originálnu *zaujímavosť.)* (Gardista zo dňa 9. mája, str. 12), Aký je to zisk pre vyučovanie, keď za krátky čas predstavíme žiakom napríklad Považie, a to všetkými jeho mestami, krásami a *zaujímavosťami* (z rukopisu);

g) *tajomný-tajomstvo:* Ona (mládež) písala československy a učila sa všetkým nárečiam, ba pestovala jako nejaké *tajomstvo* podrečia piesní národných nielen slovenských, ale i moravských, maloruských... (Vlč., Dej. 163) ap.

Podstatné meno *zvláštnosť* stojí vo význame ‚zriedkavá, vzácna vlastnosť', napríklad vo vetách: a (časopis) má tú *zvláštnosť,* že tu bojuje hŕstka oduševnených junákov proti moru nespravedlností a krívd (Vlč., Slov. 12), Keď v novšom čase povedomie národné počalo sa budiť... každý horlivejšie pozoroval *zvláštnosti* národné a medzi nimi i prostonárodnú pieseň (38). Už iný význam, to jest význam 1. prípadu je vo vetách: Horvat, Čech, Slovák atď. predovšetkým chce ostať Horvatom, Čechom, Slovákom v svojej plemennej *zvláštnosti* (Vlč., Slov. 227), Lebo etnografické *zvláštnosti* vyzdvihovať, ešte neznamená etické a filosofické normy stavať (Kvač., Viera 89) ap. Tu sa dá *zvláštnosť* nahradiť podstatným menom *osobitnosť.* Okrem neho v podobnom význame máme podstatné meno *výnimočnosť,* ktoré čítame v Pišútovom článku: Kráľove verše ospevujú *výnimočnosť* dedinského šuhaja (SP 1942). Zvrat: „To je zvláštnosť letnej módy, že..." dobre ide nahradiť zvratom: To je novinka letnej módy, že...

Zvrat: ‚to je *zvláštnosť*' so silným citovým zafarbením (napríklad pri pozorovaní nejakého *divného, neobyčajného* prírodného úkazu) je v slovenčine cudzí; zaň máme zvraty: ‚to je div, takýto div, takéto čudo!'

I pri tom všetkom, čo sme uviedli, mohol by dakto namietať,

že slová *zvláštny, zvláštnosť* majú iný význam ako naše spomínané slová. Tu treba hneď pripomenúť, že zdanlivá rozličnosť spočíva iba v inom citovom zafarbení, s ktorým ich vyslovujeme. Slová *divný, div, čudný, čudo* a iné synonymá, ktoré sú z našej starej jazykovej zásoby, vytiskaly cudzie, knižné slová. Zabudli sme ich aktualizovať, používať pre reč básnickú, do ktorej sa ustavične natiskaly za naše rovnoznačné slová výrazy české, lákajúce svojou novotou a najmä (z neporozumenia) svojou významovou nejasnosťou, nezaostrenosťou. Ak vyslovíme slová *divný, div, čudný, čudo* a iné synonymá nie chladne, ale s citovým zafarbením, s akým vyslovujeme slová *zvláštny, zvláštnosť,* zistíme, že sú priam také súce pre jazyk básnický, no sú aj správne slovenské. (Všimni si čosi podobného s častým používaním neslovenského *snáď* Beniakom.) I od básnikov treba žiadať istú jazykovú disciplinovanosť. Zo slovenského lexika celkom možno vylúčiť adv. *zvlášť, zvlášte, obzvlášť* ako aj *zvláštne.* Podobne tak aj adj. *zvláštny* a podstatné meno *zvláštnosť.* Nahraďme ich starými slovenskými slovami v celej ich významovej a citovej náplni. Zbavíme sa nielen neslovenskostí nášho lexika, ale prispejeme aj na rozmanitosť a správnosť jazykovú, ale aj na významovú presnosť slovenčiny.

Poznámka redakcie. — I keď so stanoviska čistoty slovenčiny celkom súhlasíme s autorom, no pre prax treba dôkladnejšie uvážiť, nakoľko a v akej miere budeme môcť vyhnúť autorom nadobre zavrhovaným slovám *zvláštny, zvláštnosť,* a to ani nie tak v spisovnej reči, ako skôr vo vedeckej. Spoločne s Uhlárom sme presvedčení, že z reči ľahko ide načisto vyobcovať adverbium *zvlášť, zvlášte* a jeho obmeny *obzvlášť, obzvlášte,* a to nielen pre ich neslovenské „hláskové ustrojenie", ale hlavne, že sú nepotrebné a zbytočne zatlačujú do úzadia typické slovenské adverbiálne tvary *najmä, osve, osebe,* ktorých niet v češtine. Nestavali, ani nemohli by sme sa stavať proti nim, ak by adverbium *zvlášť, zvlášte* okrem troch uvedených prípadov malo ešte nejakú inú funkciu, ktorá by sa nedala do nich zaradiť.

No väčšej opatrnosti treba vynaložiť pri adj. *zvláštny* a podstatnom mene *zvláštnosť,* lebo v praxi s o t v a v š a d e sa dajú nahradiť inými tvarmi, najmä vo vyššom, vedeckom štýle. V takomto prípade radšej ich ponechať, ako miesto nich upotrebiť také tvary adjektíva a podstatného mena, ktoré úplne nevystihujú význam, aký sa im prikladá v pôvodnej ich funkcii, žeby nemohla vzniknúť ani najmenšia nejasnosť smyslu, aká sa nerada vidí najmä vo vedeckej reči. Tu radšej uznať ich v slovenčine za knižné slová, ako robiť v reči násilenstvo, najmä vo sfére významovej, kde často adj. *zvláštny* v spojení s istým podstatným menom a podstatné meno *zvláštnosť* s istým prídavným menom tvoria už silne zauží-

vané výrazy, takzvané klišé. Podľa nás ťažko by išlo len tak mechanicky nahradiť adj. *zvláštny* napríklad v takejto vete: Z práce J. Stanislava vychodí ponajprv, že sotva ktorá iná staroslovienska literárna pamiatka zamestnávala tak trvale a tak intenzívne vedecký svet ako táto... Či preto, že táto najstaršia slovanská pamiatka písaná latinkou, zaujímala už a priori *zvláštne* miesto (Isačenko, l. c. 7). V tejto súvislosti nemali by sme smelosti hýbať adj. *zvláštny,* žeby sme nenarušili pôvodný význam, keďže označuje čosi takého, čo v ľudovej reči sa vyjadruje latinským nesklonným slovom *extra* vo funkcii adjektíva. Tu prídavnému menu *zvláštny* najbližšie svojím významom stojí domáci tvar adjektíva *vlastný,* no nie so svojím významom prisvojovacím, ale vo význame ‚podstatná, osobitná, charakteristická vlastnosť veci, ktorá túto vec oddeľuje od iných a tak ju neobyčajne charakterizuje', napríklad tak i vo vetách, uvedených v Uhlárovej štúdii: Pochybujem síce, že by práve tieto 3 ťahy boly *najvlastnejšie* ťahy prvého kresťanstva (Kvač., Viera 15), *Vlastnia* literatúra slovenská trvá málo vyše sto rokov (Vlč., Dej. 2). V takomto význame adjektívum *zvláštny* vyjadruje zjav sui generis. Toho zaiste bol si vedomý aj docent Pauliny pri úprave textu publikácie Jazyk a pôvod frizinských pamiatok docenta Isačenka, keďže adj. *zvláštny* v takomto podobnom význame ponechával v texte, hoci ináč, nakoľko dá sa súdiť z celého textu, aj on vyhýbal podľa možnosti adj. *zvláštny* tým, že ho nahrádzal adjektívami s podobným významom, synonymami; okrem tých, ktoré sú v štúdii uvedené, má ešte: Je *nápadné,* že (13, 14), *Charakteristické* je, že (35).

Taký istý neobyčajný význam sui generis, ako sme mali pri adj. *zvláštny,* má aj podstatné meno *zvláštnosť* u Isačenka vo vete: Uspokojíme sa s konštatovaním, že Friz. II obsahuje prípady so skupinou *dl,* ktoré sa nedajú vysvetliť výlučne z dialektov slovinského severozápadu, lebo prvá pamiatka, ktorej miesto vzniku sa všeobecne kladie do severozápadného slovinského územia, nemá túto *zvláštnosť* (25).

Prax a naše terajšie jazykové vedomie ukazuje, že by bolo ťažko v každom prípade zameniť vo vyššej sfére jazykového vyjadrovania adj. *zvláštny* a subst. *zvláštnosť.* Naším úmyslom nie je tu ich brániť alebo azda čo aj nevedomky oslabovať vedecké predpoklady Uhlára, ale naopak, pomáhať ich uplatňovať, pravda, v takej miere a v takých prípadoch, kde tieto slová možno bez každých ťažkostí vytvoriť z jazyka, kde sa bez nich v spisovnej reči dobre zaobídeme. Tam, kde nie, treba ich trpieť ako potrebné, knižné slová. Čo v reči potrebujeme, nemožno z nej vytvoriť. S tohto stanoviska chápeme aj u Isačenka používanie podstatného mena *zvláštnosť* v zaužívaných spojeniach: hláskoslovné *zvláštnosti*... jazykové *zvláštnosti* (8), vysvetľovať všetky *zvláštnosti* Friz. pamiatok (40).

Slovom, aj my sme s Uhlárom za vylúčenie „zo slovenského lexika" adv. *zvlášť, zvlášte, obzvlášť,* ako aj *zvláštne.* Podobne tak adj. *zvláštny* a podstatného mena *zvláštnosť,* pravda, tu s väčšou

opatrnosťou, lebo tu ide o slová až veľmi zaužívané, pre ktoré sotva máme poruke pri každom najmenšom odtienku v slovenčine plne zodpovedajúci pendant. Ináč usilujeme sa ich vždy nahradiť, *pokiaľ to len pôjde,* slovenskými slovami, synonymami, akých je dosť v štúdii uvedených. (Porov. aj SR II, 70.) Medzi uvedenými synonymami najvýraznejšie sú 1. *osebe, osobitný;* 2. *neobyčajne, neslýchane, čudne, neobyčajný, zaujímavý, čudný, divný.* Aj adj. *osobitný,* prípadne *osobitý,* je v slovenčine knižné slovo; mali by sme mať **osebitý* (porov. adv. *osebe*), ako je v lužickej srbčine: *wosebity* (Josef Páta, Kapesný slovník lužicko-česko-jihoslovanský a česko-lužický, Praha 1920, str. 310). Význam Uhlárovej štúdie spočíva v tom, že pobáda používať miesto zaužívaných knižných slov slová slovenské od svojho pôvodu.

T. B.:

FORMY PRÍDAVNÉHO MENA *NÁKLADNÝ, NÁKLADOVÝ* V ŽELEZNIČNEJ TERMINOLOGII?

Dopočuli sme sa, že na železnici chystajú sa zaviesť do úradnej terminologie termín „nákladový" vlak miesto dnešného zaužívaného termínu *nákladný vlak;* domnievajú sa totiž, že tvar prídavného mena k podstatnému menu *náklad, „nákladový"* je slovenskejší od tvaru *nákladný.*

So *stanoviska systému reči,* teda čiste jazykového, vec tvorenia prídavných mien na *-ný* a *-ový* a ich vzájomný pomer podal Anton Jánošík v Slovenskej reči, ročník VI, 132—139.

V slovenčine sú platné obidva spôsoby tvorenia prídavných mien: tvary na *-ný* zpravidla predstavujú staršiu vrstvu slov, na *-ový* mladšiu. Od niektorých podstatných mien máme obidve formy prídavných mien s istým významovým odtienkom, napríklad: *vodné* právo — *vodové* oplátky, *krížna* cesta — *krížová* cesta (pobožnosť), *mačný* máčik — *makový* koláč, *večný* Boh — *vekový* rozdiel, *srdečné* pozdravenie — *srdcová* choroba, *korunný* princ — *korunová* známka, *denné* svetlo — *trojdňová* cesta, *hladný* — *hladová smrť* ap.

No v niektorých prípadoch tvary na *-ný* sú náležité len v češtine, v slovenčine sú tvary len na *-ový,* napríklad: *páteční* — *piatkové* zasadanie, *hřbetní* — *chrbtová* kosť, *nástenní* hodiny — *stenové* hodiny ap. Z tohto potom vzniká snaha mechanicky slovenčiť aj v takých prípadoch, kde je to zrovna neprirodzené a daromne vzniká chaos, ak sa medzi oboma tvarmi neukáže nijaký alebo zjavnejší významový odtienok. Podobne tak aj v prípade tvorenia prídavného mena od podstatného mena *náklad.*

Slovo *náklad* je tvorené zo slovesného kmeňa koncovkou -ъ, ktorá zanikla, teda je to deverbatívum zakončené na spoluhlásku svojho kmeňa; od nich vôbec *pravidelne* uplatňuje sa tvorenie prídavných mien len staršou príponou *-ný,* napríklad: *prisahať — prísaha — prísažný, kúpa — kúpna* cena, *prístup — prístupný, pitvor — pitvorné* dvere, *prieloh — Prieložný* (priezvisko), *Priehradný* (priezvisko), *Ráztočno* (obec), a práve tak isto aj od *náklad — nákladný,* ako je od *príklad — príkladný* a od *výklad — výkladný* (jarmok); ide tu o ten istý slovesný kmeň: *klad.*

V slovenčine ani od deverbatíva *národ* neusilujeme sa tvoriť adjektívum na *-ový,* ako je to v poľštine. Z toho vyplýva poznatok, že z deverbatív tohto typu *(národ, náklad)* nateraz zpravidla tvoríme prídavné mená len príponou *-ný,* a nie *-ový.* Takýto systém nájdeme aj v ľudovej reči a je zachytený aj v krásnej literatúre, ako dokazujú doklady: Pani Šramkovej doniesol jedno ráno listár *nákladný* list (Taj. I, 131), Na druhý deň dohrmí veľké *nákladné* auto. .... A naozaj nakladá sa stará vyrezávaná truhla,... (Ráz., Svety IV, 258), Ukázala sa plytká *nákladná* bárka... N a l o ž i l i ju senom a či hádam slamou (Kuk. IX, 9), Luko... skočil popredku na môstok, čo bol preložený s nábrežia na *nákladnú* bárku (Kuk. XXVII, 252), Galleos je už rieka hodná, do šírky i do hĺbky. Hore ňou plávajú celkom pohodlné člnky, *nákladné* člny a bárky (Kuk. XXVII, 347) ap.

So stránky čisto gramatickej, teda systému tvorenia prídavných mien od podstatných mien tohto typu niet dôvodu pre novšie tvary s príponou *-ový.* Dôvod pre tvorenie tvaru prídavného mena na *-ový* mohol by byť iba v ý z n a m o v ý r o z d i e l, ktorý by bolo treba zachytiť dvojakými tvarmi prídavného mena od základného tvaru *náklad,* ako sme to robili v prípade *prístupný* a *prístupový* (SR VII, 127). Adjektívum *prístupný* znamená vo svojom pôvodnom význame ‚dosiahnuteľný, to, čo sa dá dosiahnuť', napríklad: *prístupná* cena, *prístupný* vrch, no nemožno ho v slovenčine použiť v spojení „prístupný poplatok", keďže tu neide o mierny poplatok, ale poplatok proste *„za prístup"* za člena, slovom, ide tu o príplatok týkajúci sa len samého *prístupu.* Pri tomto pôvodný význam deverbatíva sa stráca, to jest oslabuje sa pôvodná súvislosť s materským slovesom. Len v takom prípade bolo by treba utvoriť tvar adj. na *-ový,* keby to vyžadovalo zachytenie a označenie rozdielneho významu. Ináč možno ostať len pri starých tvaroch na *-ný,* najmä v spojení: *nákladný* vlak, *nákladná* stanica, *nákladná* pokladnica, *nákladná* doprava, nakoľko sú už

hodne zaužívané, napríklad v ľudovej reči *nákladné* auto: ideme na *nákladnom* (úzus).

V železničnej terminologii bude treba riešiť otázku formy prídavného mena k podstatnému menu *náklad* jednotne, najmä keď tu ide o jeden význam ‚nakladanie, naloženie veci, bremeno'. Silne zaužívaný termín *nákladný vlak* nech je svojím tvarom prídavného mena *nákladný* východiskom aj pre všetky ostatné termíny v železničnej terminologii. Veď prípadný novotvar *nákladový* nie je o nič slovenskejší od staršieho tvorenia a pritom ešte pôvodnejšieho *nákladný*. Nateraz dobre sa vystačí tvarom *nákladný*, ako to najmä cítime v termíne *nákladný vlak*. Meniť takýto zaužívaný termín nemalo by nijakého smyslu, tak ako nemalo smyslu robiť podobný pokus pri adjektíve k podstatnému menu *firma*, kde sa miesto staršieho tvaru prídavného mena *firemný* mechanicky mala zaviesť „slovenskejšia" forma *firmový* (Pravidlá 186). No ďalej sa prakticky používa *firemný*, napríklad: *firemný zápis, firemná tabuľa* ap.

Václav Polák:

K PROBLÉMU VPLYVU SLOVENČINY NA ČEŠTINU.

(Pokračovanie.)

Zpomedzi žiakov J. Jungmanna spomeniem tu len A. Marka, ktorý horlivo a s veľkým záujmom čítal slovenské knihy (napr. Hollého). Preto sa v jeho jazyku nájdu mnohé slová slovenského pôvodu, ako stanovil F. Šimek[33], ktorý v rozbore jeho jazyka uvádza veľa slov z dialektov moravských a slovenských (106), a to *hybký, charpa, no, obzírati, odkazovati, odpraviti se, osloviti, oslovovati, ozírati se, pozabýti, pozírati, roniti, slych, stvorka, styd, úžera, úžerný, zírati, značiti, znoj, zorný, žídlo* (= žriedlo). Z nich pre slovník spisovného českého jazyka a pre problematiku lexikálneho vplyvu slovenčiny majú väčší význam len *obzírati se, pozírati, zírati, značiti, osloviti, oslovovati, znoj;* o ostatných netreba tu hovoriť.

Výlučne za slovakizmy aj podľa svedectva Jungmannovho Slovníka (II, 981) a Tvrdého Slov. fraz. slovníka nateraz treba pokladať Markove slová: *osloviti, oslovovati.*

OSLOVITI: A. Marek, van d. Velde, Div. z ochoty str. 22. Prvý doklad je však z Vetešníka, Dennice, 1825, str. 101: *Ráno před odchodem Květenská oslovíc Lidušku pravila.* Porov. Ľ. Štúr, O nár. pís. 1853, str. 95.

[33] O jazyku Ant. Marka po stránce grammatické i lexikální, Listy filologické L, 1923, str. 24—32, 99—108, 217—228, 312—319.

OSLOVOVATI: Rozmanitosti 1817, str. 63: *S radosti druh druha oslovuje: „Je živ* [jinoch]". Porov. J. Kollár, Slávy dcera 1832, zn. 131; Cestopis I, 1843, str. 6.

Existencia týchto slov u Kollára a u K. Štúra by nič neznamenala pre ich slovenský pôvod, lebo by tu mohly byť obidve slovesá dobre prejaté z češtiny, keby neboly staršie doklady z Bajzu (Veselé účinky 1795 podľa Jungmannovho Slovníka II, 981): *Oslovil Žida* (l. c. 18); *oslovil ho* (l. c. 248) aj z Tablica (Zuzana 4: *Oslovil ji takto).*

Slovo *znoj* (A. Marek, Nové bás. 5, 1814, str. 102: *Na čelo mu* [Polanovi] *chladný znoj prejší srdce nepokoj)* vo význame ‚pot' bolo pre Jungmanna a pre súčasníkov slovakizmom: viď Jungmann, Slov. V, 731, porov. Ribay, Kat, zdr. 1795, str. 64: *v kterých* [hrách] *se až do velikého potu (znoje) uběhati netřeba;* Hronka 1838, str. 112. V prvej polovici XIX. storočia nebolo bežné, lebo je doložené len z Berchtolda-Presla (O přir. rostl. 2, 1825, str. 53) aj z Purkyně (Schiller, Bás. lyr. I, 1841, str. 93). Domovského práva v českom básnickom jazyku nadobudlo v druhej polovici tohto storočia; G. Pfleger, B. Janda, Quis, Sušil, Holeček, Kaminský, Heyduk, Jakubec, Vrchlický, F. S. Procházka, S. Čech, B. Němcová, Herrmann, Krásnohorská, Rokyta, Herben, Sládek, Klášterský, Borecký a iní patria k autorom, ktorí ho užívali vo svojom diele.

Slovenský pôvod slova *znoj* u Marka nie je načisto zaručený, lebo Marek prejímal tiež veľa slov z poľštiny, kde je toto slovo dobre známe. Preto je možné, že *znoj* by bolo u Marka polonizmom. Pritom však je zaujímavý aj význam tohto slova, a to vo vzťahu k slovu *znoj* rodu ženského, ktoré sa hádam vyskytovalo v tej istej nárečovej oblasti severovýchodných Čiech, z ktorej pochodí aj A. Marek (narodil sa v Turnove), a to vo význame ‚silný dážď, leja, príval', ako vyplýva z porovnania významov týchto dokladov:

Pletence vlasů měli [sousedé] *zkvetlých šedou třísní a znojem skropených* — Jakubec, Pov. z kr. 1, 1887, str. 50;

Co sleduji tenké zvonění zvonku a teskné zvuky hluchých pěnic, jež pro temnou znoj obávaly se spustiti čarovný svůj zpěv z plna hrdla — Šlejhar, Dojmy 1894, str. 33;

Bouřlivá znoj ze srdce a jeho nekonečného hoře vyplynulá, horoucí znoj nevýslovné vděčnosti a útěchy — Šlejhar, Vraždění 1910, str. 109;

Kaple téměř splynula s vodní znojí, zaniká v šerém víru a jako by se do základů otřásala — Šlejhar, Z chmur. obz. 1910, str. 181.

Na základe toho je možné, že Marek dal slovu iný smysel, keď mal na mysli slovo, ktoré poznal zo svojho dialektu.

F. Šimek medzi Markove slovakizmy počíta aj slovesá *obzírati (Znáš, mistře, onen Páně dům, jenž na skalnatý hory chlum od stávce vzdělán v duchu smělém obzíra šírý ostrov čelem?* — Prvotiny 1814, str. 52), *ozírati se (Smutný byl rozchod, když jsem k hlubinám se podával, stále, dokud mohl jsem k tobě* [Heře] *ozíraje se* — Krok I, 4, 1823, str. 6), *pozírati (Dlouho, dlouho na ni* [starosta na proslovu] *pozíral* — Div. z och., str. 42), *zírati (Nejhorší ji* [ženu] *žalost svírá, na svého že manžela, jímž jest tolik ztrpěla, jistou dobou denně zírá* — Nové básně 1814, str. 101), a to preto, že dosiaľ v slovenčine jestvujú slovesá *obzerať* (sa), *obzrieť* (sa), *pozerať, pozrieť*[34]. Ich slovenský ráz by bol len potvrdený dokladmi z Lehockého (Vých. dítek 1786, str. 190: *myšlénkami svými nebude se* [dítě] *jinám obzírati)* a z Ribaya (Prav. mores. 1795, str. 23: [Na návštěvě] *se* všetečně do kola *neobzírejte*). V lexikálnej zásobe však sotva fungujú tieto slovesá ako pôvodné slovakizmy. Mohly byť azda odvodené ako duratívne formy k základnému perfektívnemu slovesu *obezříti*[35] ‚obzrieť', *pozříti* ‚pozrieť' a zaiste ich rozšírenie v češtine napomohly najviac Rukopisy (porov. napr. *obzíra krajiny na vše strany,* Záb. 3) a preto fungovaly v češtine ako by oživené archaizmy, lebo sa vyskytujú u autorov, ktorí nepreberali sústavne slovenské lexikálne prvky do svojho jazyka: Štěpnička (Hlas líry II, 1823, str. 257), J. J. Marek (Básně 1827, str. 7), J. E. Vocel (Harfa 1825, str. 11, 18, 30), Klicpera (Almanach 1826, str. 152), J. V. Vlasák (Rozličnosti 1827, str. 358a), Hollmann (v prekl. Ossiana 1827, str. 214), Vetešník (Velde, Johannita 1829, str. 23) atď.

Podobné pomery môžem konštatovať aj pre sloveso *pozírati.* Najstarší doklad je z Ribaya (Prav. mores. 1795, str.10): [Nesluší se], *když někdo neznámý, neb v cizím kroji přichází po něm pozírat, a se smát,* čo ukazuje, že toto sloveso jestvovalo v slovenčine (porov. aj B. Němcová, Slov. poh. 1857, v Sp. 8, 1900, vyd. Gebauerovej, str. 102: *Ti moudři lidé, hadači a*

---

[34] Tvrdý, Slov. fraz. slovník[1], str. 292, 297. Jungmann v Slovníku necíti v nich slovakizmy, porov, l. c. II, 762, III, 417, *obzříti, pozříti.*

[35] I. Poldauf, Čes. časopis filologický, I, 1942, str. 1: Přijímáme-li však za nepochybné, že v češtině kategorie dokonavosti (t. j. kategorie, kde se jeví charakteristická korelace mezi dvěma slovesy, jedním tzv. nedokonavým a druhým tzv. dokonavým) je kategorií gramatickou, protože se tak jako jiné gramatické kategorie jeví jistým protikladem ve veškeré slovesné zásobě, musíme spojovat slovesa ve svazy, tak jako ve fonologii spojujeme fonemata.

zahradníci hýkali nad tou krásou, obzerali ho [strom] *se všech stran, ale na královu otázku nevěděli odpovídat, až se tu přibelhal jeden starý, na palicu opřený člověk),* no nie to ešte dôkaz pre mienku, že je v češtine pôvodu slovenského, nakoľko sa vyskytuje po prvý raz u Jungmanna (Krok I, 1, 1821, str. 4), ktorý ho mohol utvoriť zo slovesa *zírati* alebo *obzírati.* Ostatné doklady sú z Čelakovského (Scott, Panna jez. 1828, str. 100), J. Ondřejovského (Rozličnosti 1832, str. 3a) atď. Obidve slovesá sú v češtine teraz dobre známe, porov. Příruční slovník jazyka českého (heslo *obzírati,* III, 778 a IV, 948).

V tejto súvislosti je zaujímavé sloveso *zírati,* ktoré sa zjavuje po prvý raz u A. Marka (Nové básně 5, 1814, str. 101: *Nejhorší ji* [ženu] *žalost svírá, na svého že manžela jímž jest tolik ztrpěla, jistou dobu denně zírá).* Poznámka Markova v Rozmanitostech (1817, str. 66): *Zýrati, déle zřjti, hleděti* a Hankova vo Vysv. nepovědom. slov k prekladu Gessnerových Idýll (1819, str. 251): *zjrati, zřjti* ‚sehen' ako aj Jungmannova v Slovesnosti (1820, str. 331b): *zírám, iter. v. zřjti* ‚schauen' nadovšetko spolu ukazujú, že ide o sloveso, ktoré nebolo vtedy bežné v českom úzu. Datácia dokladov ukazuje, že ide naozaj o jedno zo slov, ktoré rýchlo prenikaly z lexika Rukopisov do českej slovnej zásoby, nakoľko sa vyskytuje aj v Rukopisoch, porov. Čst. 20: *na jich vrcholy zíra jasné slunečko.* V českom spisovnom jazyku nadobudlo skoro domáceho práva, ako svedčia doklady z Čelakovského (Čechoslav 1822, v Sp. 1, 1913, vyd. J. Jakubec, str. 154), Klicperu (Almanach, 1823, str. 16), Chmelenského (Básně 1823, str. 55), J. J. Marka (Básně 1823, str. 104), J. Kocyána (Čechoslav 1824, str. 117), V. S. Novotného (Obět 1824, str. 28), J. Kamarýta (Almanach 1824, str. 194), F. B. Tomsu (Rom. pov. 1825, str. 51) atď. Podobne, ako pri slovách *bozk, znoj,* stalo sa aj sloveso *zírati* predovšetkým prostriedkom českého básnického jazyka, porov. napr. z Máchovho Mnícha (Vlček, Sp. 2, 1907, str. 150): *Nade sněhy tváří bledou zírá Luna mlhou šedou* alebo z Křivokladu (Květy 1834, str. 77a): *Proč touhyplným k oknu bytu mého zírajíc oknu* [Miláda], *chodila včera po hradném nádvoří?* F. Šimek, ktorý *zírati* pokladá za slovakizmus i pritom všetkom, že „zírati" v slovenčine nie je známe, súdi, že bolo utvorené dekompozíciou zo slovakizmov *pozírati, obzírati* (se). Nie je to vylúčené, no pri tom zabudol, že prosté *zírati* môže pochodiť z poľ. *zierać, zirać* (Słow. jęz. pol.: ‚patrzeć, widzieć, spoglądać'), ktoré sa vyskytuje v poľštine od XVI. storočia[36]. Preto súdim, že *zírati* je v češtine polonizmom, ktorý bol v češtine čiastočne determi-

[36] Brückner, Słow. etymol. jęz. pol., str. 657.

novaný existenciou slovies (azda slovenského pôvodu) *pozírati, obzírati* a pod. Ukazuje na to aj existencia prostého *zírati* u Hanku v Rukopisoch. Zaujímavá je tu aj časová súvislosť týchto slov u Hanku a A. Marka, ako na to svojho času upozornil F. Šimek [37].

Polonizmom je aj Markovo sloveso *roniti* (Nové básně 5, 1814, str. 97: *Smutně ona* [žena] *hlavu kloní, na leb mokrý slze roní).* Toto sloveso nebolo bežné, lebo ešte r. 1820 Jungmann v Slovesnosti ho vysvetľuje: *roniti slzy t. cediti, prolévati,* ale vidí sa mi, že bolo len cudzie toto spojenie *(roniti slzy),* ktoré je hádam polonizmom* (Slow. jęz. pol.), porov. aj skratku L (= Lindeho slovník poľský) u Jungmanna (Slovník III, 846): *slzy roniti — Thränen vergiessen, lacrymas profundere. L. On nad dcerou slze roní, t. srdce vylévá L.* Ináč jestvovalo naozaj v dialektoch, keďže máme v češtine dosiaľ odborný termín *parohy roniti,* kde sloveso má dosiaľ pôvodný význam ‚vypúšťať zo seba, utrácať, tratiť, hubiť', porov. poľ. ‚upuszczać co z siebie, tracić, utracać, gubić', Słow. jęz. pol. V slovenčine má toto sloveso v súvislosti so slovesom *ráňať* význam ‚hádzať, niečím dotýkať sa čoho, aby odpadlo': *ovocie so stromu ráňať.* Keďže sa vyskytuje podľa Jungmanna aj u Komenského *(Ani slzy neuronil, t. nepustil, neprolil),* môže tu ísť aj o dialektizmus, ktorého oživenie v spisovnom básnickom jazyku bolo spôsobené vplyvom poľským, ale aj slovenským. Dnes jestvuje v spisovnom jazyku len *slze roniti* alebo *slze se roní* (po prvý raz v tomto spojení u Hanku, Gessner. Idylly 1819, str. 39: *hojné slzy roní se mi z očí;* porov. aj Chmela, Bajky 2, 1821, str. 84, 119; Turinský, Angelina 1821, str. 53).

Jozef Vavro:

PREDLOŽKA *O* V SLOVENČINE.

Predložka *o* viaže sa s *akuzatívom* a *lokálom;* v obidvoch prípadoch má veľa syntaktických odtienkov.

I. Predložka *o* s *akuzatívom* má rozmanité úlohy.

1. Vyjadruje *miesto, osobu, vec* alebo *predmet, s ktorým niekto* alebo *niečo prichodí do styku* (prípadne je v styku): „No včera ... pán môj, ste ... päsť zaťali, ňou *o stôl* tĺkli ..." (Hviez. VIII, 126), Biť, tíť palicou *o kameň* (úzus), „... Rozrazím

[37] MNHMA, Sborník Zubatého, Praha 1924, str. 229—234.

* Toto spojenie dobre známe aj v slovenčine. — *Red.*

si hlavu *o múr*..." (Kal. IV², 87), Totižto nebol som v stave... hádzať sa *o zem* (Taj., Besednice 178 — 1904), S oboch mestských veží zaznely súladné údery hodín... Možno nie menej tíklo mi srdce, ale pridusil som ho *o železnú traverzu* mosta (Figuli, Tri gašt. kone 46 — 1940), Možno, že nám v týchto začiatkoch neudieral *o sluch* len ozyv ťažkých kladív povolaných staviteľov štátu (Gašpar, V. rok 227), šúplaty rozoranej vody čľaply *o loď* (Gašpar, Červený koráb 64 — 1936), Keby človeka, povedzme, oziabanie nebolo trápilo, i dnes by ešte sotva bol začal trieť poleno *o poleno* (57), Ako prestupoval, zavadil *o skalu* (Figuli, Tri gašt. kone 147), Ruky utieral *o nohavice* (Taj., Besednice 210), „...*O mňa* sa otierajú zlé jazyky..." (Vaj. III, 250 — vyd. Bežo), Vôňa leta otvoreným oknom vnikala do izby a otierala sa mu *o tvár* (Urb., Hmly na úsvite 39 — 1930), Vonku slnko ako veľké srdce zvonilo *o strechy* a *asfalt ulíc* (Gráf, V horúcom príboji 15), (Ludvik) oprel sa pravou rukou *o stôl* (Vaj. X, 34 — 1931), Ivan... opieral... husle *o vypučené koleno* (Gabaj, Otec Timotej 61), Podľa môjho náhľadu sa lekárska veda nemá opierať len *o príznaky* a *objektivitu človeka* (Stod., Keď jubilant plače 10 — 1941), Hlavu som mal opretú *o dopukanú kôru starej jablone* (Figuli, Tri gašt. kone 41), Ozve sa cval koňa, a už sostupuje s neho pred kuchyňou a viaže ho *o žŕdku*... hosť zo súsedstva (Kuk. XXVI, 95), Žanka s Milkou oprely sa *o sneť lipy,* držiac sa o poly (Timrava I, 101), volebná komisia najprv musí pribiť rychtárovu vozovú plachtu *o múr* v jednom kúte (Hronský I, 145) ap. Zaujímavá väzba: *O schôdky* nechodil (Hronský I, 45) — *po schôdkoch.*

Pri slovese *viazať* a jeho složeninách, napríklad *priviazať,* predložkou *o* vystihuje sa zpravidla *priputnanie* na istú vzdialenosť, takže priputnaný môže sa v priestore voľnejšie pohybovať, kým predložkou *k* naopak, tesné priputnanie *k niečomu* alebo *k niekomu;* príklady: Tu i tu sa ozve ostrý hlas mulíc, alebo brutálne trúbenie osla, priviazaného niekde *ku hŕbe* prúťa *o kolík* (Kuk. IV¹, 16), priviazali ho *k stromu* (úzus), Mám sa jej zriecť, a či nie?... záhadná ruka Osudu priväzuje moje srdce *k nej?* (Gašpar, Karamb. 81) ap.

2. Vyjadruje *predmet žiadosti, túžby, usilovania* ap.: — Prosíme *o to!* (Rázus, Júlia I, 36), Prišiel vlastne prosiť krčmára *o službičku* (Figuli, Tri gašt. kone 104), Kým slovenský ľud musel žobrať *o každé miesto*... za ten čas kde-kto sa nám uvelebil na vládnucích a výnosných miestach (Gašpar, V. rok 19), Mrzelo ho (Ludvika) neustálé(!) drankanie ženino *o peniaze* (Vaj. X, 33), (Starý Šandor, príštepkár, keď *o nový mu*

čepček húdla, ju odbavil nebárs...) (Hviez. III³, 451), ťažko bolo unúvať toľkým ľuďom susedné strechy *o prístrešie* (Gabaj, Otec Timotej 27), i kustos... pýtaval sa ho (Skladanského) *o radu* (Vaj., X, 107), — A ku pápežovi by nebolo ísť so žiadosťou *o zvestov?* (Jégé, Svätopluk 31), Zápotočný požiada rodičov *o jej ruku* (Figuli, Tri gašt. kone 44), „... Už som zadal *o skúšku*..." (Vaj. XVIII, 98), — Teraz, drahá, ešte nezadáš *o rozvod* (Gašpar, Červený koráb 52), Chodia mi listy... a v každom niekto volá *o pomoc* (V. rok 104), ich (vtedajších pomerov) skrivodlivosť kričala do neba nie *o pomstu*, ale *o spravodlivosť* (Jégé, S duchom času 36), Svätopluk si umienil... že sa pokúsi *o to*, zaujať miesto Kojatovo po Rastislavovi (Jégé, Svätopluk 154), „... ako si u mňa na ministerskej kancelárii podávajú kľučky uchádzači *o komorské fary*..." (P. Blaho, Slabí a m. 145), uchádzať sa *o niečo* (úzus), Prosili ich, žeby *o to pracuvali*, aby zavretých oslobodili (100-ročný Ján Hruška v rozhlase 15. mája 1943), Slovenská národná myšlienka, usilujúca v ťažkých zápasoch mnohých desaťročí dôsledne *o svoje zhmotnenie, o svoje víťazné stelesnenie* v samosprávnom životnom organizme... našla splnenie (Gašpar, V. rok 36), pripomínali sme, ako veľmi sa musíme pričiňovať sami *o to*, aby sme bezpečne a víťazne obstáli (77), svojím dôsledným slovenským nacionalizmom zaslúžil sa (Rázus) *o víťazstvo slovenských národných práv* (24), Ľudí tohto vyznania a chcenia, ľudí, ktorí zápasia *o bonum commune — o dobro celku*... tých nazývame teda ľuďmi novej vôle (69), Nadiktovala mi do srdca svätý diktát lásky: Človeče, miluj a bojuj *o milovanie* (Karamb. 23 — 1925), ta, kde sa ľudia bijú *o každú kvapku vody* (Dobš. I³, 44), Byzanc sa bije s Rímom *o vedenie sveta* (Jégé, Svätopluk 45), I dnes obyvateľstvo... ťažko bojuje *o každodenný chlieb* (Jégé, Šang. 8), Všetko krajania drvia preferanc, lenže *o groše* (Kuk. XVI, 59), hrať sa *o pätáky, o šestáky, o koruny* (úzus), Rujeme sa psovsky *o každý šesták, o každú svoju túžbu* (Bodenek, Zap. srdce 157), (Gašpar Tribel) súdi sa s Brezňanmi tu *o kozy*, tu *o trávu* (Rázus, Julia I, 4), Naťahujeme sa *o tento kus zeme* ako *o plátno* (J. Horák, Zlaté mesto I, 186), Ostatní jej robia miesto, každý vedľa seba, trhajú sa *o stoličku* (A. Plávka, Obrátenie Pavla 177), Žinticu keď máme (valasi), *o besnicu* nestojíme (Hviez. VIII, 207), Eh, brate, prídeš domov, *o večeru* ani veľmi nestojíš (Kuk. XIV, 7 — 1929), staviť sa *o tisíc korún* (úzus), Máme vraj ísť *o sená* k horárovi (Hronský, Chlieb 275), na Tri krále prišiel *o ohlášky* (Podj. I, 9), pyšne vykračoval si so svedkami... *o ohlášky* (79), každý poberal sa k nemu, keď mu bolo tesno, *o pomoc*

a poradu (Dobš. I³, 46), „A či si my aj druhého nenajdeme krem Paľa? Oj, ja *o Paľa* aj tak veľa nechodím..." (Timrava I², 170) ap.

3. Býva v spojení so slovesnými výrazmi, označujúcimi *starosť, záujem, dbanie* ap.: *starať sa o voľakoho, o voľačo* (úzus), *Oň* (slovenský ľud) sa musíme postarať, aby nikto viac nebol vykorisťovateľom jeho práce (Gašpar, V. rok 92), takého, v ruke s papierom i tužkou, zbadalo ho *o vlasť uhorskú* starostlivé oko (Škultéty, O Slov. 34), Myslím, že od Hollého počnúc každý herold, *o náš osud* úprimne ustarostený duch... horekoval najviac (Gašpar, V. rok 48), Netráp sa mati *o naše šaty*, len košielky nám daj biele (Botto, Spevy 4 — 1880), „*O mňa* sa netráp..." (Taj., Besednice 101), A prečo sa ani jeden z tvojich súrodencov nezaujal *o neho*, len práve ty?! (Jégé, S duchom času 44), Chvíľu sa zaujímali *o streľbu* (Jégé, Svätopluk 218), ani tej nezdôverili sa, keď prišla raz... sa *o to* schválne k sestre dozvedať (Hviez. III³, 491), A ty si sa neobzrel *o mňa* (Jégé, Svätopluk 172), máme sa najprv obzrieť *o statok* a len potom *o hrdlo* (Kuk. III², 193), vraj keď dáš Slovákovi za groš pálenky, môžeš mu i remence z chrbta párať, *o nič* nedbá (Taj. II², 71), I vráti sa (Katuša) rýchle do domu... ale vyjde hneď zasa... a nedbajúc *o nič*... soberie sa dychtive na cestu (Timrava I², 65), ‚Ľud!... Neuvažuje, nedbá *o budúcnosť* (Urban, Hmly 57, vyd. 1930) ap. — Tu je významový odtienok *úsilia*. Iné je *dbať, nedbať na niekoho, na niečo:* niž ňedbaṷ *na ňeho* a rob'oṷ si svoje (prievidzské nárečie), nedbať *na reči* klebetníkov (úzus).

Sem prislúcha aj väzba ide *o voľakoho, o voľačo* (môže ísť *o voľakoho* alebo *o voľačo)* s rôznymi význammi: mnoho ráz nejde mi tiež ani *o groš*, keď sú tam pekné ženy (Gašpar, Karamb. 36), Kamarátstvo, ktoré často neváha nasadiť peniaze i život, keď ide *o bytie* toho druhého (Gráf, Zápas 26 — 1939), A ak ide *o človeka veľkého, tvorivého* ... po päťdesiatich rokoch jeho skonania maly by prestať všetky druhostupňové, bočné ohľady (Vaj. XVI, 6), ide *o ťažkú vec* (Rázus, K. k. 87).

4. Popri predložke *na* býva predložka *o* v spojení so slovesami *hrať sa, baviť sa:* Ako by deti v Sitna dolinách *o drevnú blšku* sa hraly (Sládk., S. d. 21 — 1939), (...šarvanci... vzali hrať sa tiež *o ‚purgu'*, šibeň preskakovať...) (Hviez. III³, 495), tam detváky sa boly ihraly *o pohreb* (513), — Hej, ty... poď sa hrať *o loptu* (Ondrejov, Zb. ml. 120) ap.

5. Vyjadruje *príčinu obavy, strachu, úzkosti:* Bojíte sa *o kožku* (Taj. XI, 35), „...Neboj sa *o budúcnosť*, starký!"

(Hviez. VIII, 40 — 1927) „... Ja som sa nikdy nebála *o otca:* verila som pevne, že vyzdravie..." (Kuk. V, 72), Prestaňme sa strachovať a trápiť *o naše malicherné sebecké výhody* (Gašpar, V. rok 63), to vieme všetci, ktorí sme tento rok prežívali vo veľkej úzkosti *o mier* a v stálych obavách *o dobrý osud* nášho obrodeného domova (77), biť v trapiech *o voľakoho* (nárečie).

6. Stojí pred *predmetom, ktorého niekto je* alebo *má byť zbavovaný úplne* alebo *čiastočne:* že ste ma *o vašu milú prítomnosť* pozbavili (Kal. I, 10), oklamať niekoho *o korunu* ap. (úzus), „... Pripravili ma *oň* (= o pravé meno) i *o všetko*..." (Beblavý, Janošík 61, vyd. Trávníček 1930), „Ty (Divúr) si zlodej, ty si ma obral *o túto živnosť*..." (Blaho, Slabí a m. 282), (Slováci) sme sa borili... proti zámerom, ktoré nás chcely doniesť *o naše dedičstvo* (Gašpar, V. rok 19), Dlžoby pohltily dom a prišli (chudobní ľudia) *o všetko* (105), Priviedli ma i *o zdravja* (ženy) (J. Kráľ, Ňezn. b. 52), tá Preturuša ho (šuhaja) priniesla *o rozum!* (Kuk., V. 91), „...Mnoho som (Mikula) vytrpel... prišiel som *o majetoček*..." (Vaj. X, 222 — Bežo), Spomíname i tvojich nebohých rodičov a ako prišli obaja naraz *o život* pri tom ohni (Figuli, Tri gašt. kone 32), Verní sa večne *o pravdu* delia (Sládk., S. b. 25) ap.

7. Vyjadruje *dostatok* alebo *nedostatok:* „... Núdza je nie *o kapitál,* ale *o súcich ľudí*..." (Kuk. V[4], 205), Domy tiež sú vystavené z takých váľkov; tu je, ako vidno, ľahko *o ne;* hliny je dosť... (Kuk. XXVII, 44), Videli sme, že *o drevo* je na Anaike núdza (316), Krpôčku za krpôčkou podával im bradatý Zimozeľ, lebo *o nápoj* nikdy nebola núdza (Ondrejov, O zlat. jask. 108) ap.

8. Označuje dakedy *výšku, množstvo* alebo *rozdiel pri výrazoch miery:* Na tom mlieku je *o dobrý prst* smotany (úzus); Nezareže ani *o vlas* ďalej (Hronský, Med. srdce 98), Gagačka kráčal *o jednu stanicu* ďalej (Kuk. X, 98), (Chodník) sblíži cestu do Jabloníc *o dobrú tretinu* (Kuk. II[4], 36), *O mnoho lepšie* si ma vysekala, ako by som sa bol sám (A. Plávka, Obrátenie Pavla 89), Svätopluk pristúpil *o krok bližšie* (Jégé, Svätopluk 27 — DP 1928), Nerobí nič — koľko sme sa opozdili, *o toľko menej* nám bude prichodiť na nich čakať (Kuk. XVI, 164), Tamtoho nieto ani *o mačný máčik* viacej (úzus), Vec je *o korunu lacnejšia, drahšia* (úzus), Byť *o hlavu vyšší* od niekoho (úzus), Ak to bolo možné pri jeho (majstrovej) ustavičnej nevraživosti, stúpla dažďom jeho mrzutosť *o celú oktávu* (Gráf, V horúcom príboji 30), vlastenecká maďarská

kolonia rozmnoží sa *o... takého človeka* (Vaj. X, 105), Nie to je problémom, či ja postúpim *o jednu hodnosť vyššie* (Gašpar, V. rok 61), Pánu Adušovi *o poznanie* zapálila sa tvár (Kuk. I[4], 178), V jeho tvári napnutosť povolila *o malé poznanie* (Šolt. II, 93), *O jeden trň* viac v bôľnej duši Sáry (Hviez. III[3], 25), Má *o koliečko* viacej (úzus) ap.

9. V spojitosti s časom vyjadruje, že nejaký dej sa stane alebo sa stal po uplynutí vymedzeného času alebo po skončení nejakého deja (porov. franc.: *dans deux jours):* „... Konečne doma by zaháľal a nevymotal by sa z dlhov. Takto... ide sa vysekať, a *o rok, o dva* budeme mať o súceho človeka viac" (Kuk. IV[4], 18), *O chvíľu* sa vyjasnilo (Jégé, Z dávnych časov 99 — Trávníček 1927), Marka prišla domov len *o hodinu* (Timrava II, 118 — 1922), Zo starého domu vytiahol najprv Franić a *o niekoľko rokov* i Mate (Kuk. IV[4], 9) ap.

10. Napokon užíva sa na vyjadrenie *spôsobu nejakej činnosti:* Vyšly pomaly i iné hviezdy na pláni nebeskej, a každá sa, jakoby *o závod* v zrkadle vody dunajskej zhliadla (Kalinčiak, Bozkovci, Povesti II, 1871, str. 64), dolu kdesi... *o závod* kŕkajú žaby (Šol. I[2], 184), I po vyrážke silnej vysoko... ju (loptu) chytali tí ‚nižní' *o preteky* (Hviez. III[3], 494, „... Tí (kamaráti) *o prekot* sypú mi... gratulácie ku zajtrajším meninám..." (Blaho, Slabí a m. 87), (‚Nižní' chlapci) *o zlomkrk* vracali sa niektorho kdekoľvek trafiť (Hviez. III[3], 494), — Hop, postojte; utekáte (bača) *o zlomkrky* (Hviez. VIII[3], 231), Šil *o milých päť,* cverna mu úvalom ubúdala (Kuk. VIII, 70), zašívať (utekať) *o sto šesť* (nárečie), Betuška za Katu robí *o svet* (Vaj. VII, 128), *O dušu* ho ponúkajte! (Hviez. VIII[3], 203), Robí, nadŕma sa *o dušu, o puchor* (nárečie).

II. Predložka *o* s *lokálom* má tiež niekoľko syntaktických funkcií.

1. Vyjadruje *predmet hovorenia, oznamovania, vedenia, rozmýšľania* (a inej duševnej činnosti), *výmeny myšlienok* ap. Príklady:

a) Ale s týmto slovenským šalúnom nedalo sa o Goethovi hovoriť (Vaj. II, 6 — Bežo), Vtedy (Štefan Ilčík) akosi podvedome začal chápať, že vojna je veľké zlo, že to, čo kaplán Létay hovorí u nich *o vlasti, o kráľoch* a *o nepriateľoch,* je lož (Urban, Živý bič, 22 — 1941), Matej vykladal *o pipasári,* ako sa dá skrátiť a nadrobiť (Hronský I, 97), ale tí milenci *o svojej láske* tak mnoho vecí si povedať majú (L. Novomeský, Nedeľa a romboid[2] 17), Nevyzradil jej teda nič *o tom,* že si ju vezme (Timrava I[2], 122), Samuel Vozáry... pochvalne sa vy-

jadruje *o Kalinčiakových prozaických prácach* (A. Mráz, Ján Kalinčiak 30), Chcem sa *o tom* (zániku Československa) zmieniť (Gašpar, V. rok 124), Všetky krásy dikcie, vzlet reči, brilantné prevedenie neutlmia v nás pocit, ktorý nám šušká *o vnútornej nepravde* týchto scén (Vaj. XVI, 26 — 1937), „*O vlku* reč, a vlk za dvermi". (Vaj. III, 7 — Bežo), Hoc mu (Svätoplukovi) Rastic i odkázal, *o čom* je reč, vedel dobre... (Jégé, Svätopluk, 21 — DP 1928);

b) on (Kaňúr) mal hneď ísť k Surinskému, *o všetkom* ho uvedomiť (Vaj. X, 287), Tento trápny incident... odhalil jasne, ako sú poľské vládne kruhy informované *o prípravách* českého výboja proti Poľsku (Gašpar, V. rok 211), *O tejto* soche musíš napísať pochvalnú štúdiu (Bodenek, Svetlá na bubl. 47);

c) Videli to všetci, vedeli *o tom* všetci, celý okres (Vaj. X, 32), *O tomto* posmechu vie i Šúbik (Hronský I, 240), Nevedieť *o sebe* (úzus), Otec dozvedel sa *o všetkom* (Hviez. III[3], 502), *O bielom dni* ani slychu, bolo by sa obrátiť na druhý bok (Hronský I, 279), Žilo sa jednoducho, utiahnute, ale *o biede* tiež nebolo chyrovať (Kuk. IV[1], 5);

d) Nechcelo sa mu *o tom* ani myslieť, ani vravieť (Timrava I, 58 — 1921), Rozmýšľala (Irena) *o tom* chladnokrvne a cítila, že jej túžba po ňom sa hodne schladila (Jégé, S duchom času 205), Rozvažuje (Matija) skutočne *o tom svojom šťastí* (Kuk. IV[4], 41), *O týchto veciach* dumala rodina Jablonského (Vaj. III, 15), A tam môže (Evelína) rozjímať *o svojich podvodoch* a *o zelinkách* (Stodola, Keď jubilant plače 7), Nie sa vysmievať, mne sa prisnilo predvčerom *o mäse* (6), *O dvoch holúbkoch* sa mi... snívalo (Taj. XI, 110), *O nich* (hôrnych chlapcoch) si báji ľud, kukučka kuká (Hviez. VIII[3], 145), Pravda, Andrej súdil ako slepý *o farbách* (Vaj. X, 337), „...ale choď chodníčkom ku bystrej vodičke, aby si zabudol *o svojej Haničke*..." (J. Kráľ, Balady a piesne 64 — 1936), ... zaprášená obuv svedčila *o dlhej prechádzke* (Vansová I, 3 — 1923), Skoro však presvedčili sa (naši cestovatelia) *o protivnom,* že to vlastne im platí (Beblavý, Janošík 159), Ty myslíš... že Magdaléna nemá právo rozhodnúť sama *o svojej budúcnosti?* (M. Figuli, Tri gašt. kone 53);

e) Posadaly (ženy) bližšie k sebe... a začaly sa hneď i radiť *o tom* (Timrava I[2], 85), Škriepili sa *o tom,* odkedy majú chlapca, trináste dieťa (Hronský I, 223);

f) Slováci majú *o vlkolakovi* i prostonárodnú povesť (Škultéty, O Slov. I, 19), Pýtal sa, *o čom* bola kázeň v poslednú ne-

deľu (Hronský I, 13), Daniel práve bol sa vhíbil do myšlienok *o speve* Julie (Timrava I, 57 — 1921), Odpisovanie, požičiavanie, nepovolené predstavenie a nehlásené opakovanie podlieha zákonu *o ochrane autorského práva* (Stodola, Keď jubilant plače 2), Zápisnica *o schôdzke* (úzus), Náuka *o krojoch* (úzus), Vo svade vyšly na svetlo všelijaké drobné tajnosti: *o podplácaní, o miešaní* piesku do soli (Vaj. III, 193), Danka nezaujímaly kadejaké utopistické plány socialistov *o preporodení sveta* v hmotnom ohľade, ale mnohé ich náhľady *o politickom, spoločenskom* a *mravnom prevrate* ľudstva pokladal za správne (Jégé, S duchom času 36).

2. Vyjadruje *rozsah, veľkosť, množstvo niečoho*, často v spojení s číslovkami: Každé ráno prišiel k cti „Pravý egyptský snár" *o dvesto stranách* (Gráf, V horúcom príboji 33), (Ján) mal na hlave širák *o malej strieške* (Blaho, Slabí a m. 69), (Timotej) odkladal modlitebnú knihu za šikmé zrkadlo nad stolom *o hrubých hranatých nohách* (Gabaj, Otej Timotej 25), Domec je neveľký, *o malých okienkach* (Kuk. IV[4], 9), Cedilková ju (Zuzku) vzala do služby *o jednej sukničke* (Taj. I, 46), vtom žugan Boldkov skuknul (pohrobok), priťupkav zadychčaný: *o tráčku* len *jednom* nohavičky obdraté (Hviez. III[3], 495) ap.

V týchto príkladoch je predložka *o* akoby namiesto predložky *s* a má významový odtienok *akosti*, čo je ešte zrejmejšie v takýchto vetách: Stolice sú v jednom kúte a kreslo *o kolieskach* na samom prostriedku salóna (Kuk. IV[4], 92), Donášajú (múli a mulice) truhly s tovarom, tuho okované železom, *o masívnych pántoch a zámkach* (Kuk. IV[4], 30).

3. V spojitosti s časom používa sa (v pôvodnej funkcii)[1] na vyjadrenie približného určenia času (porov. predložku *okolo*) a vôbec *určenia časového* (popri predložke *na* a *cez*). Týka sa:

a) *sviatkov, význačných dní* alebo *slávností:* Tak *o Petre-Pavle* začínajú sa u nás už raže kosiť (úzus), „Vidíš — to je list od nášho Jana. *O Veľkej noci* ho dostal (Kuk. III[2], 61), sanica ešte trvala, lenže už nebola taká, ako *o Pavle* (Šol. I[2], 20), *O generálnom konvente* raz navštíviac Jána Kollára, hovoril Greguš... (J. M. Hurban, Ľ. Štúr, I, 46);

b) *ročných období* a *pracovných období roku: O novej jari* vybral sa rychtár a kostolník kdesi do sveta (Hronský I, 191), *O žatve* šil (Martin) a predával pantofle do strnišťa (Blaho, Slabí a m. 85);

[1] Porov. funkciu predložky *o-, ob-* pri složeninách slovies, napríklad: *obísť* ‚okolo prejsť', *obmäkčiť* ‚trocha, približne zmäkčiť' ap.

c) určitých *dní týždňa:* Prehovor (strom) ... O mládencoch a devách, ako včely sa iste shŕkli k lipe *o nedeli* (Krčméry, Keď sa sloboda rodila 1920, str. 5);

d) *jednotlivých úsekov dňa (noci):* Zablúdil som *o poludní* na salaš až (Hviez. VIII, 191 — 1927), *O druhom zvonení* sobrali sme sa... (Bodický, Rozp. 43), — *O polnoci* kostlivci shŕkli sa znova (Hviez. VIII, 14);

e) *hodiny dňa:* No prišla (žena) predsa *o pol desiatej* (Timrava I, 68 — 1921);

f) *vôbec nejakého, určitého času* (obyčajne v spojení s ukazovacím zámenom): Básnik bol *o tom čase* v Prešove (Orol 1872, str. 144b), Vošiel starec. „Vaša milosť, búrka neslýchaná, *o tom čase!*..." (Hviez. VIII, 111), Vlani *o tomto* (takomto) čase bolo pekne (úzus) ap.

4. Naostatok vyjadruje *spôsob* pri nejakej činnosti: ... blížil sa bránou ku kaštieľu jakýsi obšitoš *o palici* a s drevenou nohou (Orol 1872, str. 238a), chodil *o palici* (Zguriška, Ženích 65), Martin bol rád, že obišiel *o suchu,* a preto ponáhľal sa von z domu (Beblavý, Janošík 146), „... Už štvrtý mesiac sa pôstiš *o vode*..." (Blaho, Slabí a m. 87), „A ako si ty, synak, zdužel, ani čo by si bol *o mlieku materinskom* žil..." (Kuk. XII, 61 — 1929), Úbohý väzeň čupel tri dni pod riečicou *o hlade, o smäde* (Kuk. III³, 160), Však vás, moji milí ľudia, nenechám na ceste stáť a *o smäde* nepustím (Taj. XI, 57), malý Ivan... vezme si od neho čižmu a otec *„o jednej bôte, druhej nôte"* môže čakať na posteli (Šol. III, 19), — Keby mi veľké knieža dovolil shovárať sa s ním *o samote,* by som mu vedel jednodruhé oznámiť (Jégé, Svätopluk 156).

P. P. Zgúth:

NÁREČOVÉ SLOVÁ.

(Turiec II.)

(Dokončenie.)

ňepovedať nevedieť: A. *Povecťe mi, je to praɣda, že sa Mara Ďurišé vidáva?* B. *Ňepovjem* (veľmi chúlostivo). A. *Ve' sa ňebojťe, ja to ňikomu ňepovjem.* B. *Keď ňevjem* (podobne chúlostivým hlasom).

ňepovedať aňi slova aňi poɣ mlčať: *Keť som sa ho spituvaɣ, či je to praɣda, ňepovedaɣ aňi slova aňi poɣ.*

ňeprísť na meno nadávať: *Ňemɣože mu prísť na meno.*

ňeprísť na slovo mlčať: A. *A mať čɣo vravja kravjarke?* B. *Ňeprídu na slovo, ale sa raďi, že oca opatrí.*

ňeroveň obcovací rozdiel: *Ciťi svo-*

ju ňeroveň, ľebo ma obraziy, a preto k nám ňechoďí.

ňesladiť sa nemať záľubu: *U' sa mi ňesladí žiť na sveťe.*

ňesnádza krušný stav, v pomykove: *Je v ňesnádzi, ako zaplaťí glžobu.*

ňestatki (pomnož.) samopaš, nezbeda: *Vičíňa ňestatki na pohoršeňje ľuďí.*

ňestáť za seba neručiť za seba: *Ňestojím za seba, že ťi hnáti ňesprelámem.*

ňetúrnuť nedbať: *Roboti više práva, ale aňi ňetúrňe o ňu.*

ňeúrečnyo bez urečenia pohľadom, zdravé: *Takyo vám je to ďjeťa ňeúrečnyo aňi šúťer* (klátik).

ňevídaľi (citosl.): *Ňevídaľi! — uš som aj z väčími pánmi seďey za stolom.*

ňevideť ďalej od nosa neprezrieť, neprehliadnuť: *Už rok sa vláči za ňou, a ňeviďí ďaľej od nosa, že ho zavádza.*

ňevipadňúť z nosa mať ctižiadosť: *Čyo zaďjeraš do mňa, ja som ťi z nosa ňevipadoy!*

ňevláda slabosť, mdloba: *Voľáko ma po chorobe ňevláda ňekce opusťiť.*

ňjetri niektorý: *Pozor na hubi, ľebo ňjetre sa jedovaté!*

ňišt na plat nič neplatilo: *Ňišt na plat — musey narukuvať.*

nočná sova kto nespí, keď treba: *Náš ňanka sa taká nočná sova.*

noha, do nohi bez výnimky všetci: *Boľí zme tam šeci do nohi.*

no a? a či nie?: *Pyojďeš na maťičné zhromažďeňje? No a? — ve' som viborňikom!*

nó áno, hej: *Boy si na fotbalovom zápase? Nó.*

nó?, áno, hej: *Tu bívaťe? Nó? U' si jedoy? Nó?*

nosiť klobúk panovať v domácnosti: *Veru u nás naša mamka nosja klobúk.*

nošak (adv.) všakže, všakver, pravda: *Sľubuješ, že ma ňevizraďíš, nošak!*

novina pooraná pažiť: *Ľan sa dobre vídarí v noviňe.*

núkať sa za družbu (družicu), stúpať niekomu na päty: *Ňenúkaj sa mi za družbu!*

obesiť na nos povedať tajnú vec: *Či si mu to už musela obesiť na nos, čyo som ťi rosprávala?*

obgľjeďiť oklamať: *Porjadňe ho obgľjeďiy pri tej kúpe.*

obhadzuvať sa obracať sa, pričiniť sa, ponáhľať sa: *Veru zme sa museľi obhadzuvať, pokím zme tento majatok nahonobiľi.*

obísť sa, zaobísť sa uskromniť sa: *Teras, keď je vojna, obíďeme sa v zime i be' sluhu.*

obľahnúť ochorieť: *V ňeďeľu boy ešťe f kostoľe a f ponďelok už obľahoy.*

obľina neopílený kraj dosky z oboch tenších bokov.

obľízať si prsti byť rád: *Prsti bi si myohoy obľízať, kebi ho kcela.*

obohaťiť dať malý dar: *Aľe ťa ľen obohaťiy!*

obrašmaní ošklbaný: *Choďí obrašmaní ako ľipa o Jáňe.*

obročiť šibať koňa miesto obroku: *Keť ňevláday, day sa ho* (koňa) *obročiť bičom.*

obroďiť sa rozmnožiť sa; ujať sa: *Svadbi sa u nás tochto roku veľmi obroďili. Staväňja kultúrnich domoy sa na Slovensku obroďilo.*

obrtľík preslen, závažie na vretene, keď sa začína priasť, aby bolo vreteno ťažšie.

obúdzať sa hlásiť sa, domáhať sa: *Keť sťe sa ňišt ňeobúdzaľi, predaľi zme prasce.*

obuť sa pustiť sa: *Obuy sa doňho, buďeže sa mať.*

ocetki zvyšky nápoja: *Ňebuďem piť ocetki, čyo druhí ňekcú.*

octnúť sa (spis.) nevdojak prísť: *Aňi zme sa ňenazdaľi, že sa octňeme vo vašej spoločnosťi.*

očemeriť sa s chuťou niečo zjesť, ochvátiť sa, vtedy na zápästí navrú hrče.

odbudnúť sa prežiť, preživiť; odbaviť: *Zase sa odbudoy jeden*

deň pri skromnosťi. S kăďejakimi vimišľencami (napr.: s vtáčím mľjekom) *sa verabože ňišt ňeodbudňe.*

odľahnúť poľahčiť: *Trochu mu odľahlo, ke' si pospaỵ.*

odmrť dedičská daň: *Virubiľi nám odmrť od majatku po roďičoch.*

odrhovačka menejcenná, ošúchaná pesnička: *Prestaň už, prosím ťa, s toỵ odrhovačkoỵ!*

odridať sa odpratať sa, odísť: *Odridaj sa — ňestoj ƒ cesťe!*

odvaliť odkrojiť; odraziť: *Odvaľiỵ si oval chľeba ako oỵči pisk. Kceỵ zabiť kľin do sťeni, odvaľiỵ kus kožoỵki. Ovaľiỵ kravu kijom po hlave, odvaľiỵ hej roch.*

oferuvať venovať: *Už ťi ľen oferujem chvíľku na rozhovor, ľebo sa ponáhľam.*

ogabať poriadiť, upratať: *Hambím sa, že som ňesťihla aňi stáňa ogabať.*

ogenduvať darovať: *Na kuľisi potrebnú vrecovinu ogenduvaľi mjesni kupci a mamičkі herečjek.*

ogľjeďiť ošmeknúť, oklamať: *Veru ťa porjadňe ogľjeďiỵ úľisnoỵ rečoỵ.*

oháňať sa vynasnažiť sa, usilovne robiť: *Človek sa musí ƒ terajšom sveťe dobre oháňať, abi g ňječomu prišjoỵ.*

ohľadať ohmatať, či sliepka má vajce.

ohňiví rjat (riad) palivo: A. *Na čỵo ťi buďe to drevo?* B. *Na ohňiví rjat.*

ohoďiť sa poponáhľať sa: *Ke' sa ohoďiš, dỵojďeš na staňicu.*

ohrizok Adamoỵ vyčnievajúca kôstka na mužskom hrdle: *Eva vraj dala Adamovi ľen ohrizok z jablka, a i ten mu uvjazoỵ v hrdľe.*

ohúrení zarmútený; zvädnutý: *Čỵo ťa potkalo, že si taki ohúrení? Hej, ňepoľjala som kveti, celé sa ohúrené.*

ohúriť ohlušiť rečou: *Ňedám sa ťi ohúriť, ňemáš praỵdu.*

ohurní mrzutý: *Ohurnému človeku treba vihnúť s cesti.*

ochladnúť zomrieť: *Bola bi ochladla, tag dlho musím čakať.*

ochrpťiť odniesť na chrbte: *Pokľeski mladosťi ochrpťiš ƒ starobe.*

okäľabení obriadený, oblečený: *Už buďe skoro poludňja, a ešťe si ňje okäľabení.*

okáľe veľké oči: *Rozdrap okáľe, máš ich dosť veľké.*

okľjepať ohovárať: *No ťi už majú pasiju mňa okľjepať!*

oklkať prahi žobrať: *Za mladi leňošiỵ, ƒ starobe cudzje prahi oklka.*

okmásať ošklbať: *Tejto noci nám akisi zlosinovja okmásaľi jabloňe.*

okopávať fúzi mať riedke fúzy: *Náš Jano si veru okopáva fúzi.*

okoruvať šetriť, chrániť; ľutovať: *V hore si veru darmo okoruješ šati. Okorujem ho, ľebo je voľáki slabí do roboti.*

okopití vrchovatý: *Nasipaỵ mu okopitú mjeru zbožja.*

okovitka (z lat.: aqua vitae) čistý lieh bez rozriedenia vodou; dobrá okovitka „príme" dve tretiny vody a ešte je pálenka tuhá.

okresať vzdelať: *Napoďiỵ je okresaní, ľebo sa od mala krúťiỵ po sveťe.*

okrutki skrúcané oblátky.

okružľja prirastená masť na črevách, napr. ošípanej: *Veru sťe hu dobre vikťmiľi, keď má toľko okružľja na črevách.*

oľiva nádavka mudráckym deťom: *Moja ťi milá oľiva!*

omáľe neveľa: *Ponúkaňja bolo dosť, aľe jeďeňja omáľe.*

omikať sa mrzieť sa, banovať: *Teras sa už omiká, a ke' som ho napomínaỵ, sa mi vismjaỵ.*

omíšľať sa obávať sa: *Človek sa musí omíšľať, čỵo a ako — že to zľe vipáľi.*

omrknúť dočkať sa mrkania: *Nazdaỵ som sa, že ešťe zavidna príďem domoỵ, a preca som omrkoỵ.*

onďi̯ať sa ondieť sa — hoci je v Pravidlách slov. pravopisu prijaté, *onďi̯ať sa* je ľudovejšie a azda i správnejšie, i preto, že derivát z neho je *onďi̯ak*, a nie „onďi̯ek"* a v minulom čase znie: *onďi̯al som, onďi̯ala som* atď.

opáľať sa natriasať; oháňať sa; kývať: *Gazďiná opáľa uvarené zemi̯aki, abi boľi sipké. Mamka mi ušiľi s plátna kapsu, čy̯o sa mi ňiže koľi̯en opáľala. Ťicho seť, ňeopáľaj nohami!*

opáľiť udrieť; utratiť: *Tag ho opáľiy̯ po ruke, pri̯am mu ovisla. Či sťe to slíchaľi, za jednu noc toľké peňi̯aze opáľiť!*

opaprikuvaná cena prehnane vysoká cena.

opečkuvať biť, bíjať: *Hovori̯a na mňa, že si ženu opečkujem, aľe to je ňi̯e pray̯da.*

openok koreň z ulomeného zuba: *Naša mamka ňemajú aňi jedného zuba, ľen samé openki.*

opevadlo oštara; zavadzadlo: *Iba máš s nami* (hosťami) *daromné opevadlo. To je ľen taky̯o opevadlo, ďe ho strčíš, tam stojí.*

opki̯adzať, naopki̯adzať veľmi chváliť, lichotiť: *Aľe sa ho* (napr. starostu) *naopki̯adzay̯ vo svojej reči!*

oplátka vrátenie požičanej veci aj peňazí: *Požičay̯ si na večnú oplátku.*

opreť sa odpočinúť si, pospať si: *Veľmi som ustala, musím sa opreť.*

oprski opovrhnuté jedlo (kôň prská na požuvanú sečku, oprská ju): *Veru ja ňebuďem jesť po ťebe oprski.*

opseďeť pobudnúť na mieste: *Či ťi to opseďí chvíľku, taky̯o vreťeno!*

opstáť na vlase zachrániť sa, vytrhnúť sa z veľkého nebezpečenstva: *Opstáy̯ som ľen na vlase, že ma auto ňeprešlo.*

opúšťať sa klesať na duchu: *Ňemusíš sa opúšťať, že ťa Pámboch ťaškím krížom nafšťívi̯y̯.*

orafaní ošklbaný: *Choďí orafaní ako žobrák.*

orti väčšie ručné sane: *Viťi̯ahňi orti̯, py̯ojďeme sa sánkuvať!*

oskúpe málo: *Bolo toho oskúpe, aľe každému sa dostalo okoštuvať.*

osipať sa odmotať sa: *Vreťeno sa mi osipalo.*

ostať na ocot nevydať sa: *Uš ti, moja ďi̯oy̯ka, ostaňeš na ocot, ke' si tak preberáš.*

ostraba prostriedok: *Čaj je ostraba proťi smädu.*

ostreši̯e ústrešie, vyčnievajúca časť strechy: *Pod naším ostreším majú lastovički hňi̯ezdo.*

ošintuvať zemiaky okopávať: *Kebi sa vičasilo, ošintuvaľi bi zme zemi̯aki.*

ošinúť udrieť: *Ošiň, Kubo, tu je hrubo!*

ošipuvať sa ošklbávať sa, hľadať si v perí hmyz: *Sľi̯epki sa ošipujú, buďe pršať. Ošipuje sa ako sľi̯epka pre' dažďom.*

oširuvať sa obliecť sa: *Večnosť trvá, kím sa ti oširuješ.* (Šíry = *konský riad).*

ošívať sa hľadať hmyz medzi perím; vyhovárať sa: *Sľi̯epki sa ošívajú, buďe pršať. Darmo sa ošívaš, ňeverím ťi, ti si to spraviy̯.*

oškobľiť sa oholiť sa tupou britvou.

ošmrľiť opáliť: *Ňenazdajki ošmrľiy̯ som si pri zapaľovaňí cigareti fúzi.*

oťažeť ustať od ťarchy alebo od roboti: *Oťažela ruka, vipadoy̯ z ňej meč...*

otentuvať dopriať, dožičiť: *Tak nám skúpi s tím mäsom, iba ces ti̯eto svi̯atki nám otentuvala.*

otfangľiť odstreliť: *Otfangľiľi ho*

* Aj od tvaru *ondieť* prišla by forma *ondiak*, keďže tu ide o príponu -ák (-*iak*). — *Red.*

ako farára z Dubovej, aňi ňeveďeу, ďe sa poďeу.

otchľipnúť odpiť: *Nože si otchľipňiťe s tej kávi, abi sťe ňerozľiaľi!*

otkapať odísť, zmiznúť: *Otkap, ľebo si sinom smrťi!*

otkecať ledabolo urobiť: *Ľen to tak otkecaу, ľeda že bi sa bolo rátalo.*

otkidať surovo odvrknúť: *Na hrubé slovo so' mu poriadňe otkidoу.*

otkorok (odkorok) prvá tenšia doska, odrezaná z kláta: *Vуodor zakriť postačia otkorki, ňemusia biť doski.*

otkukať osvojiť si pohľadom: *Kebi som boу mlači, otkukaу bi som, ako treba ribi chitať.*

otkväcnúť spadnúť: *Otkväcnuу ako hňilá hruška.*

otlčok otíkané dieťa: *To je pri macoche ľen taki otlčok.*

otok (odtok), miesto, zkadiaľ odtiekla voda: *Mi bívame na Otoku* (ulica v T. Sv. Martine).

otpásať odopäť; stratiť: *Ag otpášem remeň, viplaťim ťi ňečitaních. Chlapče, povec praуdu, ďe si otpásoу ten nožík?*

otŕčať pisk pýšiť sa, vypínať sa: *Ňemáš prečo pisk otŕčať; stromi ňerastú do ňeba a picha na večnosť.*

otrčiť podať, darovať: *Veru bi ťa moje ďioуča malo rado, kebi si mu bola zafše čo-to otrčila.*

otrundžiť sa opiť sa.

ottafáriť (odtafáriť) odpeľať, odpoly za darmo predať: *Škoda ťi bolo ottafáriť takú dobrú dojku.*

ovaľiť osopiť sa: *Ovaľiу ho aňi drúkom.*

ovrapčiť sa oženiť sa: *Veru ťi uš prihára, abi si sa ovrapčiу, ľebo ňeskoršie sotva ktorá pуojďe za ťeba.*

ožeľeť sa upadnúť na duchu: *Ožeľeу sa a daу sa na pijatiku, keď mu žena umrela.*

ožran korheľ: *Ďe som ľen rozum poďela, že som si živуot z ožranom zakosiľila!*

pačesi vlasy: *Najprú sa ľen dohaduvaľi, aš potom sa pochiťiľi za pačesi.* (Ináč *pačesy* sú odpadky pri česaní ľanu: ľan trepú na *trlici*, čo odpadne je *pazderie*, z neho po odstránení tvrdých drevnatých čiastok zostanú *zrebe;* otrepaný a vytretý ľan na *trlici* a na *trojne* češú na *šteti*, čo odpadne, sú *pačesy*.)

pačidlá oči: *Ňevitriešťaj tie pačidlá na každého, koho stretňeš.*

pačka paklík: *Chlapče, choď mi kúpiť pačku tabaku!*

padať z vládi slabnúť: *Aňi ňevіem, čуo mi je, ľen cíťim, že zo dňa na ďeň padám z vládi.*

padlí neskorý: *Do padlej noci abi človek drhoу!*

padnúť do oka zapáčiť sa: *Vari ťi susedeje ďioуča padlo do oka, keď sa tak zamíšťaš!*

padnúť na zadok ot strachu zľaknúť sa, báť sa: *Misľíš, že pret ťeboу hňeť padňem na zadok.*

padnúť z nуoch zľaknúť sa: *Maу som z nуoch padnúť, keť som počuу, že mi oťec umreľi.*

padnutí na hlavu sprostý: *Chudák, ňemуože zato, že je na hlavu padnutí.*

pajda márnotratná ženská: *Prehajdákala, čуo hej po maťeri ostalo, ňečudo, že hu pajdoу volajú.*

pajeďiť (sa), napajeďiť (sa) hnevať (sa); rozhnevať (sa): *Čуo sa pajeďiš bes pričini? Napajeďiу som sa naňho, ľebo ma oklamaу.*

pajta cieňa (kôlňa) na vozy pre pocestných, obyčajne pri hostinci.

pakuvať (sa) (z nem.) baliť; zmiznúť: *Keď ma ňekceš počúvať, spakuj si hábočki a pakuj sa mi z očú!*

páľiť prsti starieť sa do cudzích vecí: *Čуo si ja mám pre koho prsti páľiť!*

pámboškova kravička lienka: *Pámboškova kravička, ďe je tvoja mamička...?*

pána pánu, s pánom; nesklonný prívlastok, užívaný v datíve a v inštrumentáli: *Veru sa pyojďem požaluvať na ťeba pána* (správne: pánu) *farárovi. Jano, zaprjahaj, pyojďeš s pána* (správne: s pánom) *doktorom na staňicu!*

paňički divý mak; očné zreničky; mladé panie (Turiec); nevydaté dievčatá (Hybe).

papračka šipľavá robota: *Chvalabohu, že je už koňjec tejto paprački!*

paprať prplať: *Moja žena ždi voľačo papre. Ňepapri, pokazíš!*

paráda, s parádi zo žartu, na smiech: *Sprvu sa s parádi pasuvaľi a potom sa naozaj pobiľi.*

paradiruvať parádu strúhať, pýšiť sa: *Pozriťe hu, ako paradiruje v mojom kabáťe!*

parhámi (pomnož.) veci na istom mieste bez riadu a skladu rozhádzané: *Myohla bi si, ďjoyčička, upratať už ras tje parhámi.*

parsún zvláštny výraz tváre: *Po parsúňe poznať, že je statočni človek.*

parťjeka látka, tovar: *Dobrú parťjeku som si kúpiy na nohavice. Ňevidaľi! takej parťjeki* (dievčat na vydaj) *naberješ na furmanski vos!*

pasomňica usúkaná niť na oddelelenie pasiem na pradene; pasmo = 30 nití.

pásť oči dívať sa zaľúbene: *Prekáraľi ho, že pasje na ňej oči* (páči sa mu).

pásť po ňjekom striehnuť po niekom: *Celú noc som pásoy po zloďejovi, že ho chiťím.*

pasuvať svedčiť niekomu niečo: *To mi pasuje do krámu.*

pätorka päť prstov na ruke: *Vezňi si pätorkoy, ke' ťi vidľički ňedaľi!*

peľchať opatrovať, vychovať: *Keď mi muž umrey, horko-ťaško som si vipeľchala troje ďeťí.*

penka priečna latka spája dosku na lavici s nohou.

pepita zimná šatka: *Ag iďeš von, zahoť si pepitu, abi si ňeprechladla!*

perini mladuchin výstroj: *Periňjarki sadľi na vos a zo spevom uháňajú pre mladuchine perini.* (V Liptove: rúcho.)

petéčňe kiahne: *Mňe sa viďí, že vám to ďjoyča buďe mať petéčňe.*

pchať nos starieť sa: *Pchá nos, ďe ňetreba.*

pjate koleso zbytočný, nepotrebný: *Šaďe je pjatim koľesom na voze.*

pjeriť sa, napjeriť dohadovať sa; výčitky robiť: *Čyo sa buďem s ňím pjeriť, keď vjem, že ma ňepočúvňe. Napjeriy so' mu do duše, abi sa day na pokáňje.*

piľjar čo píli drevo; robotník na píle.

piľiť hlavu výčitky robiť: *Žena mi píľi hlavu, že som sa day pri kúpe opľeť.*

pindraveť chradnúť: *To ďecko pindravje navidomoči, sotva dožije do ľeta.*

pinka vták; poplatok na kolkárni: *Ten tí plaťja pinku, ktorí prehraľi partiju.*

pípňa čap na čapovanie tekutiny zo suda: *Zabudoy zatvoriť pipňu, šetko víno viťjeklo.*

piskuvať papuľovať: *Ňebolo ťi piskuvať, ňebola bi si plaťila pokutu.*

pitľuvať triasť sa od zimy: *Pozriťe, ako ho pitľuje od zimi!*

piznúť ukradnúť: *Zloďej, ďe čyo myože, pizňe.*

plačkať sa baviť sa vo vode: *Naše ďeťi bi sa celé dňi iba vo voďe plačkaľi.*

pľagať, napľagať pustiť teľa pod kravu, aby sa nacicalo.

plátať prišiť záplatu: *Každí boží ďeň musím čo-to plátať pre ďeťi.*

pľeskoťiť jazyčiť: *Už bi si myohla prestať pľeskoťiť — celú hlavu mám ohúrenú.*

pľjaga úder paličkou na dlaň.

pľjesť tárať: *Nože ňepľeť do sveta — či si tam boy?*

pľjesť (sa) mýliť sa; miešať sa; vymýšľať; ushovoriť sa; zavadzať; rozmýšľať: *Pľeťje si koňa z oslom. Do šetkého sa pľeťje. Pľeťje daromné reči. Ale ňepľeť! To sa iba pľetki. Ploti pľetú spolu. Ňepľeť sa mi pomedzi nohi! Len sa mi tak pľeťje (slovo) na jaziku. Pľeťje sa ako smeť v mľjeku.*

plťisko breh pri rieke, kde sbíjajú plte.

pltňica príhodný čas (obdobie) pre plavbu; spôsob zamestnania: *Pltňica trvá len od jari do jeseňe. Náš ňanka daľi sa tjež na pltňicu.*

pobiť sa dať sa do bitky: *Najprú si upiľi a nakoňjec z reči, do reči sa pobiľi.*

podať na lopaťe dôkladne vysvetliť: *Musíš mu to podať na lopaťe, abi ťa rozumeu!*

poďjeť oči nevidieť, bez rozvahy konať: *Ďe som len oči poďela, že som zaňho išla!*

podimok poddymník, podplamenník, postruheň: *Naša mamka, keť pečú chľjep, upečú zajše s chľebového cesta podimok.*

podišjar najspodnejší rad krytiny na povale: *Zastrčiu kapce pot podišjar.* (V Liptove: podišťjar.)

podľjaťini krvou podbehnuté škvrny od úderu: *Celuo ťelo má samé podľjaťini, čuo hu muš stlkou.*

podobno akiste, hádam: *Ke' sa sľúbiľi, podobno prídu.*

podohovárať sa poškriepiť sa, povadiť sa: *Z reči do reči podohováraľi sa a je po prjaťeľstve.*

pod hopsom biť opiť sa.

pod nosom nablízku: *Pod nosom má kostol, ale ho tam ňeviďiš.*

pod ruku pod moc, pod vládu: *Otec mi dau polovicu majatku pod ruku.*

podúrať poháňať, nedať pokoja.

poharkať sa poškriepiť sa, pohnevať sa: *Za roki zme spolu bívaľi, ale zme sa ňigdi ňepoharkaľi.*

pohnúť ubiť: *Ale ťa pohňem, ag vezňem ten papek.*

pohoďiť zapotrošiť: *Ňevjem, ďe som si pohoďila okuľjare.*

pohoreť zle obísť: *Ňedau si povedať, kím ňepohoreu.*

pohužviť pokrčiť, pokŕkvať: *Ňesadaj si, pohužviš si šati!*

pokapať skapať, zmiznúť: *Pokapala na salaši slaňina...*

pokoruvať mať smútok, smútiť za umretým členom rodiny: *Vďačné ďeťi ňjeľen v rúchu, ale i f srci pokorujú za roďičmi.*

pokustriť pochlpiť: *S kím si sa biu, že máš pokustrené vlasi?*

pokváriť maškrtiť: *Ňišt pred ňím ňeopstojí, šetko pokvári.*

polkoľeno, do polkoľjen časť medzi kolenom a členkom: *Čižmi mu sjahajú do polkoľjen.*

poloveň i *polovňík* ovos s jačmeňom zasiaty.

položiť za sklo pochváliť sa: *Za sklo si ňepoloží, že ho vihrešiľi.*

poľuvať stíhať niekoho: *Poľuje na mňa, ako bi mi muohou škoďiť.*

pomalý zdĺhavý v robote, v reči a vo chôdzi.

pomasťiť podplatiť; priložiť: *Pomasťím a puojďe to. U'som ťi dosť dau, ale ag buďe treba, ešťe ťi pomasťím.*

pomeriť sa smieriť sa, dohodnúť sa: *Po visvetľeni podaľi si ruki a pomeriľi sa.*

pomeškaňja ňedať náhliť: *Aňi pomeškaňja ňedau, abi zme už išľi.*

pomikou, f pomikove rozpaky, v rozpakoch: *Bou som f pomikove, čuo mu na jeho otásku otpovedať.*

pomisľeňje, tušenie: zdanie: *Ňemau som aňi pomisľeňja, že sa s ťebou zíďem.*

pomítko vecheť na mytie (umývanie) kuchynského riadu.

pomítoriť pomiešať: *Ňetikaj sa mojich vecí, ľebo mi pomítoriš!*

pomiťúškaní zmätený: *Čuo ťa zašlo, že si taki pomiťúškaní?*

popadnúť, dopadnúť, chitiť: *Ďeže si ho popadla?*

popáľiť sa sklamať sa: *Kto sa ras popáľiy, aj maľovaného ohňa sa boji.*

popaskuďiť pomaškrtiť: *Kuťi, ďe bi čyo myohla popaskuďiť — taká paskuda.*

popásť sa jazikom ohovárať: *Ňemyože biť, abi sa po ľuďoch ňepopásla jazikom.*

popijanda korhelica: *Viďiťe tú popijandu, zase iďe s fľašou „po ocot".*

popijandes korheľ: *Každi popijandes vinďe na psi tricjatok* (navnivoč).

popľetať sa byť na istom mieste: *Dlho sa tu popľetalo, a už ho ňjet.*

popľjesť pomýliť, odviesť od úmyslu: *Popľjetoy hej hlavu, že ňevje, čyo si má počať.*

popráyka, na popráyku niečo chutnejšie zjesť po chatrnom obede: *Nože si zajecťe na popráyku, ke' sťe maľi taki slabi obet.*

popŕchať i *zapŕchať* mrholiť, chystať sa na dážď: *Ponáhľajťe sa, ľebo uš popŕcha, abi sťe ňezmokľi!*

popuk, do popuku pučiť sa od smiechu: *Keď nám to rosprávay, bolo nám šetkim do popuku.*

porábať všelijako sa zamestnávať, všeličo robiť: *Akože sa máťe, čyo porábaťe, paňi kmotra?*

porantať poraziť: *Abi ho porantalo, kto mi tú fajku zabiy!*

porjadňe veľmi: *Porjadňe som ho vicťiy, ňebuďe mňa ten vjac ohovárať.*

posaďiť na koňa posmeliť: *Ňikto mu je ňje roveň, ľebo ho pícha posaďila na koňa.*

poseďeňje pobyt, zabavenie: *Na jedno poseďeňje vipije hoďas dva ľitre vína.*

poslať po smrť ledabolo, z nechuti, neskoro niečo vykonať: *Kebi ťa poslať po smrť, to už hej, na to si súci.*

posmjevač posmešník: *Ňerát sa kamaráťim s posmjevačmi.*

posošiť sa napnúť sily: *Ke' sa šeci posošíme, aj balvan sa uhňe.*

postaviť na nohi priviesť k niečomu: *Ja som ho na nohi postaviy a teras pisk otŕča na mňa.*

posvjeťiť poradiť: *Parom mi to posvjeťiy, abi som ho day na fiškáľa.*

pošinúť poraziť: *Pošinulo ho, smrť mu už na jaziku seďi.*

poškrabok postruheň z cesta, čo poškrabú koryto; žartovne najmladšie a posledné dieťa rodičov.

pošuchať pohľadať: *Nože pošuchaj, či bi sa i pre mňa voľačo ňenašlo!*

potláčka, na potláčku náhrada po chatrnom obede (viď: popráyka!)

poťapiť sa podariť sa, pošťastiť sa: *Poťapilo sa mu ako sťepej kure zrno.*

poťjahnuť ukradnúť: *Ďe si to poťjahoy?* (Len v žartovnom rozhovore: Ako si k tomu prišjoy? Otkjaľ to máš?)

poťisk núdza, nedostatok: *O sprostích ľuďi ňje je poťisk.*

potkať stihnúť: *Človek ňevje, ďe ho ňešťesťja potká.*

potkúriť očerniť niekoho: *Šak ja ťebe potkúrim, buďe ťi horúce!*

potrhlí pochabý, na rozume chybný: *Či si potrhlí, keď vičíňaš bláznoystvá?*

potrpúľať pomiešať: *Ňechoď mi sem, ľebo mi potrpúľaš, čyo som pobjeďe day do porjatku!*

potštrknúť pripomenúť: *Veru bi som boy zabudoy spítať sa, ňech mi ňepotštrkňeš.*

potvrďiť opätovne vypiť: *Poďme si potvrďiť!*

poťuťme potajomky, potuteľne: *Otpredaj domu stal sa poťuťme, a ňje inzerátom v novinách.*

povedať svoje mienku: *Ke' so' mu poveday svoje, hňeď začay na inú strunu brnkať.*

povesno hrsť ľanového vlákna, na jednom konci sviazaná na uzol: *Ešťe máme pár povesjen uprjasť, ľen potom sa chiťíme tkať.*

povjesť pohnojiť: *Ke' si roľu pret sjatboy dobre povjezoy, v žatve dobrú úrodu z ňej odvezješ.*

povoziť sa vyvŕšiť sa: *Daj mi pokoj, u' si sa dosť povozijy na mňe.*

pozabučki na zboj: *Aňi ňevjeme, ďe sa poďey, ňebodaj šjey pozabučki.*

pozerať krivím okom závidieť: *Krivím okom pozeray, že sa naše prasce tučňejšje ako jeho.*

pozerať Pánu Bohu do oblokoy ležať na chrbte: *Celí ďeň iba Pánu Bohu pozerá do oblokoy.*

poznať si zubi mať sa radi: *Veru si ti už dávno poznajú zubi!*

požehnávať (iron.) preklínať: *Veru ťa budú požehnávať, čyo si im spásoy lúku!*

požilá panna stará dievka: *Požilá panna sa aj na farára hňevá, že hu ňeosobášiy.*

požiť (sa) mať na niečom výhody; predĺžiť si na čas život: *Požiy si sa, keť si našjoy toľko hríboy na hromaďe. Vravja, že je na úmor chorí, ale myože si ešťe požiť.*

pracuvať k smrťi umierať, byť v agónii: *Náš ňanka uš pracujú k smrťi, ňevjeme, či do rána dožijú.*

pražma na ohni ošmrlené (opálené) klasy dozrievajúcej raži, pochútka pre chlapcov: *Poťe, chlapci, ešťe sa zrná f klasoch mäké, nakladjeme si ohňa a buďeme pjecť pražmu!*

prdúchať sa naťahovať sa s niečím v robote navyše sily; hnevať sa: *Darmo sa prdúchaš, ňepohňoš ten kämeň z mjesta. Čyo sa ťi stalo, že sa prdúchaš?*

prdúsať sa viď: prdúchať sa!

preboľesťené zabudnuté, odpustené: *Čyo si ma urazijy, už je preboľesťené.*

prebrať viac vypiť: *Pri toľkej veselosťi ňečudo, že prebray, ľebo sa ťaško dotackay domoy.*

prebrzgnúť prebehnúť: *Iďem, veď ja chitro prebrzgňem.*

predreňec nenásytný človek: *Taki predreňec: má šetkého dosť, a kcey bi ešťe vjac.*

prehoďiť sa premeniť sa: *Čas sa prehoďi, buďe pršať.*

prehoveť poskytnúť prajnú pohodu: *Azda ľen Pámboch prehovje, že nám zbožje na poľi ňezhňije.*

prehraďiť predesiť, dojať: *Prehraďilo ho, keď viďey matku na márach.*

prejsť napáchnuť, nabrať sa: *Dopime si, abi nám sklom ňeprešlo!* (Pálenka vraj rúrami smrdí a víno sudom páchne = prejde).

prejsť cez rozum oklamať, ošudiť: *Day som si pozor, a preca mi prešjoy cez rozum.*

prejsť v obráťeňí chytro sa minúť: *Ďeň prejďe v obráťeňí.*

prekisnutí daždivý: *Keť 'e takí prekisnutí čas — človek bi iba spay.*

prekľepať vyskúšať človeka podvodného: *Prekľepay ho, teraz vje, na čom je.*

prekopŕcnuť prevaliť: *Opšmjetay sa okolo hrnca, kím ho ňeprekopŕcoy.*

prekoťiť prevrátiť: *Daj pozor, abi si ňeprekoťiy na seba hrňjec z vrjacoy vodoy!*

prekoťiť sa prevrhnúť sa: *Na zákruťe ňeday pozor, prekoťiy sa i s fúroy.*

premršťení prehnaný: *To je premršťená cena, čyo sťe zapítaľi.*

preodmládzať sa chystať sa na dážď: *Preodmládza sa, buďe pršať.*

prepásť premeškať, zmeškať: *Škoda, že som tak ňemilobohu prepásoy príležitosť na kúpu.*

prepašmaní maškrtný: *Lipňe aňi mucha za cukrom, taki je prepašmaní.*

prepľetať hrať na hudobnom nástroji: *Na fujare si prepľetay.*

prepočuť nepozorne počúvať: *Veru sa ňepamätám, ako to bolo, prepočula som, keď o tom rosprávaľi.*

prerásť cez hlavu stať sa múdrej-

ším: *Chlapec mu prerástoy cez hlavu, ako choďí do školi.*

presmrádzať sa ukazovať sa, pretŕčať sa — povedia o človeku neslušného vonkajška: *Čyo sa toľko presmrádzaš, račej sa skri!*

prestávajúčni spokojný (vplyvom Biblie): *Keď ňjet vjac, musíme biť prestávajúčni aj na máľe.*

presúšať sa bez roboty túlať sa po ulici: *Malo bi sa to hambiť: a ono sa ťi presúša po uľici.*

prestrúhnuť zveličiť (preexponovať): *Pekná reč zme počuľi na pohrebe, ale krajšja bi bola, kebi hu rečňík ňeboy prestrúhoy na úkor prayďi.*

prešívať sa chodiť: *Iba samí vojaci prešívajú sa po mesťe.*

preškorúbok vajce bez škrupiny.

prešlí hnilý, zhnitý: *Kúpiy som fúru bukového dreva, ale moc je v ňom prešlého.*

pretrhnúť sa prietrž dostať: *Čyo sa prdúchaš s takoy ťarchoy, ve' sa pretrhňeš!*

prevaľiť sa ľahnúť si, hodiť sa: *Len čyo sa prevaľiy, hneď aj chrápay.*

prevláčať sa premávať sa s miesta na miesto: *Čyo sa prevláčaš aňi mačka z mačenci?*

prezreť ce' sito nedať sa oklamať: *Jeho fígľe som chitro prezrey ce' sito.*

prežehnať sa pohárikom tuhý nápoj piť na lačný žalúdok: *Ňemyožem robiť, kím sa ňeprežehnám pohárikom.*

prežrjeť trpkú piruľku krivdu trpieť: *Veru sirota musí ňejednu trpkú piruľku prežrjeť.*

prjaca práca: *Náš starkí vravja: že bes prjace ňejeďja sa koláče.*

prjedbežňík koláč posielaný pred svadbou má sa hneď „zesť". (Viď nárečové slová z Mošoviec, SR VII., str. 119. V Liptove: *úchitňík.*)

prjesľinki, na prjesľinki jedja priadky jablko, aby sa im v ústach sliny tvorily.

prihárať blížiť sa k úpadku: *Keď mu začalo prihárať, ušjey do Ameriki.*

prikapať prísť: *Prikapay aňi zme sa ňenazdaľi.*

prikrjahnuť zamrznúť: *Trochu prikrjahlo, ňebuďe aspoň toľká čľapkaňina.*

príľežitosť, na príľežitosťi voz, na voze, vozom: *Pyojďeme na príľežitosťi, ľebo vlaki ňechoďja rjadňe.*

prímer, na prímer na porovnanie: *Tvoj dom ňje je taki drahí ako na prímer myoj.*

primerkuvať (z nem.) prizrieť: *Primerkujže mi tje hujski, abi ňezašľi do škodi!*

primista primáš v cigánskej bande.

pripľichťiť sa pripojiť sa nevdojak: *Aňi zme ňezbadaľi, ako sa pripľichťiy g našej spoločnosťi.*

pripovedať do učenia brať: *Príučnyo sa pije, keď majster pripovedá učňa.*

pripraviť sa do ňječoho obliecť sa: *Musím sa pripraviť do najkrajších šjat, abi si sa za mňa ňehambila.*

prírodňini (pomnožné) poľná úroda: *Sluhovja dostávajú plat čjastočňe f prírodňinách.*

prismudnúť nastať pohoršenie: *U' zase muselo voľačo prismudnúť, keď sa ňerosprávajú.*

prisošiť sa dať sa s chuťou do roboty: *Ke' sa prisošíme, kladu odvaľíme.*

prísť k sebe ozdravieť, zotaviť sa: *Po ťaškej chorobe veľmi dlho trvalo, kím som prišjoy k sebe.*

prísť na chuť bližšie sa poznať: *Zprvoťi vrčay na mňa, ale zme si prišľi na chuť.*

prísť na svoje nemať straty: *Veru tak, každí príďe na svoje, ľen trpezľivosť. Príďe na svoje peňjaze.*

prísť veci na koreň dozvedieť sa: *Príďem ja tej veci na koreň.*

prísť z očú urieknuť: *Ňehľaď na mňa, z očú mi príďe!*

prišiť udrieť: *Takú ťi prišijem, že ťi hu aňi sto majstroy ňeotpáru.*

priťjahnuť za vlasi nasilu niečo zveličovať: *Ten dyovod je za vlasi priťjahnutí.*

priťisnúť do kúta brániť sa, neschopným urobiť protivníka.

priťisnúť k sťeňe premáhať v hádke: *Nakoňjec priťisoy ho k sťeňe — a bolo po zápase.*

pritľapnúť potvrdiť plesnutím rúk: *Aľe, čyo sa buďeťe toľko jednať, pritľapňi, švagre, a poďme na oldomáš!*

pritreť sa pridružiť sa, pripojiť sa: *Aňi zme ho ňevolaľi, ľen sa nám tak pritrey.*

prituhnúť slabo zamrznúť: *Veru zme sa ňenazdaľi, že do rána prituhňe.*

privaľiť pritisnúť: *Privaľilo ho drevo, keď ho vislobodiľi, boy boži.*

pŕľiť sa (pŕhľava: pŕhliť sa) vadiť sa, dohadovať sa: *Ňebuďem sa s ňím pŕľiť — račej ustúpim.*

próba, probuvať pokus, pokúsiť sa: *Musím probuvať; próba ňikam ňedá.*

profunt vojenský chlieb: *Profunt je dobrí, keď 'e mäkí.*

propter furma (z lat.) očistom: *Propter furma prišla si soľi požičať, a to abi viďela, čyo sa u nás robí.*

prpľini šupiny, nečistota na hlave: *Musíš si zmiť hlavu, ľebo máš moc prpľín.*

prtošiť sa hnevať sa; nadýmať sa: *Pre ňič, za ňič prtoší sa na mňa. Ňemusíš sa prtošiť preto, že si bohatí.*

prťiť babriť: *Ňemusíš f každom jeďľe prťiť, keť sa ťi ňepáči, ňcjec!*

prvyoska (prvôstka) krava s prvým teľaťom: *Ňjetra prvyoska je hmizľavá* (štekľivá), *ňedá sa podojiť.* (Povie sa podobne i o matke s prvým dieťaťom.)

psí hit (hyd) nezbeda: *To je psí hit, tjeto chlapčiská — iba šanti vistrájať!*

psjarka žinčica, ktorú dávajú psom.

pucka ťažké kladivo, ktorým narábajú kováči pri kovaní žeravého železa.

pucuvať čistiť: *Slúška pucuje pret svjatkami fšetki kľučki na oblokoch a dverách.*

púčki (pomnož.) šúľané cesto na kŕmenie (štopanie) hydiny; tiež istý druh halušiek: *Gazďiné f Turci štopú husi na vikŕmeňje púčkami.* (Púčky ako jedlo varili a azda i teraz ešte varia v nedeľu tretiu pred Veľkou nocou, ktorú nazvali púčkovou nedeľou.) (V Liptove: šúľky.)

puďiť utekať: *Puďiy, ako bi ho paľicoy hnay. (Vy-puďiť = prinútiť na útek, vyhnať.)*

puďivjetor vetroplach, neposedný človek: *To je iba taki puďivjetor, šaďe kce biť, i tam, ďe ho ňezaseješ.*

punktovní akurátny, presný: *Myožeš mu dyoveruvať, to je punktovní človek.*

pyojsť za ňjekoho vydať sa: *Ňepyojďem zaň, aňi kebi mi horidoli sľubuvay.*

pyojsť z rozumu zblaznieť: *Ot toľkej starosťi ešťe dobre, že som ňepošjoy z rozumu.*

pyolka odedza: *Oďej sa do pyolki, buďe ťi ľakšje varuvať ďecko.*

pusťiť koreň dlhšie sa zahovoriť: *U' si zase pusťila koreň, a roboti više práva?*

pusťiť žilu oklamať, oslabiť: *Pusťiľi mu žilu, ľebo sa ňerozumey do kupectva.*

ráčiť sa priateliť sa: *Aňi sa ňje roďina, a ráčja sa aňi rodní braťja.*

račkí drobné kone: *To sa koňe? — také račkí!*

radok riadok pri okopávaní a kopaní zemiakov alebo vôbec pri kosení: *Ľen čyo zme vihnaľi po ratku, oduriy nás dášť. Šústa ratki do koľena.*

racháč stolica (lavica), opatrená na dvoch koncoch klinovitým hrebeňom na ráchanie (strhávanie) ľanových hlavičiek-knotkov.

rajtop hlinený pekáč: *To je ďjeyka aňi taki rajtop* (= tučná a lenivá).

rameňiťe prudko, zrazu: *Rameňiťe prišlo to na ňu, ňevje ňič o sveťe.*

rance (pomnož.) vrásky: *Mazala si tvár voľákoy čertovinoy, teraz má samé rance po ňej.*

ras (*raz* — prísl.) konečne, predsa: *Keť sťe sa ľen už ras upoňižiľi prísť k nám.*

rašma otrhaná žena i chlap: *To je ľen taká rašma na hambu celej ďeďiňe.*

rata, ratuvať pomoc, zachrániť: *Volay na ratu, abi ho šľi ratuvať.*

rebeka škrieplivá žena: *Nezapoďjevaj sa s takoy rebekoy, ľebo hu ňepresvečiš!*

rednúť zľaknúť sa: *Aľe ťi redlo, keť si počuy, že ťa žandári hľadaľi!*

reparuvať opraviť: *Mám vídayki, iďem reparuvať dom.*

rjasnatí skladaný do záhybov: *Ňjetre ženi nosja rjasnaté sukňe.*

ridať sa pohnúť sa: *Ridajže sa už s kravami, abi si ich dobre napásoy!*

rihať človeku sa *rihá,* keď má plný žalúdok (syn.: *grgať*).

rína žľab, ktorým dažďová voda steká zo strechy.

ripať platiť; zadierať; obrúcať; jamu do zeme palicami vykopať: *Ňemyohľi zme sa račej pokonať, ako teras toľké peňjaze ripať? Šade do mňa ripe: či to v opci, či f cirkvi. Musíme mazať* (bieliť), *celyo stáňa máme oripanyo. Zahrajme sa na ripanú!*

robiť o dušu spasenú vyše sily pretŕhať sa v robote.

rohovyo diškrécia paholkovi alebo pastierovi od kupca pri kúpe statku za dobrú opateru.

roscaparťiť rozdrobiť rozdvojiť: *Slováci boľi ždi roscaparťeni* (= nesvorní).

rosfakľiť zaťať; rozrezať: *Rosfakľiy si koľeno až do kosťi. Daj pozor, abi si si ňerosfakľiy na skľe podošvu!*

roschľjabení otvorený; rozhalený: *Ňeňehávaj roschľjabené dvere dokorjan! Choďiš roschľjabení aňi dáki vandrovňík.*

roskmotriť sa pohnevať sa: *Roskmotriľi zme sa načisto.*

roskrjačiť roztiahnuť: *Pribehľi zme, keď ho zrádňik metay, a ňedajbože mu zubi roskrjačiť.*

rostočiť, rostáčať ľan rozložiť, porozkladať po tráve: *Naša mamka šľi na lúku rostáčať ľan.* (V Liptove: štvochať.)

rostreť čemer pohroziť, pokarhať: *Ve' ťi ja rostrem čemer, ľen ma dopaľuj!*

rozbohuvať rozkopať; pokaziť: *Ako prší, cesta je celá rozbohuvaná. U' si musey ten plot rozbohuvať?*

rozgäjdaní neporiadne oblečený: *Celí si rozgäjdaní, zakaš si košeľu do nohavic!*

rozgäviť rozzeviť: *Rozgäviy papuľu aňi vráta.*

rozhádzané chlapčisko márnotratné (nešanovlivé): *To je rozhádzané chlapčisko, šetko rozhádže, čyo zarobí.*

rozhoďiť roztriasť: *Ag buďe pekňe, rozhoťťe to seno, abi do večera usklo!*

rozvirgať sa rozjariť sa, rozplašiť sa: *Ňebodaj dávaťe koňom vjac oysa, ke' sa tak rozvirgaľi.*

rozvíriť prach spôsobiť podiv, senzáciu: *Mnoho prachu rozvírila udalosť o vražďe.*

rožehnať sa (rozžehnať sa) stratiť, zabudnúť: *Cestoy domoy po železňici rožehnay som sa z dážňikom.*

rubač hôrny robotník pri rúbaní dreva.

rúbaň časť hory s útlymi stromkami v prvom a druhom roku: *V rúbaňi pásť statok je prísňe zakázané.*

rúbať do živého povedať pravdu: *Ej, aľe rúbe do živého!*

rúbať drevo na ňjekom utískať

niekoho: *Čyo sa nazdáš, že dám na sebe drevo rúbať?*

rujní bujný, prudký: *Rujné koňe sa často plašja.*

ruki podať rovnaké súženie, chorobu znášať: *Veru si myožeme ruki podať.*

rusľini trhané (ruskané) priečne nite z ľanového plátna na obväzovanie rán.

sadnúť na nos aprehendovať, za zle mať: *Ňepros sa hej, ňepros — sadoy hej čert na nos! Keď hej z nosa zíďe, sama za mnoy príďe.*

sak malá sieť na lovenie rýb, ktorá má podobu vreca.

scepeňení slabý, ustatý: *Čyože si taki scepeňení, vari si sa ňenajedoy?*

scepeňeť umrieť: *Dobre, že zme ce' zimu ňescepeňeľi od hladu.*

sčrepeňeť slabo zamrznúť: *Tej noci boy mráz, ľebo voda sčrepeňela.*

sebestační dostatočne zaopatrený: *Ag buďe tochto roku dobrá úroda, buďeme na budúci rok sebestační.*

sedľisko miesto na voze pre kočiša.

sedmispáč spachtoš.

sedmosľiykár chudobný zeman: *Hoďas je ľen sedmosľiykár, ale si zakladá na honóre.*

sekerka žena prudká žena: *Má sekerku ženu, tá ho veruže poobracja ako treba.*

sekiruvať trápiť: *Čyo sa ma gazďiná nasekiruje — uš to vari aňi ňevidržím.*

seknúť žilu ujmu, škodu spôsobiť: *Dobre mu sekľi žilu, sotva sa čoskoro zmyože.*

semák sem: *Daj semák to ohreblo!*

schlaďiť si záhu vyvŕšiť sa: *Bes príčini schlaďiy si na mňe záhu.*

sísťa druh vysokej trávy, rastúcej v močaristej pôde (sítie, sitina): *Poďme na sísťa, upľeľjeme si korbáčiki!*

skapať umrieť, navnivoč vyjsť: *Či tak skapať* (umrieť), *či tak skapať* (navnivoč vyjsť), *šetko jedno.*

skapať zdochnúť; krádežou zmizнúť, stratiť sa: *Skap tam, ďe si! Tej noci nám skapaľi sľjepki. Je odmäk, do rána skape sňach.*

skärki krivé brázdy: *Upozorňiy som ťa, abi si rovné brázdi ťahay, a ono ráta samé skärki.*

skidlo slabúch: *Ňišt ňevládzem, je už zo mňa ľen také skidlo.*

skidnúť sa nenazdajky spadnúť: *Aňi ňeveďela ako, ľen ke' sa skidla na zem. Náš dom je uš starí, sťena sa nám skidla.*

skivražní skúpy: *Skivražní človek ňjeľen ňikomu ňišt ňedá, ale aňi sebe ňežičí.*

sklat (sklad) viď: otkorok!

sklat, do skladu spôsob orania: *Na jar zme oraľi do skladu, teraz buďeme naopak.*

sklbačiť pokrčiť, pokrkvať: *Papjerové peňjaze napochitre sklbačiy a strčiy do vrecka.*

skľiňeť skrehnúť, skľavieť od zimy.

skoľeňičať sa unaviť sa kľačaním: *Aňi sa vistreť ňemyožem, tak som sa skoľeňičala.*

skomoľiť popliesť: *Ňje je to tak, ako vravíš, ti si tú vec celkom skomoľiy.*

skraviť sa padnúť: *Daj si pozor, abi si sa ňeskraviy!*

skrčeňec, skrčok zlostná nádavka deťom a malým ľuďom: *Taki skrčeňec, a má ťi jazik aňi krava chvost.*

skrochmeľiť sa padnúť: *Aňi zme ňeveďeľi, ako zme sa skrochmeľiľi do hrádze.*

skrošňiť sa spadnúť na zadok: *Na ľaďe si daj pozor, abi si sa ňeskrošňiy!* (Sklenári a vôbec, ktorí krošne nosia, usilujú sa padnúť tak, aby si tovar nepobili, t. j. na zadok.)

skryochať sa ťažko vstávať, nemotorne sa zdvihnúť: *Museľi zme čakať, kím sa skryochay s posťeľe.*

skrzeva skrz, kroz: *Naši šli na faru skrzeva ohlášok.*

skučko žgroľoš, skupáň: *To je skučko, i spot seba bi jedoy.*

skúpi obet chudobný, málo výdatný: *Pre robotu maľi zme dňes skúpi obet.*

skuvíňať nariekať, žalovať sa: *Behá-ťeká od rána do večera a potom skuvíňa na nohi.*

slẓeda mačacie striebro.

slskí (slzký) klzký: *Soľená baraňina bíva po dlkšom čase slská.*

slzaj spodné brvná na moste.

slznúť vymokať: *Zapučaní sud ešťe slzňe.*

smokľiť sa plakať; ustavične pršať: *Ňesmokľi sa toľko, ve' ťi to zaceľẓe, kím buďeš vojakom. Voda nás zatopí, ak sa ňeprestaňe smokľiť.*

smoľeňički usušený koreň, obyčajne z borovice, na svietenie na kozube.

smrť ma preskočila zima ma striasla.

smuďiť, prismudnúť chladiť; slabo prihorieť: *Za rána uš smuďí, bľíži sa jaseň. Ľen čo som nohu viložila s kuchiňe a už mi kaša prismudla.*

snuvať navíjať priadzu na snuvadlá.

sňať ľachko z hlavi veľmi sa nestarať, netrápiť: *Dakto si to ľachko z hlavi sňaje, keď ho ňehoda potká.*

sobášiť sa pot plotom bez kňaza, a nie v kostole: *Naši suseďẓa sobášiľi sa pot plotom.*

spadnúť schudnúť: *Spadlo z ňej, a ľen pár dňí bola chorá.*

spadnúť z nyoch stratiť duchaprítomnosť od zadivenia alebo zľaknutia: *Ke' som ho takého bẓedneho viďela, mala som z nyoch spadnúť.*

spadnúť z vládi zoslabnúť: *Ľen sa ti najec, ďẓoyka moja, abi si ňespadla z vládi!*

spasiť zabiť, roztrepať: *Ki parom to zase spasiy ten hrňẓec?*

sperľiť sa slziť: *Od veľkého žẓaľu za matkoy sperľiľi sa hej oči.*

spľẓesť zmýliť: *Spľẓetoy si cestu.*

spodňica spodná sukňa: *Na pokrik, že horí, zahoďila som si spodňicu a bežala som hasiť.*

spopáckať nájsť, dochytiť niekoho: *Po dlhom hľadaňí som ťa koňečňe spopáckay.*

sporina sporé kysnutie: *Terajšẓa múka ňemá sporini* (cesto nekysne, ako by malo.)

spraviť krátki proces usporiadať, vyrovnať spôsobom prudkým spornú vec: *Ag mi do tížňa ňevráťiš glžobu, krátki proces spravím s ťeboy.*

spraviť si dobryo oko podplatiť, zalíškať sa: *Dám vše kuchárovi* (pri vojsku) *pár cigarẓet, tak si spravím uňho dobryo oko a dá mi i dve porcije menážu.*

sprtkaveť sa zosmradiť sa: *Vajce sa po čase sprtkavẓe a potom smrďí. May som sa sprtkavẓeť od dlhého času.*

spučať sa spojiť sa, stiahnuť sa dovedna: *Na slnci rosušená nádoba sa spučí, ke' sa vrẓacoy vodoy naplňí.*

spusťiť chmáru nakričať, vynadať, vyhrešiť: *Už zase musím ras spusťiť chmáru.*

spusťiť sa spoľahnúť sa; upadnúť mravne alebo hmotne: *Mám verného sluhu, myožem sa naňho spusťiť. Otkedi mu žena umrela, navidomoči sa spusťiy.*

srdoš zlostník: *Povec mi, ti srdoš, prečo sa srďíš pre takú maľičkosť?*

stača mladé hoviadko: *Veru ťi to stača hodňe podrástlo na hoľi.*

starí, stará hovoria ženy mužom alebo o nich a naopak i mužovia ženám a o nich: *Ďeže si, starí, veď uš poť? Myoj starí je už v rokoch, počína poľihuvať. Hibajme, stará, domoy, kím ňeprši!*

stáť nad hlavoy dozerať: *To je taki robotňík, abi mu ňẓekto ždi nad hlavoy stáy.*

stoľka aspoň: *Stoľka, že máme iba pre seba, a ňje na predaj.*

stonoha samopašník: *Hoci je ešťe malí* (= mladý), *ale stonoha veľká.*

strán (predl.) kraj: *Strán cesti našli ľuďja zabitého človeka.*

straňiva (predl.) v, vo, o: *Straňiva tej veci poraďím sa z advokátom.*

strapački na surových zemiakoch hádzané halušky obyčajne s bryndzou: *Strapački sa povestné slovenské jedlo.* (V Liptove: buchti.)

strašjak obľúbený slovenský tanec.

straťení bez vôle, bezvedomý, bezradný: *Otkedi ňemá ženi, je ako straťení, ňevje, kam sa ďjeť* (= podieť.)

stratiť sa zmiznúť: *Ako odišjeu z domu, ňevjeme o ňom, ďe sa straťiu.*

straťiť slovo prihovoriť sa, orodovať: *Prosím ťa, kebi si straťiu slovo za mňa.*

strechoví zajac mačka: *Ňišt sa mu ňehnusí, aj strechového zajaca bi zožrau .*

strgáňať sa strcať sa, tvrdo robiť: *Človek sa celí ďeň dosť nastrgáňa, večer je rát, že sa muože vistreť.*

strjeľať vyrastať do kvetu: *Jecťe ten šalát, kím ňezačňe strjeľať!*

strnátka prezývka na chlapa, ktorý sa, keď stojí, často nadhadzuje.

strojiť sa chystať sa: *Strojí sa učiť za kňaza.*

strova strukoviny (hrach, fazuľa, šošovica) aj iné potraviny: *Teraz je strova veľmi drahá. Išla mužovi zo strovou na hoľe* (zásoba potravy na týždeň — v Liptove volajú to *tížňoukou.)*

strúhať veľkého pána robiť sa väčším pánom: *Načo ľen strúha veľkého pána, keď ho dobre poznáme.*

stúpať do svedomia robiť výčitky, upodozrievať: *Čuože mi ti máš do svedomja stúpať!*

sťjahnuť chvost zahanbiť sa, zatíchnuť: *Sťjahou chvost, keť so' mu vičitau, akí je.*

suché drevo husle.

súkať navíjať; vykrúcať; piť: *Ďjoučа súka cjeuki materi. Visúkau si fúzi ako dáki husár. Súka aňi súkeňík.*

sukňe aňi šjator široké: *Nosí sukňe aňi šjator.*

sukňičkár záletník: *Bou bi z ňeho chlap, kebi ňebou taki sukňičkár.*

surženuo zrno ražové a pšeničné: *Daľi zme si zomľeť surženuo.*

sušiť čreuko hladovať: *Keď ňebuďe čuo jesť, buďeme si čreuko sušiť.*

svjatočné zubi predné: *Už ma i svjatočné zubi ňehávajú.*

svitnúť v hlave zahnať myšlienky: *Iďem do susedou, aspoň mi v hlave svitňe.*

svojvoľňe samovoľne: *Svojvoľňe odišjeu z domu a túla sa po sveťe.*

šacuvať podľa kabáta ceniť podľa obleku: *Náš notár šacuje človeka podľa kabáta.*

šajdáki polená, štiepy, látrovica.

šajtrop hlúpy blázon: *Najľepšje ňemať ňišt s takím šajtropom.*

šalbjariť podvádzať, klamať pri kúpe: *Po reči a tvári poznať hňeť človeka, ktorí šalbjari.*

šanti (pomnožné) samopaš: *Ňerop šanti, ľebo nahabeš!*

šamoľini peny na polievke: *Z mäsovej poľjeuki treba zobrať šamoľini, abi bola čistá.*

šanuvať (z nem.) chrániť, mať v čistote, šetriť: *Šanujže si tje hábočki, abi ťi boľi ešťe na ňeďeľu!*

šaragľe rebrinky na zadnom konci voza: *Ňezabuďi dať do šaragjeľ vrece zo sečkou!*

ščikútkať čkať: *Ščikútka sa mi — ktože ma to spomína?*

šemot táradlo: *Veru je to šemot, pobúcha, pomláťi, šetko na rubi obráťi.*

šenk výčap, krčma: *Zo šenku do*

šenku, f každom šenku jednu skľenku.

šjar rad krytiny: *Na jeden šjar buďe nám ešťe chíbať šindľa. ďe nám ešťe chíbať šindľa.*

šiki-miki sem-tam, navnivoč: *U nás*

šiť vrieť od hnevu, od rozčúlenia: *Šije to vo mňe, že si ňevjem radi.*

šklbať trhať: *Prechladla som, šklbe ma v uchu.*

škobľa oberučný oblúkový nôž na oškoblenie škutiny obareného brava.

škobľiť sa škrabať sa: *Čyo sa toľko škobľíš — vari máš srap (svrab)?*

škrabák pisár: *Čím kceš biť, myoj milí, azda škrabákom?*

škrabňa stará metla i žena: *Vezňi škrabňu a zameť chodňíki v záhraďe! A čo bi som si ja takú škrabňu bray za ženu!*

škrjabaňice (škrjabancije) písmo: *To sa ľen také škrjabaňice!*

škrjabať písať: *Naškrjabay to ako mačka pazúrikom.*

škuti pochlpené vlasy: *Dajže si tje škuti do porjatku!*

šľofaňa pletená čiapka pod klobúk, aby uši neodmrzly; v nej sa i spáva.

šľuha, šľuhavica prudký dážď vo vetre: *Taká šľuha nás zachiťila, že zme do ňiťi zmokľi.*

šmaľec (z nem.) svinská masť: *Natopila som si plnú bedaňu šmalcu.*

šmárať i *šmjerať* (nedok. od *šmariť, šmeriť*) hádzať niečo v hneve: *Od hňevu šmáray (šmjeray) šetko na hromadu.*

šmátrať hmatať, potme hľadať: *Šmátray po chodbe, a ňedajbože nájsť dvere izbi.*

šmeriť (sa) hodiť niečo, hodiť sa o zem: *Šmer to do ohňa a máš pokoj! Keť sa mu voľačo zňepáči, šmerí sa o zem a od jedu rumádzga.*

šmuha škvrna, fľak: *Akože si to umila tje obloki, veť sa ťi samá šmuha?*

šnupec štipka tabaku: *Starší ľuďja ponúkajú sa f kostoľe šnupcom, abi ňezadrjemaľi.*

špasuvať žartovať: *Špasuje so mnoy, ako bi som boy s ňím husi pásoy.*

špicuvať uši (z nem.) napínať sluch, striehnuť: *Uši špicuje, abi mu aňi slovíčko ňeušlo.*

sprihať, našprihať nadať, nadávať: *Čyo hej sľina na jazik doňjesla, toľko mi toho našprihala.*

špunt zátka; chlapec zaostalý v vzraste: *Tu máš špunt, zapchaj tú fľašu! Tochto špunta sotvá viďeť od zeme.*

šrot rezeň: *Gazďiná mi daľi šrot slaňini a okruch chľeba a poslaľi ma pásť.*

štabarc šramot, hrmot: *Čyo robíš taki štabarc s kľúčami?*

šťebotňica vravná žena: *Veru si ti, žena moja, najväčja šťebotňica v ďeďiňe.*

šteľinki suché triesočky, dopoly pozastruhované, na podkurovanie: *Iďem vám nastrúhať šteľiňjck, abi sťe maľi naporúdzi.*

štof (z nem.) látka: *Day som si ušiť šati s fajnového štofu.*

štopať (z nem.) štuchať; kŕmiť hydinu: *Daj mi pokoj, čo ma štopeš? Gazďiná kukuricoy aľebo šúľkami štope hiďinu.*

štopkať (z nem.) oprávať pančuchy: *Ňepyojďem s vami, musím štopkať pančuchi.*

štrapaciruvať sa do únavy pracovať: *Sám si si vina, že si chorí, keď sa toľko štrapaciruješ.*

štrkáč burina na lúkach a v zboží, napr. v raži; od neho je chlieb ani zem čierny.

štrkať, štrkotať hrkať, hrkotať: *Ňeštrkaj ustavičňe timi kľúčami! Štrkoce peňjazmi na poďiy svetu, že je pán.*

štrkolce (pomn.) hrkálky na koňoch počas sankovačky.

štroch štrkovatá, piesočnatá pôda: *Aňi ňje tak f štrochu, skyor v hľinačke hňiľi tochto roku zemjaki.*

šťuchať ledabolo robiť, pracovať: *Naša ňevesta po dome šťuchá, čyo myože.*

šťuka do ribňíka človek, čo podúra do roboti, nedá oddychu: *To je šťuka do ribňíka, abi si človek aňi chrbát ňevistreу.*

šturcom hore koncom: *Postaу tú kňihu do kňižňice šturcom!*

šupka sväzok slamy na pokrytie strechy: *Dňes zrjetka vidať šupkami pokrité domi.*

šúplata plášť trávy: *Kázaу som hrobárovi obložiť hrop šúplatami.*

šuškár terpentín: *Zo živice robja šuškár.*

šušoriť zľahka nasýpať: *Mamka mi daľi ľen našušorené perinki, ľebo zme chudobni.*

šušoriť šuchotať: *Tu voľačo šušori — isťe miši f slame.*

švajdľena ševkyňa, krajčírka.

šviheľ húžva na spájanie brván i remenec na bič.

švingať kopať nohami: *Ňechoť bľísko k tomu koňovi, ľebo švingá!*

švor brvienko v močidle, ktorým sa konope pritlačia pod vodu: *Djeťa ťi plače, isťe ťi buďe mokryo aňi švor.*

tackať sa neisto kráčať: *Tacká sa, poznať, že si hodňe upiy.*

ťahať kračje byť premoženým, dať sa premôcť: *Ňezaďjeraj do mňa, ľebo buďeš kračje ťahať!*

talafatki daromné reči: *To sa iba talafatki, čo nám rosprávaš.*

taľjan nádavka: *Či ťi buďem dva razi vraveť, čyo ňedáš pozor, ti taľjan!*

ťapkať málo udierať pri mlátení: *Slabo to buďe sipať, ag budú takto ťapkať.*

ťaškaluvať si, ťaškotuvať si ponosovať sa, sťažovať si: *Naša mladá ťaškaluje si na svokru, že hej ňigdi ňedá pekného slova.*

ťašké oči ospanlivé oči: *Má ťašké oči, kce sa mu spať.*

ťažoba mdloba, nevláda: *Taká ťažoba prišla na mňa, že som ľedvoy prišjoy domoy.*

ťeľpis hlupák: *Podľa reči, ako hovoríš, poznať, že si ťeľpis.*

ti Kubo skrytá prezývka sprostáka: *Potom zaplaťíš pána dochtorovi, ti Kubo!*

ťenké uši dobrý sluch: *Má ťenké uši, počuje aj šepkanyo.*

ťjažiť sa nechcieť sa, nemať vôľu: *V ľeťe sa mu ťjažilo do roboti, v zime ňemá čo jesť.*

ťjesk ohreblo: *Abi ťa porantalo, ďeže si ten ťjesk zaonďjay?*

titľať pchať: *Šetko, čyo oči viďja, titľe do seba.*

titľať sa pchať sa: *Ňetitľi sa ta, ďe si ľen pjate koľeso!*

tlatovisko utlačená tráva, slatina: *Kí parom mi spraviy toto tlatovisko!*

tmoliť sa motať sa: *Čyo sa ustavičňe tmoľíš popod nohi, sadňi si a seť.*

točka čap: *Day som na točku súdok piva.* (Viď: pipňa!)

to sa ešťe ľen má stať, nošak? luhať, cigániť.

to sa šati (nebodaj po mladšom bratovi): *kceу bi* (totiž ich mať a nosiť), *a ňemyožem* (lebo sú krátke).

toľiť prisvedčiť: *Tak vje vraveť, že mu človek musí toľiť.*

toť, toťka pred chvíľou, len teraz: *Toť mi povedaу, že pyojďe z ocom do hori.*

trafiť (z nem.) prísť; napodobniť: *Či som dobre trafila k pána notárovi? Je dobre trafeni, aňi živí, ľen prehovoriť.*

trakta, traktuvať hostina, hostiť: *Na takej trakťe som ešťe ňeboy. Traktuvaľi nás jedlami od vimislu sveta.*

tralagať sa túlať sa: *Ti tulák, ďeže si sa celi deň tralagay?*

trápiť sa ustávať sa: *Nože sa z ňičím ňetrápťe s nami, ve' zme mi ňje hladni!*

trčopisk nafúkanec: *To je iba taki trčopisk: pícha na uľici a handri ſ truhľici.*

treť čemer poriadne vyhrešiť: *Treǫ so' mu čemer, že ma jagžiǫ ňezabudňe.*

treť chren výčitky robiť: *Treǫ so' mu chren, azda sa poľepši.*

tríbiť, vitríbiť cibriť, vycibriť: *Poznať, že má vitríbeni rozum.*

tríbiť sa hladom hladovať: *Hladom sa tríbi, a kebi ňemaǫ, čǫo mu treba.*

trjafať sa (z nem.) naskytovať sa: *Trjafa sa hej šťesťja, buďe sa vidávať.*

treť bjedu trápiť sa: *Po smrťi mužovej trela som bjedu, kím som si ďeťi otchovala.*

trjeľiť utekať: *Trjeľiǫ — na vrchovom koňi bi ho ňedohoňiǫ.*

trlo trlica: *Po chorobe je taki chudí ako trlo.*

trojnoha čižmársky stolec.

trošíčka na chvíľočku: *Poť sem trošíčka, voľačo ťi povjem!*

troškár malý gazda, kupec na dedine: *Mi zme ľen taki troškári, a ňje gazdovja. Tento kupec je iba taki troškár, ňemá ňigdi, čǫo človek píta.*

trťilo starý, nevládny človek: *Náš starki sa už ľen takǫo trťilo — ňišt ňevládzu.*

trucuvať vzdorovať; odporovať: *Trucuje ma ktosi, buďem ja kohosi, ale sa ma ktosi do vǫoľe naprosí. Ďeťi, čo trucujú, ňik ňerád viďí.*

trudovisko zadné črevo: *Našej krave je voľačo — trudovisko hej vichoďí.*

tuhoba tuhý nápoj, túžava: *Ej, ale je za tuhoba, že mi gágor spáľi!*

tuľjeta neposeda: *To sa iba také tuľjeti, čo sa celí ďeň presúšajú po uľici.*

tunák, tunáka tu: *Tunáka ňič ňevikonáš jazikom.*

túrnuť všimnúť si: *Aňi ňetúrňem oň — ňech sa mi na oči ňeukjaže!*

ťuťmák nasprostastý človek, čo sa nevie zastať: *No, ti si už ozajsni ťuťmák, čǫože si im porjadňe ňeotsekoǫ, ke' ťa upodozrjevaľi?*

tvrdá jaseň neskorá: *Už bola tvrdá jaseň, ke' zme dokopaľi zemjaki a dostaľi zme dobri dǫokopňík.*

udreť na bubon vyklebetiť: *Ňemǫohla si to u seba zadržať, musela si to na bubon udreť, abi sa ťi vari pupeň na jazik ňevihoďiǫ?*

ufujazdiť nepozorovane utiecť: *Aňi zme ňezbadaľi, iba keť nám ufujazďiǫ.*

uharkať sa ponosovať sa, požalovať sa: *Poľutovaľi sme hu ke' sa nám uharkala na ňevestu.*

uchmatnúť ukradnúť: *Uchmatňe ťi, čo prjam buďeš na tom seďeť.*

újsť vykypieť: *Mljeko vám kce újsť, zavrite dvere, abi ňevibehlo!*

újsť sa dostať sa: *Hoci zme moc jeďeňja ňemaľi, ale každému sa ušlo.*

ukjazať zubi vzdorovať, odporovať: *Ukjazaǫ som ím zubi, a ňedaǫ som sa nahovoriť.*

ukíkoľiť sa odtisnúť sa, pominúť vať sa: *Poľutovaľi zme hu, ke' sa robota ukíkoľi.*

ukoňuvaní ustatý: *Taki som ukoňuvaní, aňi údi si ňecíťim.*

ukrijomki tajne: *Ňevesta ľen ukrijomki choďí k maťeri, abi svokra ňezveďela.*

ukŕkať nepripustiť k slovu: *Boľi bi ma ukŕkaľi, tak sa do mňa oboriľi, račej som ušla.*

umjeňení neústupný: *To je umjeňení človek, čǫo si raz umjeňi, ňik ho vjac o' toho ňeodveďje — maj s ňím pokoj!*

umozoľiť sa túžiť, pachtiť: *Kedisi som sa šla za kinom umozoľiť, teraz ma to ňehňe.*

umšknúť ujsť, stratiť sa: *Kceǫ umšknúť, ale ho zbadaľi.*

umúňení tvrdohlavý, zaťatý: *To je umúňení človek, ňedá sa presvečiť, hoďas bi si mu dušu na dlaň vichrákaǫ.*

upeľešiť sa nasťahovať sa; usadiť

sa: *Upeľešiľi zme sa v dome, ľen čyo sa nájomňík stačiy z ňeho visťahuvať. Prišjoy na náfšťevu a upeľešiy sa ako doma.*

usaďiť (i *posadiť*) umlčať, premôcť v dišpute: *Nakoňjec prestay rečňiť, keď ho dyovodmi usaďili v slovnej potíčke.*

usaďejší múdrejší: *Ve' sa on napraví, keď buďe usaďejší.*

usmokľení uplakaný: *Akože pyojďeš taki usmokľeňí medzi svet, choť sa chitro umiť!*

usmrkaní uplakaný: *Ňerád viďím usmrkaních ľuďí.*

ušjak mliečnik (cedák) s dvoma uchami na mlieko: *Nadojila som plní ušjak mľjeka.*

uškrjataní upískaný v tvári: *Uškrjataní je ako mladí čert.*

uškvirďení viď *usmokľení!*

uťapuškať utlačiť, uchodiť: *Akí je už uťapuškaní tento chodňík!*

uťjerať si ústa ohovárať: *Ňemusíš si o mňa ústa uťjerať.*

utreť hubu odoprieť niečo: *Utreľi mu hubu, keť pitay viplatok po žeňe.*

utreť nos oklamať: *Ňikto ňezbaday, že so' mu utrey nos.*

utrmácaní ustatý (po zlej ceste pešky alebo vezky): *Prišľi zme domoy celí utrmácaní.*

uváchať sa upotiť sa od roboty: *Tak som sa uváchay, že mi je košeľa mokrá.*

uveľebiť sa sadnúť si bez ponúknutia na predné miesto alebo na miesto pre iného: *Uveľebiy sa za vrch stola. Uveľebiy sa na stoľičku, ako bi kcey tam naveki seďeť.*

už je kampes dolóres umrel.

už je to pochovanyo nedalo sa uskutočniť.

valaška pastierska sekerka i kapsa a valachova žena.

vaľiť sa nemotorne s boka na bok chodiť: *Naša kuchárka vaľí sa ako kačka.*

vardať chorľavieť, postenávať: *Veru naša suseda zo dňa na deň vardá, ňepyojďe tá už ďeľako.*

varuvať pestovať, nosiť na rukách: *Toto ďjeťa ňerado choďí, ľen bi sa ždi varuvalo.*

vážiť brindzu driemať: *Čyože si sa ňevidrichnay, keď brindzu vážiš?*

veľební posmešný prívlastok: *Ten myoj veľební kmotor ňesplňiy, čyo sľúbiy.*

veľké meno = Hana — *malé meno* = Anička: *Tag mi je dobre, dosjaľ aňi ma ľen na veľké meno ňepozvaľi.*

veľké zvjera človek, ktorý má vysoké postavenie, úrad: *Darmo ho buďeš prosiť, už je z ňeho veľké zvjera.*

veňeruvať sa dať sa do rodiny, považovať sa za rodinu, rodinkovať sa: *Veňerujú sa, ľebo sa kmotrovja.*

viberať furmi ohovárať, posudzovať po zlom: *Prišla do kostola furmi viberať.*

vibrhľiť sa vydrhnúť sa: *Každé ráno vibrhľím sa do červena.*

vic žart: *Ňepodarením vicom uraziy prjaťeľa.*

vicengať pravdu povedať: *Nakoňjec višla s trpezľivosťi: vicengala mu, čyo mala na srci.*

vicepuvať vycibriť, vybiť: *Nazday som sa, že z ňej ňječo vicepujem, ať e ďe...!* (Azda od: vymlátiť cepami).

vicopať nakričať, naskákať: *Vicopay ma, že som od hambi mala zhoreť.*

vicťiť vyhrešiť: *Ňech sa ľen ukjaže, veď ho ja vicťím.*

vičeperiť sa podrásť; zmôcť sa: *Vičeperiy sa, ňeveďjeť aňi ako a kedi. Z ňičoho sa vičeperiy na toľkého boháča.*

vičjapčiť vybiť: *Vari ťa vičjapčiľi, keť sa smokľíš!*

vičisťiť žalúdok, zubi vyhrešiť: *Ňech mi ľen priďe na oči, veď mu ja vičisťím žalúdok! Veď ja tomu vičisťím zubi!*

vičuďiť vyhrešiť: *Musím sa poháňať, abi ma doma ňevičuďiľi.*

viďeť do brucha dôkladne poznať:

Mňa ňeoklameš — viďím ťi do brucha.

vizdimuvať ťažko dýchať, zadychčať sa od rýchlej chôdze alebo od jedla: *Ponáhľaŋ sa, preto teraz vizdimuje. Vizdimuje ako kŕmna hus.*

vidurknúť na dúšok vypiť: *Napochitre vidurkoŋ za pohárik, ľebo sa ponáhľaŋ.*

vjetor rozháňať daromnú prácu konať: *Ňeprišjoŋ som vjetor rozháňať.*

vifakľiť sa odbaviť potrebu: *Vifakľím sa ťi na taká robotu.*

vifinťiť sa pekne sa obliecť: *Ďeže iďeš, keʼ si sa tak vifinťila?*

vihádzať sa vyhovoriť sa; vytroviť sa: *Ľedvoŋ som sa pret súdom vihádzaŋ z obžalobi. Vihádzaŋ som sa s peňazi — ňemám aňi fuka.*

vihoďiť z hlavi nespomínať, zabudnúť: *Vihoť si z hlavi plané reči, čŋo na ťeba vravja!*

vihoreť zle obísť: *Druhí robiľi ňezdobu, a ja som vihoreŋ.*

vihrešiť pokarhať: *Vihrešiľi ho, že sa celí deň túlaŋ.*

vihúknuť prudko narásť: *Napoďiŋ vihúkoŋ ten chlapec, otkedi som ho ňeviďeŋ.*

vichľjabiť často sa premávať dnu a von: *Sadňi si a seť — vichľjabiš šetko ťeplo!*

vichrákať dušu dokazovať pravdu: *Ňever mu, aňi kebi ťi dušu na dlaň vichrákaŋ.*

vichvíľiť sa vyčasiť sa: *Kebi sa vichvíľilo, išľi bi zme rostrjasť trávu.*

vikántriť vykoreniť, vyhubiť: *Roľňík častím oraňím vikántri z roľe burinu.*

vikapsuvať vyhrešiť: *Vikapsuvaľi hu, že roznášala kľebeti po ďeďiňe. Dostaŋ kapsu.*

vikašľať sa nevšímať si: *Vikašľem sa na tvoje reči.*

vikečkuvať vyšticovať: *Vikečkuvaľi ho, keť kradoŋ jablká.*

vikickať ubiť po ruke: *Vikickám ťa, ag ňebuďeš pekňe písať.*

vikíchať sa ozdravieť; vymotať sa z dlžoby: *Hodňe som si poľežaŋ, kím som sa vikíchaŋ z chorobi. Ňevjem, ako sa vikícham z glžobi.*

viklbačiť sa vyčasiť sa: *Azda sa už viklbačí na pekná chvíľu, abi zme mŋohľi robiť na poľi.*

viklznuť ujsť: *Ras kcem viklznuť z domu, a i ftedi voľakto príďe.*

vikmásať vyťahať, vyšticovať: *Daj si pozor, abi ťa ňevikmásala za škuti!*

vikopŕcnuť sa prevrhnúť sa: *Koňe sa zľakľi auta a vikopŕcľi zme sa do hrádze.*

vikoťiť sa vypadnúť: *Vikoťiľi zme sa z voza, ľebo sa nám koňe splašiľi.*

vikrchkať sa ozdravieť z choroby; zbaviť sa dlhov: *S chorobi som sa už vikrchkaŋ, ľen abi ešťe i z dlhoŋ!*

vikrúcať vyhovárať sa: *No ľen ňevikrúcaj, veď vjem, že iba ftedi povješ praŋdu, keʼ sa pomíľiš.*

vikúriť vyhnať: *Ag mi buďeš papuľuvať, vikúrim ťa z domu.*

vikvitnúť stať sa, byť; prihodiť sa: *Ňevjeme, čŋo s toho chlapca vikvitňe. Ždi ňječo vikvitňe, že sa prjaca ňedarí.*

viľepiť na seba nápadne sa obliecť: *Tá ot pichi už aňi ňevje, čŋo má viľepiť na seba.*

vilochňiť vylúdiť, vydrieť: *Ostatnú korunu vilochňila odo mňa — taká je doťjeravá.*

vilomiť sa nepozorovane vytratiť sa zo spoločnosti: *Po dlhom čase som sa preca vilomiŋ.*

viložiť ako na dlaňi názorne, dôkladne, srozumiteľne: *Hoci soʼ mu to viložiŋ ako na dlaňi, preca ňekceŋ pochopiť.*

viložiť nohu vyjsť: *Ľen čŋo nohu viložím, už je u nás šetko hore nohami* (neporiadok).

vimuštruvať (sa) vycvičiť; natrápiť sa: *Pŋojďeš za vojaka, veʼ ťa tam vimuštrujú. Keʼ sa po školách za roki vimuštruvaŋ, prišjoŋ domoŋ — umreť.*

vináčiť úžasom naplniť: *Keť som ťa viďela, malo ma vináčiť, že som ňeveďela slova povedať.*

vinášať do ňeba chváliť: *Do ňeba ho vinášaľi, a za ňišt.*

vínsť na mizinu prísť o majetok, upadnúť do biedy: *Korheľ pre pijatiku višjoy na mizinu.*

vínsť na psí tricjatok na mizinu: *Ňeveďey gazduvať, višjoy na psí tricjatok.*

vínsť na psú smjechotu prísť o česť, o dobré meno: *Pre dobrotu višjoy na psú smjechotu.*

vionďjať vykonať: *Čyože si to vionďjay, že sa šeci s ťeba vismjevajú?*

vionďjať sa odbaviť potrebu.

viosľiť hlúposti stvárať: *Čyože si zase viosľiy na hambu sveta?*

vipáľiť podariť sa: *Do čoho sa chiťí, šetko mu zľe vipáľi.*

vipasení tučný: *Čím ťa chovajú, keʼ si vipasení aňi bray.*

vipeľchať vychovať: *Keď mi muž umrey, pobjeďe som si vipeľchala ďeťi.*

vipjaďiť merať piaďou: *Takí vysokí chľjep máťe, že ho aňi vipjaďiť ňemyožem.*

vipľjesť počuť: *Ďeže si to vipľjetoy?*

vipľundruvať vyrabovať, vychytať: *Potoki sa vipľundruvané, aňi za svet ňeviďeť ribu.*

vipoťkať vylákať, vyvolať (poď, poďʼ!): *Ľedvím činom som starého vipoťkala s krčmi.*

víprask telesný trest: *Dostaňeš víprask, ag ňepríďeš načas domoy.*

viprjahnuť umrieť: *Veru náš ňanka uš čoskoro viprjahnu.*

vipšíchať vyhnať, von dostať: *Toľko jazičila, že som hu muscla pekním slovom vipšíchať.*

vipucuvať vyhrešiť: *Vipucuvay som hu pre kľebeti, buďe ma tá pamätať.*

vipudruvať vydrhnúť: *Keʼ sa vipudruješ f studenej voďe, buďeš čerství ako riba.*

viráchať vyšibať, vyčesať: *Jazičila, viráchay hu motloy.*

vísipok plná zástera trávy: *Má brucho ako vísipok.*

viskákať vystačiť, stvoriť: *S tím málom, čyo máš, chitro viskáčeš.*

vismrknúť dopiť i dojesť riedke jedlo: *Vismrkňem tú trošku hrjateho, i tag bi vipáchla. Vismrkňi tú poľjoyku, ňech umijem misu.*

visoľiť udrieť: *Visoľiy mu na dlaň pľjagu, že navrey rováš.*

vistíkať zubi vyhrešiť: *Hňevá sa, že soʼ mu zubi vistíkay.*

vistrájať vypraviť; nezbedu robiť: *Vistrájaľi zme chlapca do službi. Čyo vistrájaš od rána do večera, vari si pošjey z rozumu!*

vistreť sa narovnať sa; ľahnúť si; umrieť: *Vistri sa, abi si ňeboy hrbatí! Po tvrdej roboťe dobre je, keʼ sa človek ces poludňja vistre. Veru už náš ňanka ľežja vistretí.*

visúkať vypiť: *Visúkaľi zme ľiter vína a hajde! do roboti.*

više práva mnoho: *Ňestačím, mám roboti više práva.*

viškaldať vyhrešiť: *Viškaldala gazďiná slúšku, že sa po nocjach túla.*

viškerica dievča, čo sa rado vyškiera: *Ňeviškjeraj sa, ľebo ťa navolajú viškericoy.*

višmárať vyhnať metlou: *Dotedi mu jazikuvala, kím hu porjaďňe ňevišmáray.*

vištafiruvať dať výstroj: *Vištafiruvaľi hu napoďiy, hoďaʼ sa chudobní.*

vitasiť sa napochytre vyhovárať sa: *Keď ňišt ňepomáhalo, vitasiy sa s tím, že on to tak ňemisľey.*

vítko, vítki sväzky vŕbového prútia: *Doňjesoy si vítki, iďe košík pľjesť.*

vitrešťiť oči rozdrapiť: *Keť som hej to poveday, vitrešťila oči ako plánki.*

vitreť kocúra povedať pravdu; ubiť: *Ňenazday sa, že mu vitrem kocúra. Aľe mu vitrey kocúra,*

buďe ten pamäťať, kedi boy chlapovi v hrsťi.

vitrhať sa vyčasiť sa: *Ak sa vitrhá, pyojďeťe prehoďiť seno, abi ešťe dňes usklo.*

vitrjasački dohováranie: *Mala som vitrjasački pre tichto faganoy zo susedmi.*

vitrisknúť sa zjaviť sa: *Spoza hyor vitriskla sa zrazu ohňivá guľa slnka.*

vytúžiť sa vyžalovať sa: *Keď som sa ťi vitúžila, prjam mi odľahlo na srci.*

viťjahnuť nohu z domu odísť: *Ľen čo som viťjahla nohu z domu, bolo šetko hore nohami.*

vivahaňiť sa odbaviť výdatnú potrebu: *Ej, ktože sa to tu vivahaňiy!*

vivaľiť sa umrieť: *Ešťe dosť mladí a uš sa vivaľiy.*

vivláčiť vynosiť: *Žena v zásťere vivláči, čyo muž na voze navozí.*

vivrázďiť viď: vichľjabiť!

vizháňať požičať, pohľadať: *Pyojďem i ja s ťeboy, ľen si iďem voľaďe krhli vizháňať.*

vizitka krátky ženský kabát: *Čyo si dala za tú vizitku, ag ňje moc, i ja si kúpim?*

vizľjecť do naha (i *do gäťi*) vykričať tajnosti: *Či si ho musey vizľjecť do naha?*

vizvárať vypotiť: *Prehnay koňe, že sa vizvárané, ako bi ich boľi z vodi viťjahľi.*

vizuť sa vyhovoriť sa: *Šikovňe sa vizula s kľebjet.*

vhupnúť vbehnúť: *Celí bledí ot strachu vhupoy do izbi.*

vláčiť (sa) chodiť; nosiť; kypriť: *Prečože sa za mnoy vláčiš? Takí sa mi šuhaj páči, čo na pľeci kepeň vláči. Aňi bránoy ňebráňenyo, ľen halúskoy zavláčenyo.*

voďiť mátať: *Voďilo ho, keď išjoy s krčmi, preto je taki zamazaní. Mama, dajťe mi vodi — prežehnaj sa keď ťa voďi!*

voďiť za nos klamať: *Čyo bi som sa ja day voďiť za nos!*

voľi ho Pámboch vzjať radšej umrieť: *Voľi ho Pámboch vzjať, ako sa má tak trápiť.*

von s farboy povedať pravdu: *Čyo sa toľko okúňaš, ľen von s farboy!*

vonáckať za nosom zavádzať: *Ňebuďeš ma vonáckať za nosom — povec: hej aľebo ňje.*

von s farbou povedz pravdu!

voški (pomnožné) svrbľač od poziabnutia na nohách, najmä medzi prsty.

vrayko výrečný človek: *Rád moc vraví, ňečudo, že ho nazvaľi vraykom.*

vrázďiť sa premávať sa bez potreby dnu a von alebo z izby do izby: *Čyo sa toľko vrázďiš — sadňi si a seť!*

vrbec, vrpcom (prísl.) hrubým veľkým švom: *Napochitre som to ľen vrpcom ušila.*

vrchoví kyoň bez sedla: *Cválay za zloďejom na vrchovom koňi.*

vrchuvať panovať: *Vari sa nazdáš, že buďeš nado mnoy vrchuvať?*

vreť silne sa ozývať: *Muzika hrá, ľen tak vre.*

vúdol (adv.) nadol, dolu: *Ľen na vrch sa dostať, potom uš pyojďeme vúdol.*

vyotka vodička: *Na Veľkú noc kupujú si chlapci v apaťjeki vyotku na kúpaňje.*

vzjať nohi na pľecja utiecť: *Vzay nohi na pľecja a zmizoy aňi gáfor.*

vzopki (adv.) zobať vzobky, t. j. po jednom: *Keď ňejest tej masťi, uvarila som ďeťom trochu hrachu vzopki* (nerozvareného, ocedeného, bez polievky).

zabažať závistlivo hľadieť na človeka, ktorý s chuťou je: *Na, vezňi si, abi si ňezabažala.*

zaberať ponáhľať sa: *Zaberá, ako bi ho hnay.*

zabiť drichnu pospať si: *Ospanľivi som, musím aspoň jednu drichnu zabiť.*

zabiť špunt posadiť sa na zem: *Aňi ňeveďey, ako zabiy špunt.*

zabratyo zaoblačené: *Zo šetkích strán je zabratyo, buďe pršať.*
zadovážiť si dobryo oko získať priazeň, priateľstvo: *Pekním chovaňím kce si zadovážiť dobryo oko.*
zadrhnúť sa zle sa vydať: *Zadrhla som sa za muža korheľa, račej so' myohla dosjaľ ďjoyčiť.*
zafačuvať zaobaliť, tuho obviazať: *Zafačuvaľi mu ranu na nohe.*
zagabaní zanečistený: *Celyo zagabanyo jačí ďjeťa f koľíske.*
zahlušiť zabiť: *Chiťiľi potpaľača a na mjesťe ho zahlušiľi. U' si zase fľašu zahlušila!*
zahoreť plynom sa pridusiť: *Boľí ma hlava — zahorela som ot pece.*
zahrdúsiť sa zle sa vydať: *Račej som voľila nohi polámať, ako sa za ťeba zahrdúsiť.*
zahrtmaňiť sa zle sa vydať: *Banujem, že som sa zahrtmaňila za takého popijandesa.*
zachoďiť sa omdlievať: *Ke' to rosprávay, zachoďiľi sa ot smjechu.*
zajačí pisk nesrastená vrchná pera: *Má zajačí pisk, preto jufňe.*
zajachtávať sa zajakať sa: *Človek, ktorí kce odrazu šetko povedať, običajňe sa zajachtáva.*
zajeďení rozhnevaný: *Ňevjem, prečo je takí zajeďení do mňa.*
zájsť zastihnúť; nadísť: *Ňeprišjoy myoj milí, voľačo ho zašlo. Starosť nás zašla: žeňíme sina.*
zájsť sa uskromniť sa; zamdlieť: *Ťaško nám buďe na jar, zájsť sa bes pomoci. Dobre, že som sa ňezašla od prekvapeňja, že ťa viďím. Ot plaču sa ďjeťa zašlo.*
zákal beľmo na oku; osla na chlebe: *Ten sa ti poraď dochtora, či je to ňje zákal? Čože je to za chľjep — samí zákal? (Zákalistý chlieb).*
zakapať zaniknúť: *Po rokoch zakapala o tej udalosťi povesť.*
zakasať dnu dať: *Prečo si porjadňe ňezakašeš košeľu?*
zakášať čaptavo chodiť: *Veru, suseď, mňe sa ťi ten juňec ňepáči: zakáša — darmo je.*
zakladať si honosiť sa, pýšiť sa: *Ňemáš si na čom zakladať, ve' sa dobre poznáme.*
zákoľesňík lônik: *Postojťe, koľeso vám vipadňe, zákoľesňík sťe straťiľi!*
zakvačiť sa zachytiť sa; zavesiť: *Ňemyohoy napochitre skočiť s koňa, ľebo sa mu do strmeňa zakvačila noha. Zakvačiy si kabát na halus.*
zakickať zašpiniť: *Daj pozor, abi si si pri jeďeňí ňezakickala šatočki.*
zakrjačiť zatvoriť, zaseknúť: *Tag may zakrjačené ústa, že mu ich ľedva myohľi roskrjačiť (otvoriť).*
zakrjačiť sa zachytiť sa: *Uďica sa zakrjačila za konár a riba padla do vodi.*
zakribjeda plášť: *Ňemusím sa aňi obľjekať, zahoďím na seba zakribjedu a buďe.*
zaľahnúť v ušjach ušná porucha: *Hovorťe hlasno, zaľahlo mi v ušjach, ňedopočujem!*
zaľjehať v ušjach ohlušovať: *Tag biľí hromi, až mi v ušjach zaľjehalo.*
zálusk vôľa: *Na toho koňa may som zálusk, ale mi ho pretchiťiľi.*
zameťení človek, ktorý inšie myslí, a inšie robí: *Do čoho sa chiťí, ňišť sa mu ňedarí, ľebo je zameťení.*
zaobracať sa, zaobráťiť sa sponáhľať sa, zvŕtať sa pri robote: *Musíťe sa zaobracať, ak to kceťe do večera spraviť.*
zaopchoďiť ako v rukavičkách šetrne: *Musím s ňím zaopchoďiť ako v rukavičkách, abi sa mi ňenahňevay.*
zapárať zadierať, dojedať: *Ňezapáraj do mňa, ľebo ťi ukjažem, ďe murár ňehay ďjeru.*
zaperiť sa nashŕňať majetku: *Zaperiy sa, keť pri kope klasi zbjeray.*

záperčivi zádrapčivý: *Ňebuď záperčivi, ľebo nahabeš.*

zapľetať ťažko chodiť: *Ľedvoy nohami zapľetá.*

zapľjesť vohnať: *Čyože si ma zapľjetla do kľebjet, ke' som ja aňi slova ňepovedala?*

zápoľeňje zápas, preteky: *Ňje je prví v učeňí, ale v zápoľeňí, to už hej!*

zápraška uš prihára zle začína byť, zvada a tomu podobné.

zvlač i *zvlače* vlačuha (podľa Pravidiel — ale ľudovejšie: *vlačuhy*).

zaprávanyo kutle, bez ktorých voľakedy nevedeli si svadbu predstaviť.

zapŕchať i *popŕchať* mrholiť, chystať sa na dážď: *Ke' zme šli po seno, začalo zapŕchať.*

zapražiť viď: *potkúriť!*

zapučať rozsušenú nádobu dať do vody, aby sa stiahla: *Daľi zme sud do vodi, abi zapučay.*

zaraťiť zapotrošiť: *Šatka na hlavu sa mi ďesi zaraťila.*

zarezať do živého pravdu povedať: *Do živého mu zarezay bez okolkoy.*

zaridať sa, zaridaní zašpiniť sa: *Zaridaní si aňi mladí čert.*

zaríďení rozpálený, červený v tvári: *Ňečudo, že je každí korheľ ot pijatiki zaríďení.*

zarobiť robiť za plácu; mať škodu; preodmladiť: *Kto robí, zarobí i do seba i na seba. Veru si si zarobila — takú misu rostrepať! Príďem, ale prú musím ešťe zarobiť na chľjep.*

zasekať cestu zabrániť: *Tvoja mať mi zasekala cestu k vám.*

zasjať zapotrošiť: *Zase ňemám nožňički — ďe som ich ľen zasjala?*

zašemoťiť na iný predmet obrátiť reč: *Zašemoťiy, abi ňemusey povedať, čyo sa ho pitaľi.*

zatarmoňiť sa zdržať sa, zabaviť sa: *Ďeže sťe sa tak dlho zatarmoňiľi?*

zaťať sa zariecť sa, zaumieniť si: *Náš ňanka sa veľkí hlaváň: ke' sa zatnú, aňi kľješťami z ňich slova ňeviťjahňeš.*

zaťehľení zablatený: *Ďe si sa túlay, že si po koľená zaťehľení?*

zaťelúziť zahriaknuť: *Otec ma zaťelúziy, abi som sa ňemješala do reči.*

zaťjahnuť lisovať, presovať: *Daľi zme si zaťjahnuť konopného oľeja.*

zatreť oči odbaviť ako-tak: *Pozri ľen, čyo som dostay, ľeda mi oči zatreľi.*

zátuľje závetrie, zátišie: *V našej záhraďe je zátuľje, málo stromovja pomrzlo.*

zatvrďili, zatvrďilosť (bibl.) tvrdohlavý, zaťatý, zaťatosť: *Zatvrďilí človek, čyo si raz umjeňi aňi zamak ňespusťi zo zatvrďilosťi.*

závlačka druh siete, ktorú zavlačajú pri lovení rýb: *Iďem do Turca na závlačku.*

zavesiť cudzje okuľjare osvojiť si inú mienku: *Day si zavesiť cudzje okuľjare na oči.*

zavesiť na nos svoje okuľjare nanútiť svoju mienku: *Každému kce svoje okuľjare zavesiť na nos.*

zavesiť remeslo na kľiňec prestať robiť: *Ňekce sa mu robiť, zavesiy remeslo na kľiňec.*

zavjazať na hrdúski na uzol: *Aľeže na hrdúski zavjaš tje vrecja!*

zavjesť proti vôli niečo vykonať: *Čyože si ho zavjedoy, ke' ťa tak požehnáva?*

zazobať sa obohatiť sa nedovoleným spôsobom: *Myohoy sa zazobať, keť ňik naňho ňedozeray.*

zažrať sa znenávidieť: *Zažray sa do ňeho, kcey bi ho z domu vipšíchať.*

zbáčiť zbadať, spozorovať: *Keď ňezbáčila ňikoho, vbehla do izbi* (totiž Cigánka).

zberať sa chystať sa: *Ľuďja sa uš zberajú kopať zemjaki. Zberám sa na jarmok kúpiť voli. Zberá sa na dášť, buďe pršať.*

zďepsiť udláviť, pošliapať: *Ňech vjem, kto mi zďepsiy lúku, veruže ho dám na fiškáľa.*

zdímať ťažko dýchať, vydychovať: *Keť chitrejšje iďem, ľedva zdímam. Zdíma ako hláč na suchu.*

zemjaki f šláfroku v kožkách: *Mamka, vy ždi ľen zemjaki f šláfroku, ja to ňerát, ja račej dropki.*

zduťeľ človek, čo sa často zdúva, bez príčiny hnevá: *Račej bi som ťa may, kebi si ňeboy taki zduťeľ.*

zesť (zjesť) zabudnúť: *U' som to zedla, čyo som kcela povedať.*

zgegnúť umrieť: *Človek veru ňevje, kedi a ako zgegňe.*

zgňjaviť pošliapať: *Susedé kravi nám trávu na záhumňi zgňjaviľi.*

zháňať hore-dolu behať, túlať sa: *Dám ja ťebe zháňať celyo popoludňja — a učiť ňišt?*

zhoďiť cedák sobrať smotanu: *Veľmi ňeviváram, zhoďím cedák — a je obed hotoví.*

zhoreť od hambi začerveňať sa, zapýriť sa: *Ke' som ťa počula zajakať sa, mala som od hambi zhoreť.*

zjabre (pomnožné) choroba ďasien: *Pozriťe, či to ďjeťa ňemá zjabre, keť sa sliňi!*

zimušné obloki okuliare: *Ďeže som si zase pohoďila zimušné obloki!*

zhovárať sa ce' zubi nasilu, neúprimne: *Aňi ma ňeprivítay a ľen tak ce' zubi sa so mnoy zhováray.*

zhurta nevdojak prísne, strmo: *Tak zhurta naskočiy na mňa, že sa mi nohi trjasľi.*

zľeťiť zohriať: *Aspoň trocha ťi zľeťím poľjoyku.*

zmerčiť spozorovať, zbadať: *Obzerá sa, či ňezmerčí dagďe gazdu.*

zmiť hlavu vyctiť: *Ja tej zmijem hlavu, ňebuďe tá na mňa vjacej kľebeťiť!*

zobrala ho zima mal zimu, cítil zimu: *Zobrala ma zima, ľebo je dňes veľmi chladno.*

zobrať sa (sobrať sa) sosobášiť sa: *Fčera bolo osemnásť rokoy, ako zme sa zobraľi.*

zohoďiť sa sponáhľať sa: *Ak sa zohoďiš, ešťe príďeš.*

zopreť sa protiviť sa, spriečiť sa: *Zoprelo sa cisárovi jasné kňježa Pribina.*

zopsiť sa pokaziť sa: *Držay sa, kím sa ňezohrjay, a keď sa zohrjay, zopsiy sa.*

zosmješňiť na posmech obrátiť: *Chvastúň običajňe sám seba zosmješňi.*

zratuvať zachrániť, pomôcť: *Suset ťa skyor zratuje ako mrcha roďina.*

zrebe odpadky pri česaní ľanu, z ktorých dorábajú zrebné plátno na vrecia.

zrjecť sa, zrjeknuť sa (sriecť sa) ushovoriť sa, dohodnúť sa: *Zrjekľi zme sa zo susedom, že pyojďeme spolu na jarmok.*

zubruvať hlodať: *Na miši ľen mačka aľebo pasca, ľebo zubrujú zbožje.*

zuľibať utiecť, stratiť sa: *Aňi zme sa ňenazdaľi, ľen keď zuľibay.*

zvarjak guľatá rozpálená skala, ktorou pri zváraní šiat v horúcom stave udržiavajú vodu; ináč pre guľatosť tak menujú i tzv. mačie hlavy, okruhliaky na dláždenie ulíc.

zvidreľec prefíkaný človek: *Ňemaj z vidrelcom do čiňeňja, ľebo ťa oklame!*

zvidrelí prefíkaný, prešibaný: *Zdá sa biť skromním a ono je huncút zvidrelí ot kosťi. Slúžila v mesťe, je vo fšetkom zvidrelá.*

zvjechať sa ťažko sa zodvihnúť: *Po krátkom otpočinku zvjechaľi zme sa do roboti.*

zvirgať zutekať, uvrzgnúť: *Abi ho ňechiťiľi, zafčasu stačiy zvirgať.*

zviseľec zbojník: *S tochto chlapca, keď je taki ňeporjadni, buďe, ňedajbože, dáki zviseľec.*

žabäcję korítko mušľa: *Zo žabäcích korítok robją gombičkí.*
žapľjak bezočivý, papuľnatý chlapec: *Takí žapľjak, do šetkého strká nos.*
žgance (pomnož.) z hustého číru štíkané halušky, omastené maslom a bryndzou: *Na ďeďiňe sa žgance najmä v leťe veľmi obľúbené jedlo.* (V Spiši: džadki — džad = žobrák).
žičiť preliať nápoj: *Ej, ale mu žičíš! — pamätaj i na nás!*
žiť na figľoch žarty stvárať.
žiť na vjeru bez sobáša, v nezákonnom manželstve: *Zobraľi sa pot plotom a žijú ľen tak na vjeru*
živé srjebro, neposedné dieťa: *Mrví sa človeku popod nohi ako živé srjebro.*
žiža (dets.) plameň: *Ľaľa, Jaňíčko, pozri: žiža!*
žižjaŋka chudorľavý človek: *Či je to chlap? — to je iba taká žižjaŋka, duša choďí doňho spávať.*
žmoľiť krkvať: *Prečo žmoľíš tú zásťerku — vari sa hambíš?*
žrať sa nenávidieť sa, žiť v nepriateľstve: *Brať ja — a žerú sa ako psi.*

Oprava: *ňič* miesto *ňišt* 245, *grnátoŋ* m. *grgnátoŋ* 290, *hňet* m. *hňeť* 291, *ňechajťe* m. *ňehajťe* 294, *k pánu* m. *k pána* 294.

POZNÁMKY A ZPRÁVY.

SLOVENČINA NAŠICH KNÍH.

Ešte stále nevenuje sa jazykovej stránke našich kníh dostatočná pozornosť. Kedysi na stĺpcoch Slovenskej reči zjavovalo sa mnoho článkov brániacich slovenčinu proti tým, ktorí ju násilne znečisťovali a uberali jej na kráse, ľubozvuku a pôvodnosti. Bolo to väčšinou zo zlomyseľnosti alebo z nápočnej snahy vtrúsiť do slovenčiny cudzie elementy. Dnes stretáme sa pri čítaní slovenských kníh ešte stále s jazykovými nesprávnosťami, chybami, previneniami proti rečovej čistote a svojráznosti. Teraz však o zlomyseľnosti nemôže byť reči, je to skôr azda nedbanlivosť, čiastočne hádam nevedomosť, nedostatok pozornosti a málo starostlivosti o jazykovú stránku literárneho diela. Ak to urobí básnik, povie sa, že to dovoľuje „licentia poetica". No ani básnik vo svojej voľnosti nesmie ísť tak ďaleko, aby nerešpektoval základy jazykovej správnosti. Tým menej je to potom prípustné v próze.

Reč našich prozaických literárnych diel sa pri porovnaní s prácami zpred rokov 1939 predsa len zlepšila, to načim uznať, ale ešte nie vo všetkých tak, že by sme mohli na každé dielo povedať: s jazykovej stránky obstojí aj pri prísnej kritike.

Pozrime si teraz jazykové nesprávnosti vo dvoch románoch bratislavského nakladateľstva Čas. Vopred upozorňujem, že tieto riadky chcú veci pomôcť a všeobecne poukázať na jednotlivosti, aké sa pričasto nájdu v mnohých slovenských literárnych prácach.

Zlatko Milkovič: Prebudenie. Román. Z chorvátčiny preložil Karol Študenc. Vydal „Čas" v Bratislave.

V románe Prebudenie nájdeme dosť vážne a krikľavé jazykové chyby, zväčša barbarizmy, nesprávnosti syntaktické, slová dialektické a pod. Najokatejšie spomeniem postupne:

Ako je to s mojou „záležitosťou" (21); Pravidlá sloven. pravopisu (str. 456) radia namiesto *záležitosť* používať *vec.* — Pritíska ľúbostne, priamo „drtivo" (23); slovenské sloveso je *drviť,* teda radšej potom adv. *drvivo.* — Ako „si" osud so mnou „zahráva" (34); bohemizmus (*hráti si*), správne: *sa zahráva.* — Tichosť sa pociťuje ako „múra" (správne *mora* 42); vyskytuje sa aj ako priezvisko *Mora:* pán poslanec Ján *Mora.* — Podobný snímke „Tolstoja" (42); podľa Pravidiel sloven. pravopisu cudzie priezviská povahy prídavného mena treba skloňovať na spôsob domácich priezvisk toho typu (91): *Tolstoj* znamená v slovenčine *Tlstý,* od neho v slovenčine je gen. *Tlstého* a tak príde gen. *Tolstého* k ruskému tvaru Tolstoj. — Nepomyslel, že ‚jeden raz' ocitne sa medzi nimi (43); miesto dialektického spojenia ‚jeden raz' radšej *niekedy:* Nepomyslel, že sa *niekedy* ocitne... — „sklenná" plocha (*sklená* 43; *n* pri koncovke *-ný* sa zdvojuje iba vtedy, ak sa na ňu končí aj kmeň, napr. vin(a)+ný — *vinný,* deň+ný — *denný* ap.) — *Rozmadžganý* sneh (47) vidí sa dialektické, zato radšej: *rozmiesený, rozmliaždený, rozrývaný, rozšliapaný.* — „svetlosť" vyrážala na čierne nebo (*svetlo* alebo *jas;* na str. 57 tri razy, aj 156); za adj. *svetlý* v slovenčine najzodpovednejšie používať *jasný* ako opaku *tmavého.* — dvere „sklenenej" almary (*sklenej* 72), koncovka *-enený* je tu nenáležitá, iba *-ený: sklený.* — ako si prestreliť jednou „ranou" hlavu miesto *výstrelom, guľkou* (*rana* má iný pochop 125). — „Rty" sa rozpuknú v trpký úsmev; „Rty" sa mu chvejú (slovo *rty* má miesto iba v básnickej reči, ináč *pery* 134). — Hľa, dostal som od nej iba tento ‚zamilovaný list', túto ‚zamilovanú karotku (v literárnej reči dosiaľ je zaužívané spojenie len: *ľúbostný* list, *ľúbostnú* karotku 161); ľudová reč vyjadruje sa v prenesenom smysle, lebo vec nemôže byť zamilovaná, zaľúbená, to iba človek! — „Je" ich „treba" iba nájsť (chyba, lebo tvar *treba* už sám osebe je slovesným tvarom a zato netreba ho dopĺňať ešte iným slovesným tvarom (*je*), ktorý však prikladáme v podobných výrazoch k podstatným menám ap., napríklad: Je *zima, teplo* atď. Správne: *Treba* ich iba nájsť 178). — Člnkovanie je plné neodolateľných „kúzel" (*pôvabu, čara* 183). — tisíc „slniek" miesto *sink* 184 (nakoľko hlásky *l, r* sú polosamohlásky, kratší tvar genitívu tvorí sa predĺžením korennej polosamohlásky a tak tu netreba zdanlivú skupinu spoluhlások odstraňovať vkladanou samohláskou); „sličné" stádo oviec (čechizmus; to by azda už potom obstálo v slovenčine aj české *hezké?* 185); na „môj' dušu" (*na moj' dušu* 193; pôvodný akuzatív je *moju* a po zániku koncového *-u* je *moj',* teda bez vokáňa!); Stále sa „potkýňali" (*potkýnali* 230); s „rozťahnutými" hnátmi (*roztiahnutými* 238); „Odpovedi" boly krátke (*Odpovede* 241); dve decénia (*deceniá* 242); „sošňúrovaly" (dialektické; správne: *sošnurovaly* 249); „možná", že (*možno* 260, 261, 262); leží ako morská ryba „nasiakla" vodou (*nasiaknutá,* prípadne *plná* vody 262).

Toto sú chyby, ktorým sa mohlo predísť veľmi jednoducho: pozrieť do Pravidiel slk. pravopisu. To je ozaj pohodlné, bez ťažkostí.

Okrem toho nájdeme ešte nesprávne väzby a spojenia:

Prejde si rukou ‚čelom' (dosť nejasné; v slovenčine sú častejšie a pritom aj jasnejšie predložkové tvary, teda takto: Prejde si rukou *po čele* 23). — Túto poslednú noc nesmieme si „zhorknúť" s takýmito rečami (35); neslobodno takto použiť sloveso *zhorknúť,* je to sloveso podmetné. Tu možno použiť sloveso *pokaziť,* prípadne vyjadriť opisom: *urobiť horkou.* Okrem toho väzba je bezpredložková: *pokaziť takýmito rečami.* — Na túto otázku „nemusel ste" ani odpovedať (70); ešte aj dnes v slovenčine český spôsob vykania?! — ‚Nebom' sa naháňaly oblaky (243); i tu by bol slovenskejší predložkový tvar *po nebi, na nebi.* — Po brehu Seiny „plavil sa tieň" (143); veľmi neprirodzený prenesený význam, slovom významový nesmysel, lebo po brehu sa nemožno plaviť! — Možno, že nemal ‚príležitosť k tomu' (správnejšie: *na to* 150); žije „prípravou" na „jaro" (dve chyby; žije *v príprave* na *jar* 195); Křdeľ oviec prechádzajúci „mimo neho" (*popri ňom* 220); zaľúbení ‚vo všetko' (miesto archaickej väzby *v + akuzatív* radšej mladšiu, všeobecne rozšírenú ľudovú väzbu *do s gen.: do všetkého* 227); podobne aj: či som ja „v tento svoj tranz" zamilovaný (*do tohto* svojho tranzu 244); kvapky dažďa mu tiekly ‚lícami' (slovenčine sú bližšie predložkové tvary: *po lícach* 260); človek „tokom celého života" nemyslí na smrť (násilné, lepšie takto: *za celý život, po celý život* alebo napokon aj s predložkovým tvarom: *v toku celého života* 261); noc plná „strašidiel, pociťujúcich sa vo vzduchu" (267). I táto veta je neprirodzená a neprípustná; správne takto: *noc plná strašidiel, ktoré možno cítiť vo vzduchu.*

Interpunkčné chyby možno azda pokladať za tlačové, preto ich ani nespomínam. Ale toľkoto by azda stačilo. A teraz ešte pôvodný román.

Štefan Gráf: Cesta za snom. Román. Vydal „Čas" v Bratislave.

Gráf je dobrý náš spisovateľ. Reč jeho románov je tiež dobrá, jadrná, pestrá, no predsa len chybky sa nájdu aj v jeho prácach. Radi by sme, keby ich u takýchto našich dobrých spisovateľov vôbec nebolo. Poniektoré azda by sme tiež mohli pokladať za chyby tlačové, alebo mýlky sadzača, no spomínať ich treba, bude to len na osoh veci samej.

Najprv nesprávnosti pravopisné:

Fádné (*fádne* 11); žaľuje miesto *žaluje* 12 (slovesá tohto typu svojím zakončením *-ovať* nemäkčia predchádzajúcu spoluhlásku; tá už prichodí mäkká zo základného tvaru, z ktorého sme utvorili sloveso. Slovesá na *-ovať* tvoríme 1. od podstatných mien a 2. od slovies, zpravidla od slovies na *-iť,* v ktorých pred príponou *-iť* vplyvom *-i* je vždy mäkká spoluhláska a taká prechodí aj do typu slovies *-ovať* ako jej ďalší derivát. V tomto prípade ide o derivát podstatného mena, ktoré má korenné tvrdé *-l;* porov. *žaloba,* takto aj *žaluje*); „štúpla" ako matka (*šťúpla* 12), „rezervár" (*rezervoár* 13); Veci sa „konkrétizujú" (zpravidla dlhá slabika na koreni týchto slovies pred koncovkou *-ovať* sa skracuje, tu: *konkretizujú* 14); homoľa cukru (homola 14); „odpočitával" (*odpočítaval* 15); „zasiahnúť"

(15); hlava sa vynárala „poza" sklených dverí (*zpoza* 15); otcove vnútro (*otcovo* 17); Posmeluješ ho (sloveso *posmeľovať* je odvodené od slovesa IV. triedy *posmeliť*, zato prichodí mäkké *-ľ* aj do tvaru slovesa na *-ovať: posmeľovať*, teda správne: *posmeľuješ* (18); učen (*učeň* 24); pás Dunaja trbliace sa (*trbliece* sa 31); smoľa (*smola* 33); nerozrieši (*nerozrieši* 37); napätie... čakanie (*napäté* 37); chod dnu (*choď* dnu 39); ženich* (*ženích*, dva razy na str. 42); hociaký (*hocijaký* 46); prísný (*prísny* 49); s niekym [*s niekým* 50, 83; tvar inštr. *kým* a *čím* podrží si dlhú kvantitu aj v složeninách: *niekým* (*nie+kým*), *niečím* (*nie+čím*)]; I „spútaného" napádajú (porov. SR X, 21); základ je tu slovenské podstatné meno *puto*, tak má byť sloveso *sputnať* (s vkladaným *-n-*) a od neho potom tvar príčastia minulého trpného *sputnaného* (76); navykol si dráždiť ho temer „veľkopanský" (*veľkopansky* 76; koncovka príslovky na *-y* predstavuje svojím pôvodom inštrumentál množ. čísla, kde pôvodná koncovka menného inštrumentálu *-y, -i* je krátka [porov. archaizmus: za chlapy, za dievčenci] a tak príde vždy krátka kvantita do adverbia tohto typu na rozdiel od tvaru prídavného mena mužského rodu [porov. adj. *veľkopanský* — adverbium *veľkopansky*]), hábit (*habit* 83); mŕtvých (*mŕtvych* 92), nával... sarkasmu (*sarkazmu* 104); hukotom ozrutných „piesťov" (*piestov* 110), „reguľovanie" (*regulovanie* 131); viacej sa „usiľujte" (*usilujte* 136); veľa rozličných „návštiev" (*návštev* 150); „veľkorysí" plán (*veľkorysý* 155); podľa vlastných túžieb (*túžob* 172, 211); „hýkal (*híkal* 184), v „reštauráciach" (pri cudzích slovách, zakončených na *-ia* [najčastejšie sú to na *-cia*] v množ. lokále neide o dvojhlásku v koncovke *-iach, -ciach*, aká býva pri podstatných menách mäkkého zakončenia [napríklad: na uliciach], lež o skupinu, kde koncovka *-ách* tvorí samostatnú koncovku a jej dlhá kvantita v tomto postavení sa neskracuje, lebo sa oddelene vyslovuje od predchádzajúcej slabiky, ktorej samohláskou je *-i-* a zato treba písať: *v reštauráciách* 187); „Pochválte ho" miesto: Pochváľte ho 193 (pôvodné koncovky rozkazovacieho spôsobu pri slovesách IV. triedy boly všade *-i, -ime, -ite* [porov. hanbi, hanbime, hanbite] a po svojom zániku zanechaly všade pôvodné mäkké spoluhlásky a tak príde mäkkosť označovať všade miesto zaniknutého *-i*); nižších kategorií (*kategórií* 200); Vzkrsla v ňom myšlienka (*skrsla* 207); kamene... vyžiarovaly teplo (pri novšom tvorení slovies na *-ovať* od podstatných mien dlhá korenná samohláska zpravidla sa už neskracuje na rozdiel od staršieho tvorenia; sem príde staršie tvorenie: *vyžarovaly* 209); „slepičí" let svojich túžieb (*slepačí let svojich túžob* 213); hociako (*hocijako* 213); pri nečakaných ... katastrófach (*katastrofách* 215); najsámprv (*najsamprv* 216); číha (*čihá* 227); pod horúcim „viatim" extázy (*viatím* 228; dlhá kvantita v inštr. koncovke *-ím* má takú silnú pozíciu, že sa neskracuje, ani keď je pred ňou dlhá slabika); podobne tak aj: so suchým... „pousmiatim (*po-*

* Tak sa vidí, že aj podľa všeobecného kvantitatívneho systému slovenčiny naozaj by mala ostať nárečová krátka kvantita *-ich*, čo vidieť, ak porovnáme obdobnú koncovku *-iš (Ďuriš)*; dlhá kvantita je v spisovnej reči azda vplyvom dlhej kvantity prípony *-ík*. — *Red.*

usmiatím 232); nehýbne (*nehybne* 233), zaujatosť... neslábla (*neslabla* 239; v spisovnej reči uplatňuje sa len krátka kvantita, aká je v prídavnom mene *slabý,* no v západoslovenských nárečiach je dlhá: *oslábnuť);* Hlasívky (*hlasivky* 242); na škrípci (v deverbatívach, tvorených od slovies príponou *-ec,* vždy sa kráti pôvodná dlhá korenná samohláska: *škrípať — škripec, mlátiť — mlatec,* teda: na *škripci* 243); číhajúcej (*čihajúcej* 244); vieko truhly (slovenskejšie: *vrchnák* 246); oko sa na ňom „zachýtalo" (*zachycovalo* 247); tvar *zachýtalo* je celkom neživotný, umelý, lebo pred príponou *-(j)ať* muselo by byť zmäkčenie nejaké *zachýcať,* ako je v skutočnosti pri dlhšom tvare iteratívnou *zachycovať.* Podobne umelé sa ukazuje aj sloveso „znehýbnelo" (*znehybnelo* 247); šarhová dcéra (*šarhova* 248); si to tento človek... aj niečim zaslúžil (*niečím* 257); boľševíkmi (*boľševikmi* 281), dážďov (spisovne: *dažďov* 285), rozšíruje (v slovesách tohto typu, to jest tvorených od slovies IV. triedy, zpravidla sa kráti dlhá korenná slabika základného slovesa: *rozšíriť,* no *rozširovať* 288), podobne aj neuvážujúc (*neuvažujúc* 290), najnenasytnejším (*najnenásytnejším** 291).

Ako vidno, toto sú chyby pravopisné, ktorým sa dalo tiež predísť nazretím do Pravidiel slk. pravopisu. Tieto chyby tvoria väčšinu jazykových nesprávností u Gráfa, teda nie je to také krikľavé a mnohé z nich laik ani nezbadá.

Barbarizmov a chybných väzieb má Gráf máličko, čiže slovenčinu má normálne dobrú. Na ukážku niekoľko príkladov aj z tohto:

Keď sa znovu „objavia" (*zjavia* 12; pri slovesách *objaviť — zjaviť* je významový rozdiel); proti... svedectvu z gympla (38). „Gympel" možno použiť v priamej reči, pre znázornenie študentského žargónu, no v popisnej reči to spisovateľ použiť nesmie, lebo sa musí spravovať podľa spisovnej normy. — Voda šuští... prasiatka kvičia ‚s m ä d o m' (jasnejší je predložkový tvar *od smädu* 86); „pestiť" (čechizmus, po slovensky je *pestovať* 104). Živé vody rozlievajú sa ‚p l y t č i n a m i' (*po plytčinách* 245); Keby môj syn bol niečim nadaný (dve chyby: *niečím,* ale aj väzba je zlá. Správne: mal na niečo nadanie, bol *na* niečo (*pre* niečo) nadaný 273); keď „srovná" výsledky svojej práce *s*... (čechizmus; po slovensky: *porovná* 274); „vzkaz" zákona (tiež čechizmus, správne *odkaz* 296).

Pri pozornejšej korektúre nemusely byť mnohé chyby a kniha by bola so stránky rečovej skoro vzorná. *L. M. Jánsky.*

ROZLIČNOSTI.

smes = miešanina? — Podstatné meno *smes* sme prevzali z češtiny. Najzjavnejšie sa ukáže jeho cudzí pôvod, ak ho chceme chápať ako prídavné deverbatívum od slovesa *smiesiť-miesiť.* Význam slovesa *miesiť* ako aj složeniny *smiesiť* (a iných složenín, napríklad:

* Podľa všeobecného systému kvantity malo by byť *nenasýtny,* keďže je aj základné sloveso *nasýtiť sa* a zo slovesa kvantita vždy prechodí nepremenená aj do deverbatíva adj. na *-ný* (Porov. SR VIII, 12).

zamiesiť, vymiesiť, namiesiť, primiesiť, umiesiť), aký je v slovenčine, nezodpovedá významu podstatného mena *smes*. Významove je tu veľká odlišnosť medzi tvarom *smes* a slovesom *smiesiť*, takže tu ani nemôže byť priamej, organickej súvislosti, aká býva medzi materským slovesom a jeho odvodeninou. V slovenčine *miesiť* znamená ‚spracovávať mäkkú, polotuhú, poddajnú látku tlačením, ktorú pritom čiastočne miešame, obraciame', napríklad *miesiť* c e s t o na chlieb, r o z r o b e n ú h l i n u na tehly, g i t, f a r b u pri rozrábaní atď. Takýto význam má sloveso *miesiť* aj v poľskom jazyku (Brückner, Słownik etymologiczny języka pol. 355). V češtine slovenské *miesiť* obyčajne zastupuje *hnísti (hnětu)*, slovesu *mísiti* významom odpovedá slovenské *miešať* a za slovenské *miešať* je *míchati*. (Porov. aj Bernolákov Slowár II, 1361). Takto v slovenčine podľa významu slovesa *miesiť* podstatné meno *smes* ako jeho prípadné deverbatívum malo by znamenať ako každé deverbatívum tohto typu ‚výsledok činnosti, deja', v našom prípade ‚výsledok miesenia', čo je s m i e s e n é, teda samu s m i e s e n ú látku. Podstatným menom *smes* mala by sa označovať polotuhá, *s m i e s e n á* hmota ako celok, ktorú v slovenskej ľudovej reči voláme všeobecne *cesto* a to nielen, keď ide o m i e š a n i e istého kvanta múky s vodou a jeho *smiesenie* na polotuhú hmotu, ale aj ostatné *smiešania* a *smiesenia*. Z tohto vidno, že podstatnému menu *smes* so svojím významom, ktorý má v slovenčine, zodpovedá len význam slovesa *miešať*, a nie *miesiť*. Slovesá *miesiť* a *miešať* etymologicky súvisia; majú ten istý koreň a len v základnom význame sa diferencovaly. Pri slovese *miešať* neide o tvorenie polotuhej hmoty, ako pri slovese *miesiť*, ale len o vzájomné, rovnaké preniknutie alebo rozdelenie sypkej, zrnitej hmoty ako aj tekutiny. Pre slovenčinu knižné podstatné meno *smes* významove súvisí so slovesom *miešať*, a nie je vo významovej súvislosti so slovesom *miesiť*. Slovenčine treba takého deverbatíva, takého podstatného mena utvoreného od slovesa, ktoré by významove súviselo so slovesom *miešať*, to jest od neho rovno bolo by utvorené. No od slovesa *miešať* niet podobného deverbatíva s krátkou koncovkou *-a* alebo s pôvodnou *-b*, teda so zakončením na spoluhlásku. Miesto neho slovenčina si utvorila deverbatívny tvar, odvodený z príčastia minulého trpného, rozšírený o koncovku *-ina: miešanina*. Vystihuje ten istý význam, aký má tvar *smes*, a zato naši jazykoví praktici neprehrešujú sa, keď podstatnému menu *smes* vyhýbajú a miesto neho používajú slovenské podstatné meno *miešanina*, prípadne i *smiešanina* (Osuský, Prvé sloven. dejiny filozofie 35, 36). Tvar *smiešanina* je bližší svojou predponou *s-* k podstatnému menu *smes*. V slovenčine za *smes* dobre obstojí *miešanina* aj vo vyššom štýle, to jest obrazne, ako vidieť aj z príkladov: Je to teda pralátka, o ktorej nevieme ani aká je, ani jej veľkosť nevieme určiť. Teda neurčiteľná, neformovaná *miešanina* (Osuský, Prvé slov. dej. filozofie 30). Pestrá *miešanina* uniforiem, občianskych šiat, kde-tu čižmy, rubáška (Gacek, Sibírske záp. 100), a rozvoniaval zápach parafinovej, lojovej a voskovej *miešaniny* sviec (Kavec, V rud. hmlách I, 195). Stavba (Palazza Reale), ktorá stelesňovala *miešaninu* sarazénskeho, nor-

mandského a standtského štýlu ... leží teraz v troskách (Gardista zo dňa 4. júla 1943, str. 1c) ap.

Hlavne o tento význam tu ide; konkrétny jeho význam ako každý iný je pre slovenčinu zjavnejší, napríklad vo vete: a ide k cárku, aby nabral *miešaniny* a nakládol statku do jaslí (Timr., Novohr. ded. 194). Tvar *miešanina* je známy aj v starších slovenských slovníkoch, napríklad u Bernoláka *méšaňina,* u Palkoviča *mjssenina* s významom ‚wšelico, Allerley, Gemenge, Mischmasch', u Jungmanna *mjšenina,* y t., ‚wše což mjšeného gest... Gemisch, Mischmasch'. Okrem tvaru *miešanina* je aj tvar s príponou *-ica: miešanica,* napríklad u Bernoláka *méšaňica* ‚chaos': u Palkoviča *missenice* ‚Gemische, n. mixtura'. Jungmann vo svojom slovníku heslo *mjšenice* vysvetľuje ‚směsice, Mengsel miscella', a podopiera dokladom: *A učiň miešeniczy* (t. z čistce a rtutu) *obé spolu rozpustie.* Tak sa vidí, že vôbec podstatné mená na *-ica* zväčša majú smysel abstraktný oproti podstatným menám na *-ina,* ktoré sú obyčajne významu konkrétneho, čo je zjavné aj z ich dvojíc, napríklad: *tretica — tretina, polovica — polovina* ap.

O tomto probléme bolo treba trochu pouvažovať, aby sa raz jasnejšie ukázalo, že sa nemýlia tí, ktorí podstatné meno *smes* nahrádzajú domácim slovom *miešanina.* Podstatné meno *smes* mohlo by sa ponechať azda len v básňach, no do terminologie mal by preniknúť tvar *miešanina,* prípadne podľa významu aj *miešanica,* ako napríklad do terminologie lekárnickej a hudobnej.

najdený? — Pravidlá slk. pravopisu z r. 1940 uzákonily dlhú kvantitu na predpone niektorých složenín slovesa *ísť* a medzi ne patrí aj složenina *nájsť.* Na jej predpone príde vyslovovať a písať dlhé *á* (*ná-*), kde tvorí s nasledujúcou polosamohláskou *-j* (*i̯*) slabiku, to jest dvojhlásku *-ai̯;* len v tejto skupine sa pôvodná krátka samohláska predpony *na-* predížila na dlhú *ná-.* Takto príde *á* v prítomnom čase: *nájdem, nájdeš ... nájdu;* v rozkazovacom spôsobe: *nájdi, nájdime, nájdite* a tak isto treba klásť dlhú kvantitu aj v príčastí minulom trpnom: *nájdený, nájdená, nájdené* ako aj v slovesnom podstatnom mene: *nájdenie.* Tak to žiada dôslednosť. Tvar *najdený* s krátkou kvantitou ostal z predošlých Pravidiel slk. pravopisu len zato, že sa pozabudlo položiť dížeň na predponu. Ináč ani niet nijakej opodstatnenej príčiny, pre ktorú by mohla obstáť aj krátka kvantita oproti všetkým ostatným tvarom složeniny *nájsť.* Krátka kvantita je opodstatnená len v *l*-ovom príčastí *našiel* (*na+šiel*), *našla, našlo,* kde predpona *na-* netvorí s nasledujúcou hláskou slabiku. Chybou by bolo pridržať sa tejto chyby v Pravidlách slk. pravopisu.

nakríviť? — S dížkami samohlások, to jest s kvantitou nie sme na čistom vo všetkých slovesných tvaroch. Tu v kvantite treba uplatňovať všeobecný systém, a nedávať prednosť niektorému stredoslovenskému nárečovému tvaru, v ktorom kvantitatívne pomery nejakým bočným vplyvom, najmä vplyvom prízvuku sa ináč utvorily oproti všeobecnému kvantitatívnemu systému. Takto aj napríklad

v prípade *nakríviť,* ktorý tvar je uvedený aj v Pravidlách slk. pravopisu, hoci pri základnom tvare *kriviť* a ostatných složeninách ostala krátka kvantita prídavného mena *krivý: pokriviť, skriviť, vykriviť.* V tejto skupine slovies ostáva krátka kvantita korenného *i* tvaru *krivý* nielen v základnom slovese, ale vo všetkých jeho složeninách. Naproti tomu dlhá kvantita príde v slovesnom tvare *krívať,* kde predĺženie korennej samohlásky odpovedá všeobecnému kvantitatívnemu systému, keďže pred iteratívnou príponou *-ať* (pôvodná *-jať*) zpravidla sa korenná hláska slovesa, od ktorého iteratívum odvodzujeme, kvantitatívne mení, najčastejšie sa predlžuje, ako napríklad *skosiť — skášať, biť — bíjať* a tak aj *kriviť — krívať.* Zpravidla slovesá, utvorené od prídavných mien príponou *-iť* nemenia kvantitu materského prídavného mena, od ktorého boly odvodené, napríklad *biely — bieliť, čierny — čierniť* ap.

dojčenecký? — Denník Gardista z 23. mája 1943, strana 3, priniesol túto formu v spojení „dojčenecké jasle". Tvar prídavného mena „dojčenecký" je nový a nie je utvorený od podstatného mena *dojča,* ktorým nahrádzame české *kojenec.* Tvar prídavného mena „dojčenecký" je utvorený podľa českej formy *kojenecký,* čo sa dá chápať tým skôr, že pri tvorení nového prídavného mena išlo len o výmenu kmeňov prídavných mien, no koncovka ostala. Koncovka *-ecký* tu môže byť len analogická. Základ *dojča* je podstatné meno stredného rodu, takzvaných *nt*-kmeňov, patriace do užšej skupiny typu *chlapča, -čaťa, dievča, -čaťa,* od ktorých tvoríme adjektíva z plného *n*-kmeňa: *chlapčen*-ský (k defektívnemu tvaru *chlapčen*+ce), *dievčen*-ský (k defektívnemu tvaru *dievčen*+ce [porov. SR VII, 218]); podobne podstatným menom *dojča* označujeme malé ľudské stvorenie, ktoré ešte d o j č í m e, n a d á j a m e. Tak isto pýta sa utvoriť aj tvar prídavného mena od podstatného mena *dojča,* žeby sa ani formou adj. neoddeľovalo od tamtých. Ako od podstatného mena *chlapča* máme adjektívum *chlapčenský* a od *dievča — dievčenský,* tak k podstatnému menu *dojča* príde tvar *dojčenský.* Teda príde vo vyššie uvedenom spojení: *dojčenské jasle.* *sm.*

ročná dovolenka a *ročitá dovolenka.* — Významový rozdiel medzi adjektívami *ročný* a *ročitý* sme už boli dostatočne vysvetlili (porov. SR VIII, 189). Medzi nimi je podstatný rozdiel; prídavné meno *ročný* dotýka sa časového rozsahu celého roka a podľa toho spojenie ‚ročná dovolenka' znamenalo by ‚dovolenku, trvajúcu celý rok', čo nie je na mieste vo vete: Tomu (= aby sme odstránili chorobné zjavy) slúži pravidelné a pomalé jedlo, telesné cvičenie, ranné umývanie celého tela, nedeľný oddych, rozumné prestávky a „dostatočná *ročná dovolenka*" (Slovák zo dňa 27. júna 1943, str. 9c). Podľa smyslu zaiste sem patrí „ročitá dovolenka", keďže tu ide o dovolenku s roka na rok pravidelne sa opakujúcu, a nie jednu, trvajúcu celý rok.

zdánlivý, zdánlive? — V slovenčine tvar prídavného mena *zdánlivý* ako aj adverbia *zdánlive* pokladáme za český. Ide tu o prídavné meno utvorené od slovesa *zdať sa* príponou *-livý (-ivý),* ktorého slo-

vesný kmeň v slovenčine má krátku samohlásku a taká prechodí aj do tvaru prídavného mena *zdanlivý;* rozdielnu dlhú českú kvantitu tvaru *zdánlivý* treba chápať rozdielnou dlhou kvantitou tej istej samohlásky na kmeni slovesa *zdáti se,* ktorá rovnako bez zmeny dostáva sa aj do prídavného mena *zdánlivý* a ztade aj do adverbia *zdánlivě.* Krátku kvantitu v adverbiu *zdanlive* mal by mať aj denník Slovák vo vete: Ukazuje krásu (realistická kniha) všade okolo nás v tom „zdánlive" všednom živote, konaní a skutočnosti (27. jún 1943, str. 9c).

četba = čítanie. — V tom istom článku Slováka okrem čechizmu *„zdánlive"* je aj čechizmus „četba". Zaň v slovenčine užívame slovesné podstatné meno *čítanie,* na čo už neraz bola upozornila SR (I, 218, II, 207, 212, V, 99, 163). Podstatné meno slovesné *čítanie* v slovenčine neznamená len samu *činnosť* pri čítaní, ale aj výsledok čítania a pritom aj vec, ktorá je určená na *čítanie,* teda knihy, spisy ap. Redakcia vyložený a nepotrebný čechizmus „četba" nemala prepustiť, ale opraviť na slovenský tvar *čítanie* vo vete: Detská kniha už má vychovávať ozajstných čitateľov, ktorým úžitok z četby prináša povznesenie (str. 9c).

zosiliť = zosilnieť. — Na tej istej strane je ešte aj iný čechizmus „zosiliť", ktorý vytíska slovenský tvar *zosilnieť.* Základom slovesa „zosiliť" je podstatné meno *sila* a pri slovese *zosilnieť* ukazuje sa v kmeni *siln-* základom prídavné meno *silný.* V slovenčine na rozdiel od češtiny tvoríme slovesá od obidvoch kmeňov rozličným významom: 1. od podstatného mena *sila* je známe základné sloveso *siliť* (koho do roboty), *siliť sa, silenie* ‚choroba' a složeniny: *prisiliť, presiliť sa, vysiliť sa; zosiliť* v slovenčine nie je známe a v nej tejto složenine podľa základného významu ostatných složenín neprichodil by taký význam, aký je v češtine. V tomto type slovies, tvorených od podstatných alebo prídavných mien, často býva v slovenčine chaos, ktorý pochodí odtiaľ, že pri nich niet jednotného tvorenia v češtine a v slovenčine, ale často naopak, napríklad v slovenčine máme sloveso *pýšiť sa,* tvorené od podstatného mena *pýcha,* naproti tomu v češtine je tvar *popyšniti se* (Příručný slovník jazyka českého IV, 272) od adj. *pyšný,* ďalej v slovenčine je sloveso *chutiť* od podstatného mena *chuť* oproti českému tvaru *chutnati* ap. Podľa toho, čo sme uviedli, zaiste je zjavné, že príde aj tvar *zosilnené* miesto „zosilené" do vety: Nakoľko však vyblednuté pehy pod pôsobením slnečného svetla sa vždy a často s veľkou intenzitou „zosilené" objavujú, zdá sa predsa pravdepodobné, že ich vznik je v spojení s chemickým pôsobením slnečných papršlekov (str. 4d). Poslovenčený tvar ešte aj s českou dlhou kvantitou *zosílil* má Slovák zo dňa 1. júla na strane 5b: Piskot pušiek a pravidelný štekot guľometu „zosílil" miesto *zosilnel* alebo aj *zmocnel.*

Rediguje ANTON JÁNOŠÍK s JOZEFOM ŠKULTÉTYM.
Vydanie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.
Tlačí Neografia v Turčianskom Sv. Martine.